

Évf. 2 szám 1 (2021): Pólusok



Megjelent a Pólusok folyóirat második évfolyamának első száma (2021)

A borítókép Olia Nayda [munkája](#). Megjelent: 2021-08-04

Megjelent: 2021-08-05

Tanulmányok

TÖRÖKORSZÁG SZÍRIA-STRATÉGIÁJA 2011 ÉS 2015 KÖZÖTT

Lechner Zoltán, Gibárti Sára

 PDF

A MAGYAR POLITIKAI SZEREPLŐK KÖZÖSSÉGI MÉDIA STRATÉGIÁJÁNAK ÉS GYAKORLATÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Molnár Ferenc

 PDF

A KÉTHARMADOS ORBÁN-KORMÁNY TEVÉKENYSÉGÉNEK ELSŐ SZÁZ NAPJA 2010-BEN ÉS 2014-BEN

Nyerges Ádám

 PDF

POLITIKAI HUMOR ELMÉLETBEN ÉS GYAKORLATBAN

A MAGYAR KÉTFARKÚ KUTYA PÁRT 2015-ÖS ELLEN-PLAKÁTKAMPÁNYA

Szegedi Péter

 PDF

Helyzetértékelések

A NEMZETI RÉGIÓKÉRT VÍVOTT POLGÁRI KEZDEMÉNYEZÉS

SZÉKELYFÖLDÉRT MEGMOZGATJUK EURÓPÁT!

Kadlicskó Gréta

 PDF

Recenzió

A HÍVATLAN VENDÉGNEK AZ AJTÓ MÖGÖTT A HELYE?

Szegedi Péter

 PDF

Nyelv

English

Magyar

Keywords

referendum
kaszttrendszer
relevancia-elmélet
magyarország
kurdkérdés
szíria
geopolitika
egyház
politika
ensz
nemzetpolitika
kampányelemzés
első száz nap
kétharmad
törökország
kohéziós politika

Indexed in





PÓLUSOK | Folyóirat

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM, BÖLCÉSZET- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR, POLITIKATUDOMÁNYI ÉS NEMZETKÖZI TANULMÁNYOK TANSZÉK
H-7622 Pécs, Ifjúság útja 6/d.

ISSN 2732-1851, DOI 10.15170/PSK

Minősítés (2023):

MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya, Politikatudományi Bizottság: **B**

MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya, Nemzetközi és Fejlődéstanulmányok Bizottság: **B**

p

pólusok ■■■
folyóirat

2021. II. évfolyam, 1. szám



Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék
PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

LECHNER ZOLTÁN¹ – GIBÁRTI SÁRA²

TÖRÖKORSZÁG SZÍRIA-STRATÉGIÁJA 2011 ÉS 2015 KÖZÖTT

ABSZTRAKT

A tanulmány arra tesz kísérletet, hogy részletesen áttekintse Törökország Szíria-stratégiájának evolúcióját a 2011 és 2015 közötti időszakban. Az „arab tavasz” általános vonatkozásainak ismertetését követően a dolgozat második fejezete a török politikai kommunikáció elemzésén keresztül mutatja be azt, hogy Ankara miként jutott el a „kivárástól” a „proxyháborúig”. A harmadik rész arra kérdésre keresi a választ, hogy miként kapcsolódott össze, illetve hatott egymásra az észak-szíriai autonóm kurd régió területi expanziója, a Törökországon belüli török-kurd viszonyrendszer alakulása, valamint a 2015 júniusi törökországi parlamenti választás. A negyedik fejezet a szíriai háború által kiváltott menekültválság Törökországra gyakorolt hatásait vizsgálja humanitárius szempontból. A szerzők végkövetkeztetése szerint Ankara túlzott ambícióktól és téves feltételezésektől vezérelve 2012-re olyan mértékben involválódott a konfliktusban, hogy abból többé nem volt lehetősége kihátrálni; az egyre súlyosabb geopolitikai, gazdasági és szociális kihívások pedig a szíriai rezsim megdöntésére irányuló török külpolitika kudarcához vezettek.

Kulcsszavak: *Törökország; Szíria; geopolitika; kurdkérdés; menekültválság*

¹ Doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Interdiszciplináris Doktori Iskola, Politikatudományi Program. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7649-9643>

² Doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Interdiszciplináris Doktori Iskola, Politikatudományi Program. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6180-7559>

DOI: 10.15170/PSK.2021.02.01.01

Az arab tavasz

Mintegy tíz évvel az események kezdete után egyértelműen kijelenthető, hogy a 2010 decemberében Tunéziában kibontakozó, majd néhány hónap alatt a térség számos más országára áttérjedő forradalmi hullám radikálisan átalakította a Közel-Kelet geopolitikai környezetét. A köztudatban arab tavaszként rögzült eseménysorozat előzménye és háttere a hivatalosan köztársasági, de gyakorlatilag autoriter berendezkedésű arab rezsimek kialakulásának és megszilárdulásának története, amely időben az Oszmán Birodalom XX. század eleji összeomlásáig nyúlik vissza. A nyugati gyarmatosító hatalmak befolyási övezetekre osztották a Közel-Keletet, amely felosztást az első világháborút követően a Népszövetség által ratifikált mandátumrendszer léptetett életbe. Az európai államok geopolitikai és gazdasági érdekeit, illetve a háttérben megkötött diplomáciai alkukat tükröző határok politikai és jogi érvényesítése a vesztfáliai típusú nemzetközi rend kikényszerített meghonosítását jelentette abban a régióban, ahol az államiságnak és szuverenitásnak nem volt történelmi hagyománya (Kissinger, 2015: 120-121).

A gyarmati időszak alatt az arab világban két eltérő szellemi irányzat bontakozott ki, melyek közös jellemzője az európai uralom elutasítása volt. A pánarabizmus hívei elfogadták az államokra alapozott nemzetközi rendszer premisszáját, ugyanakkor etnokulturális értelemben egységes arab nemzet létrehozását tűzték ki célul (Uo.: 121). Az 1960-as évekre világossá vált azonban, hogy a pánarab diskurzus nehezen egyeztethető össze az állami struktúrával, mivel az arab egység politikai központjának (Kairó, Damaszkusz vagy Bagdad) kérdése konfliktusforrást jelentett a később függetlenné vált országok számára, ezáltal egymással rivalizáló arab nacionalizmusok kialakulását eredményezte (Davutoğlu, 2016: 326). A pánarabizmus alternatívája az iszlamizmus volt, melynek legfontosabb képviselője az 1928-ban, Egyiptomban alapított Muszlim Testvériség lett. A megszületését követő évtizedekben kiterjedt nemzetközi hálózatot felépítő szervezet deklarált célja volt a politikai struktúra, a társadalom és a kultúra átszervezése a Korán és a Szunna előírásainak megfelelően. A mozgalom mérsékelt szárnya mindezt a hatalom békés úton történő megszerzésével kívánta megvalósítani, míg másik szárnya (elsősorban a palesztin függetlenségi küzdelem hatására) radikalizálódott, és a politikai terror eszközével próbálta megdönteni a gyarmatosítás nyomán kialakult politikai rendszert (Póczik, 2011: 112).

A második világháborút követő években az európai hatalmak meggyengülése, az Egyesült Államok és a Szovjetunió antikoloniális politikája, valamint az európai

fennhatóság alatt lévő népek függetlenedési törekvései nyomán a gyarmati rendszer felbomlott, ez azonban nem járt együtt a vesztfáliai rend felszámolásával: a korábbi mandátumok és gyarmatok a létező politikai földrajz (vagyis az európaiak által kijelölt politikai határok) revíziója nélkül váltak független államokká, szervesen kialakult politikai kultúra és szilárd intézményrendszer nélkül. A közel-keleti társadalmak belső megosztottsága, valamint a politikai kultúra említett hiányosságai a karizmatikus vezetők számára kedvezett, ennek fényében nem meglepő, hogy az 1950-es és 1960-as évek során az arab országok többségében a hadsereghez kötődő „erős emberek” ragadták magukhoz a hatalmat (Davutoğlu, 2016: 332). Az általuk kiépített autoriter, nacionalista és szekuláris rezsimekben a stabilitás fő forrásait az óriási létszámú erőszakszervezetek és kiterjedt titkosszolgálatok feletti kontroll; a klientizmuson és nepotizmuson alapuló gazdasági kapcsolatrendszer; valamint egy bizonyos szintű életszínvonal etatista eszközökkel (és külföldi hitelekkel) történő biztosítása jelentették (Kraushaar, 2014: 172). A rezsimek szívósságának negyedik magyarázata a globális geopolitikai kontextus volt: a hidegháború kétpólusú struktúrájában a két szuperhatalom közötti egyensúlyozó politika (melynek legkiválóbb művelője Nasszer egyiptomi elnök volt) szintén hozzájárult ahhoz, hogy évtizedeken keresztül meg tudták őrizni a pozíciójukat (Gaddis, 2020: 159-160). Bár ezt a képességüket a szovjet blokk összeomlásával elveszítették, a posztbipoláris időszakban maguk mögött tudhatták a nyugati hatalmak támogatását (vagy legalább semlegességét), amennyiben továbbra is illegalitásban tartották az iszlamista mozgalmakat, valamint korlátozták az Európába irányuló migrációt.

Az autoriter arab rezsimek tehát túléltek a hidegháborút (amelynek bizonyos értelemben a termékei voltak), a 2000-es években azonban a stabilitásukra nézve kihívást jelentő belső és külső problémák száma és nagysága egyre nőtt. James L. Gelvin Közel-Kelet-szakértő öt olyan tényezőt azonosít, melyek fokozták a társadalmi elégedetlenséget és sérülékenyebbé tették a fennálló politikai struktúrákat a térségbeli országokban: (1) a szocialista etatizmus helyét az 1980-1990-es években átvevő neoliberális gazdaságpolitika, ami (nepotizmussal párosulva) a politikai-gazdasági elitnek további gazdagodását, és a társadalom széles rétegeinek leszakadását eredményezte; (2) a politikai, polgári és személyes jogok védelmét, illetve kiterjesztését hirdető emberi jogi mozgalom megerősödése; (3) a 2008-as gazdasági világválság és a demokratikus részvétel lehetőségének hiánya, melyek egyaránt a rezsimek törékenységét fokozták; (4) a térségben végbement népességrobbanás, ezzel összefüggésben a munkanélküli fiatalok magas aránya;

(5) az élelmiszerárak globális emelkedése 2010-ben, ami súlyos kihívás elé állította a világ leginkább élelmiszerimport-függő régiójának számító Közel-Keletet (Gelvin, 2019: 46-47). A növekvő társadalmi feszültség felszínre töréséhez csupán egy szikra hiányzott, ami végül egy rendőrség által zaklatott tunéziai zöldségkereskedő, Mohamed Buazizi 2010. december 17-én elkövetett öngyilkossága lett. Halálát követően először Tunéziában, majd Egyiptomban, Líbiában, Szíriában és Jemenben kezdődtek tüntetések, melyek során az utcára vonuló tömegek az emberi méltóság, a társadalmi igazságosság és a szabadság jelszavakat skandálva követelték az évtizedek óta regnáló diktátorok távozását (N. Rózsa, 2015: 86-87).

Bár az átalakulás iránya és eredménye országonként eltérő volt, általános érvényű tapasztalatnak tekinthető, hogy a tiltakozást az online térben megszervező, a jogállamiság, a demokrácia és az emberi jogok mellett kiálló fiatalok a diktátorok bukása, illetve a rezsimek destabilizálódása után nem tudták magukat valódi politikai erővé szervezni, a demonstrációk kezdeti sikerei nyomán létrejött hatalmi vákuumot pedig az esetek többségében a hadsereg, az irreguláris milíciák, vagy a „karanténból” kiszabadult radikális iszlamisták töltötték be (Kissinger, 2015: 132). A létező autoriter struktúrák felbomlása ezért csaknem minden esetben a demokratizálódással és polgárosodással ellentétes folyamatokat – polgárháború kitérője, új típusú neautoritárius rezsimek kiépülése vagy hatalmi visszarendeződség – eredményezett (Csicsmann, 2020: 30-32). Az egyetlen valódi sikernek Tunézia demokratikus átalakulása tekinthető. A helyi autoriter vezető, Zein-el-Ábidín Ben Ali lemondását követően megtartott első demokratikus választáson a Muszlim Testvériség irányzatához tartozó, mérsékelt iszlamista al-Nahda győzött, majd alakított hárompárti koalíciós kormányt. Az egyiptomi diktátor, Hoszni Mubarak szintén lemondott, a 2012 júniusában megtartott választáson a Muszlim Testvériség politikai csoportja, a Szabadság és Igazság Pártja győzött, az ország elnöke pedig Mohamed Murszi lett. Az új politikai elit teljesítménye azonban nem bizonyult meggyőzőnek, az országban 2013 közepén pedig újabb tömegtüntetések kezdődtek. Július elején az Abdel-Fattah al-Szízsi vezette hadsereg megbuktatta Murszit, és katonai diktatúrát vezetett be. A súlyos szociális problémákkal (szegénység, vízhiány, munkanélküliség) küzdő Jemenben a februárban meginduló tömeges tüntetések hatására a rezsim élén álló Ali Abdullah Szaleh elhagyta az országot. Az újonnan alakult központi kormányzat nem tudta sokáig fenntartani a rendet: 2014-ben egy síita csoport (hutik) elfoglalta a fővárost, az Arab-félszigeti al-Kaida pedig az ország több provinciáját megszállta. Líbiában szintén februárban mozdult meg a társadalom, a tüntetés

rövidesen fegyveres felkeléssé alakult, majd polgárháborúba torkollott. Muammar Kadhafi bukását a március 17-től október 31-ig tartó NATO beavatkozás pecsételte meg, melynek diplomáciai előzménye az ENSZ BT 1973-as számú határozatának elfogadása volt. A 2012 júliusában lezajló demokratikus választáson a szekuláris erők győztek, az ország belső megosztottsága miatt azonban Líbia 2014-re ismét polgárháborús helyzetbe sodródott. A 2011 márciusában kibontakozó szíriai tiltakozások kezdetben békések voltak, a rezsim brutális fellépése azonban radikalizálta az ellenzéket. A regionális és globális szereplők bekapcsolódása, valamint a dzsihádisták csoportok térnyerése nyomán a konfliktus proxyháborúvá alakult, és a 21. század eddigi egyik legsúlyosabb humanitárius katasztrófáját eredményezte (N. Rózsa, 2015: 99-188).

Ankara útja a kivárástól a proxyháborúig

A szíriai felkelés első hat hónapjában (2011 március-augusztus) a török politikai elit a tüntetők melletti egyértelmű állásfoglalás helyett a „kivárást”, valamint a „kettős játszma” taktikáját alkalmazta: először demokratikus reformok bevezetésére szólította fel a szíriai elnököt, majd – miközben továbbra sem szakította meg a Bassár el-Aszaddal folytatott diplomáciai párbeszédet – a felkelőkkel is kooperálni kezdett. A kormányon lévő Igazság és Felemelkedés Pártja (Adalet ve Kalkınma Partisi – AKP) óvatos reakciója elsősorban négy tényezővel magyarázható: (1) A Törökország és Szíria közötti kapcsolatok pozitív alakulása az arab tavaszt megelőző évtizedben a török külpolitika leglátványosabb eredménye³ volt, ami arra ösztönözte a török kormányt, hogy az ellenzék nyílt támogatása helyett dialógust kezdeményezzen a rezsimmel. (2) Szíria földrajzi közelsége szintén óvatosságra intette Ankarát: míg Tunézia és Egyiptom esetében kényelmes távolságból tudta eljátszani a forradalom külső támogatójának szerepét, addig a déli szomszéd esetében a török vezetés teljes joggal tartott attól, hogy az állam esetleges összeomlása közvetlen biztonsági fenyegetést jelentene Törökország számára. (3) A török kormánypart a tavaszi időszakban a júniusban

³ A török-szíriai bilaterális kapcsolatok fejlődésének legfőbb indikátora a két ország közötti növekvő gazdasági mobilitás volt: 2002-től fokozatosan, a 2004-ben aláírt kétoldalú szabadkereskedelmi egyezmény 2007-es életbe lépését követően pedig jelentősen emelkedett a két ország közötti kereskedelem értéke, különösen a török export vonatkozásában, ami szintén dinamikus növekvő tőkemozgással, valamint a vízumkötelezettség 2009-es eltörlését követően a turizmus látványos fellendülésével egészült ki. A török-szíriai kapcsolatok virágzása az édesvízmegosztás terén is előrelépést jelentett: a két ország több együttműködési megállapodást kötött, valamint döntést hozott egy közös vízügyi bizottság létrehozásáról.

esedékes parlamenti választásokra fókuszált, és igyekezett elkerülni az ellenzéki pártok számára politikai „muníciót” biztosító, kockázatos külpolitikai lépéseket. (4) Az események későbbi alakulásának tudatában egyértelműen kijelenthető, hogy Recep Tayyip Erdoğan miniszterelnök és Ahmet Davutoğlu külügyminiszter tévesen ítélték meg azt, hogy milyen mértékben képesek befolyásolni Aszad döntéseit: a szíriai diktátor a török javaslatok elfogadása helyett a tüntetések brutális elfojtására utasította az állami erőszakszervezeteket. Ez utóbbi kapcsán érdemes megemlíteni, hogy Bassár el-Aszad, és őt megelőzően apja, Háfez al-Aszad még a régió többi autoriter rendszeréhez képest is szélsőségesen centralizált államstruktúrát építettek ki, amelyben minden kulcspozíciót az elnökhöz végeletekig lojális „káderek”⁴ birtokoltak. Ennek következtében Szíria esetében – Tunéziától vagy Egyiptomtól eltérően – a „rezsím” és az „állam” gyakorlatilag egy és ugyanaz, ami magyarázatként szolgál arra, hogy a hadsereg és a többi állami erőszakszervezet az események eszkalálódásakor miért nem fordultak az elnök és belső köre ellen (Gelvin, 2019: 68). A tüntetőkkel szembeni brutális állami fellépés azonban Aszad várakozásaival ellentétben nem elfojtotta, hanem radikalizálta és militarizálta a szíriai felkelést: a mérsékelt, reformpárti ellenzéki csoportok fokozatosan háttérbe szorultak, és a rendszer erőszakos megdöntését célul kitűző radikálisok kerültek előtérbe, ami gyakorlatilag lenullázta a rezsím és az ellenzék közötti kiegyezés esélyét (Schmidt, 2018: 33-40). Mindez a török Szíria-stratégia alakulásában is megmutatkozott. Ankara továbbra sem szakította meg a diplomáciai kapcsolatot Szíriával, és nem hagyott fel arra irányuló törekvésével, hogy nyomásgyakorlás útján jobb belátásra bírja a szíriai diktátort: augusztus első felében először Davutoğlu, majd Erdoğan látogatott Damaszkuszba, és szólította fel Aszadot arra, hogy szüntesse be a szíriai néppel szembeni erőszakot (Aljazeera, 2011; Dudlák, 2020: 226). Ezzel párhuzamosan azonban – egyelőre nem hivatalos formában – támogatni kezdte a szíriai ellenzék politikai és katonai önszerveződését: júliusban engedélyezte, hogy az Aszad-rezsím haderejétől dezertált tisztek a dél-törökországi Hatay tartományban hozzák létre a felkelők első katonai csoportját, a Szíriai Szabad Hadsereget; augusztusban pedig lehetővé tette, hogy Isztambulban alakuljon meg az ellenzék politikailag képviselő Szíriai Nemzeti Tanács (Phillips, 2012: 6).

⁴ A szíriai nepotizmus kapcsán érdemes kiemelni, hogy Aszad és a politikai kulcspozíciókat betöltő bizalmasai az iszlám alavita irányzatához tartoznak, ami a síta iszlám egyik leágazásának tekinthető, és demográfiai szempontból a szíriai népesség mintegy 12%-át teszi ki.

A török Szíria-politika fordulópontjaként értelmezhető, hogy Ankara 2011 szeptemberében megszakította a diplomáciai kapcsolatot Damaszkusszal, és immár nyíltan vállalta, hogy felkelő csoportokat támogat. Azon túl, hogy Davutoğlu és Erdoğan békítő kísérletei kudarcba fulladtak, három további körülmény járult hozzá ahhoz, hogy Törökország szakítson a kivárássra és ambivalens taktikázásra épülő stratégiával, és egyértelműen állást foglaljon a konfliktusban: (1) Az AKP a 2011 júniusi országgyűlési választáson magabiztos parlamenti többséget⁵ szerzett, így a választást követő időszakban könnyebben szánta el magát a külpolitikai kockázatvállalásra. (2) A Törökország területén formálódó szíriai ellenzéken belül a Muszlim Testvériség helyi csoportja valós társadalmi súlyánál nagyobb befolyásra tett szert (Dudlák, 2020: 227), így az AKP joggal remélhette, hogy az Aszad-rezsim összeomlása esetén a törökbarát iszlamisták megkerülhetetlen szereplői lesznek az új hatalmi struktúrának. (3) Komoly hatással volt a kormány döntésére Barack Obama amerikai elnök augusztus 18-i bejelentése is, amelyben lemondásra szólította fel a szíriai diktátort: a nyilatkozatot a török politikai vezetés a szíriai rendszerváltás melletti amerikai elköteleződés bizonyítékaként értelmezte, amely percepció – kiegészülve azzal a tapasztalattal, hogy Líbia esetén a rezsim brutalitásának elítélését katonai intervenció követte – szintén a felkelők melletti állásfoglalás irányába terelte a török külpolitikát (Itani-Stein, 2016: 1).

A Damaszkusszal való diplomáciai kapcsolat megszakítását követő időszakban az AKP narratívájának két központi eleme Aszad bűneinek súlykolása, valamint a rezsimmel szembeni nemzetközi cselekvés szükségének hangsúlyozása volt. A kormánypárti politikai- és médiakommunikáció a szíriai helyzetet az emberi jogokat sárba tipró, tömeggyilkos rezsim, és a demokratikus értékek és szabadságjogok mellett kiálló szíriai nép küzdelmeként ábrázolta, Ankara oldalváltását pedig Törökország térség iránti történelmi és erkölcsi felelősségének vállalásaként értékelte (Dudlák, 2020: 228). Az Aszaddal szembeni „diszkurzív hadjárat” meghatározó momentumának tekinthető Erdoğan november 21-i beszéde, amelyben a miniszterelnök drámai hangon szólította lemondásra a szíriai diktátort: *„Csak távolítsd el magad abból a pozícióból az országod és a régió jóléte érdekében, mielőtt még több vért ontanál, mielőtt még többeket kínoznál meg. (...) Nem bősiesség a saját néped ellen harcolni. (...) Ha látni akarsz valakit, aki a saját népe ellen fordult, nézd meg a náci Németországot, Hitlert, Mussolinit, a romániai Ceausescut. Ha az ő*

⁵ Az AKP 550-ből 327 parlamenti mandátumot szerzett meg.

példájukból nem tanulsz, nézd meg a líbiai vezetőt, aki fegyvert fogott a saját népe ellen, és mindössze harminckét nappal később oly módon gyilkolták meg, amit egyikünk sem kívánt” (Erdogan-t idézi Arsu, 2011). A török állam az elítélő nyilatkozatoknak geoökonómiai lépésekkel adott súlyt: szeptember 23-án fegyverembargót hirdetett Szíriával szemben (Hürriyet Daily News, 2012a); november 21-én pedig gazdasági szankciókkal sújtotta az országot (Philliphs, 2012: 6-7).

A török narratívában az értékalapú politizálás motívuma annak hangsúlyozásával egészült ki, hogy Törökország nemzetközi jogi legitimitáció hiányában nem hajlandó egyoldalúan beavatkozni a konfliktusba, ehelyett repüléstilalmi zóna felállítására, és egy észak-szíriai humanitárius korridor kialakítására felhatalmazást biztosító határozat elfogadására szólítja fel az ENSZ Biztonsági Tanácsát (Altunışık, 2016: 41). Ennek a diskurzusnak egy példája Davutoğlu 2012 február 24-i beszéde a kezdetben⁶ 114 államot tömörítő Szíria Barátai Csoport alakuló gyűlésén Tuniszban, ahol a külügyminiszter az egyre inkább elfajuló válság kezelésének általa legfontosabbnak tartott elemeit vázolta fel: *„Az első és legfontosabb, hogy mindenáron el kell köteleznünk magunkat a szíriai vérengzés megállítására mellett. (...) Csakis összehangolt cselekvéssel tudjuk meggyőzni a szíriai rezsimet arról, hogy a politikája nem lehet sikeres, és semmi más nem vár rá, csak fokozódó nemzetközi elszigeteltség. (...) Még sürgősebb feladat, hogy közös választ dolgozzunk ki a súlyosbodó szíriai válságra. (...) A vezető szerepet az ENSZ-nek kell vállalnia. Erőfeszítéseinket össze kell hangolnunk az ENSZ releváns szerveivel annak érdekében, hogy akadálytalan humanitárius segítséget biztosítsunk a rászorulóknak Szíriában. (...) Végül, de nem utolsósorban, arra kell összpontosítanunk az erőfeszítéseinket, hogy megerősítsük a szíriai ellenzéket, amely a demokratikus Szíria gerincét fogja képezni”* (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 2012a).

Davutoğlu és az AKP számára komoly csalódást okozott, egyben az ENSZ-határozat lehetőségére építő török stratégia végét jelentette, hogy 2011-2012 folyamán (2011. október 4-én, 2012. február 4-én és 2012. július 19-én) a Biztonsági Tanács két állandó tagja, Oroszország és Kína mindhárom, a szíriai válsághoz kapcsolódó javaslatot megvétózta, meggátolva ezáltal, hogy bármilyen, Aszaddal szembeni katonai intervenció nemzetközi jogi legitimitációt nyerjen. A harmadik sikertelen szavazást követően Davutoğlu az ENSZ BT épületében

⁶ A szíriai ellenzék támogatása kapcsán kibontakozó kezdeti lelkesedés gyors erodálódását mutatja, hogy 2013-ra a csoport tagjainak száma 11-re (Albánia, Amerikai Egyesült Államok, Egyesült Arab Emírátságok, Egyesült Királyság, Egyiptom, Franciaország, Jordánia, Kanada, Katar, Olaszország, Törökország) csökkent.

megtartott beszédében adott hangot csalódásának, a Tanács benuhátrását azzal magyarázva, hogy annak két „renitens” tagja továbbra sem haladták meg a hidegháborús reflexeket, és a szíriai konfliktushoz nem humanitárius, hanem hatalmi szempontból viszonyulnak, nem törődve a szíriai nép szenvedésével, valamint a Szíriával szomszédos országokat sújtó, egyre súlyosbodó menekültválsággal (Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs, 2012b). A nagyhatalmak közötti érdekellentétek okozta diplomáciai patthelyzet rendkívüli kihívás elé állította Törökországot: részben attól a téves feltételezéstől vezérelve, hogy a szíriai események a líbiai forgatókönyv szerint fognak alakulni, 2012 elejére olyan mértékben involválódott a konfliktusban, hogy abból többé nem volt lehetősége kihátrálni. Mivel az egyoldalú katonai beavatkozás opcióját továbbra is kizárta, a török politikai vezetés az így kialakult helyzetben a felkelő csoportok felfegyverzése és még aktívabb támogatása mellett kötelezte el magát (Türkumral, 2016: 111), ami a „zéro probléma”⁷ felfogással való végleges szakítást jelentette; egyben megszilárdította Törökország pozícióját a konfliktus geopolitikai kontextusában az ellenzék támogatói (Egyesült Államok, Öböl-menti monarchiák) mellett, és a rezsím szövetségeseivel (Irán, Hezbollah, Oroszország) szemben.

2012 második felében a török állam és a szíriai rezsím közötti ellentét két katonai incidens nyomán kishíján háborús eszkalációhoz vezetett. Június 22-én a rezsím hadereje a szíriai légtér megsértésére hivatkozva lelőtt egy, a hivatalos török álláspont szerint a szíriai légtéren kívül tartózkodó török repülőgépet (Yetkin, 2012a). Mintegy három hónappal később, október 3-án egy Szíria területéről érkező aknavető lövedék öt ember halálát okozta a dél-törökországi Akçakale városában, amire válaszul a török parlament – elsősorban elrettentés céljából – felhatalmazta a kormányt a hadsereg külföldi bevetésére (Yetkin, 2012b). A rendkívül feszült helyzetben Ankara számára különösen értékessé vált a NATO-tagság jelentette biztonsági védőernyő, amit ki is használt: mindkét incidenst követően a szervezet alapszerződésének IV. cikkére⁸ hivatkozva megbeszélést kezdeményezett, és légvédelmi képességeinek megerősítését kérvényezte. A NATO ennek eleget téve decemberben, amerikai, holland és német felajánlás

⁷ A „zéro probléma a szomszédokkal” Ahmet Davutoğlu által kidolgozott külpolitikai koncepció, melynek meghatározó eleme volt a Törökország és a vele szomszédos államok közötti kapcsolatok pacifikálása.

⁸ A IV. cikk értelmében a „*Felek tanácskozni fognak egymással valabányszor bármelyikük véleménye szerint a Felek egyikének területi épségét, politikai függetlenségét vagy biztonságát veszély fenyeget?*” (Észak-Atlanti Szerződés, 1949).

nyomán, három Patriot légvédelmi üteg Délkelet-Anatóliába történő telepítéséről döntött, amelyek 2013 januárjában érkeztek meg az országba (NATO, 2013). A török külügyminiszter a döntést a szövetségi szolidaritás és egység megerősítéseként értékelte, ugyanakkor – a NATO lépését élesen kritizáló Oroszország és Irán megnyugtatása érdekében – kihangsúlyozta, hogy az ütegek kizárólag defenzív célt szolgálnak (Hürriyet Daily News, 2012b).

2012-2013 folyamán az AKP szíriai válságra reflektáló politikai kommunikációjában a humanitárius és emberi jogi narratívák mellett növekvő hangsúlyt kapott a szunnita-islamista diskurzus, és az ahhoz kapcsolódó „neoszmán” szerepkonceptió (Dudlák, 2020: 236). Ennek egyértelmű bizonyítéka volt például Erdoğan vallási motívumokban gazdag, 2013 május 5-i beszéde, amelyben a miniszterelnök arra figyelmeztette Aszadot, hogy súlyos árat fog fizetni a civilekkel⁹ szemben elkövetett háborús bűneiért: *„Ha Isten is úgy akarja, látni fogjuk amint ez a bűnöző, ez a gyilkos még ebben a világban megkapja büntetését, és mi hálásak leszünk ezért. (...) Isten akaratából ezeknek a gyermekeknek a jajveszékélése áldott bosszúként fog rád szállni. (...) Mi nem olyan nemzet vagyunk, ami egyensúlyok, körülmények vagy érdekek nevében néma marad. Azoknak a szíriai testvéreinknek, akik azt kérdezik, mikor érkezik Isten segítsége, ezt üzenem: Isten segítsége már közel van”* (Erdoğan idézi Hürriyet Daily News, 2013). Erdoğan fenyegetése a gyakorlati stratégia szintjén abban testesült meg, hogy Törökország az említett időszakban válogatás nélkül fegyverezte fel az Aszad ellen harcoló milíciákat, és olyan radikális, szalafita csoportokat is támogatni kezdett, mint az Ahrar al-Sham, a Szíriai Iszlám Felszabadítási Front, valamint az Al-Kaidához kötődő Al-Nuszra Front (Yüksel, 2019). A török hatóságok emellett számos beszámoló szerint szemet hunytak afölött, hogy külföldi dzsihádisták Törökországon keresztül jutottak el a szíriai frontra (Entous-Parkinson, 2013). Mindez nem csupán Törökország nemzetközi megítélésére volt negatív hatással, hanem a török és amerikai stratégiai álláspontok közötti különbséget is felszínre hozta. Az Obama-adminisztráció – a szovjet megszállás ellen Afganisztánban küzdő dzsihádisták támogatásának következményeiből¹⁰ okulva – biztonságpolitikai fenyegetésként tekintett a

⁹ Erdoğan beszédének előzménye, hogy a szíriai kormányerők és a velük szövetséges milíciák május 2-án és 3-án a nyugat-szíriai al-Bajda és Baniyas városokban 355 civilt végeztek ki (Human Rights Watch, 2013).

¹⁰ A hidegháborús logikát követve az Egyesült Államok az ellenálló csoportok felfegyverzésével reagált Afganisztán 1979-es szovjet megszállására. A taktika a hidegháború szempontjából eredményesnek bizonyult, mivel az elhúzódó konfliktus rendkívüli mértékben megterhelte a

lehetőségre, hogy a Nyugattal szemben ellenséges, szélsőséges csoportok nyugati támogatás révén erősödjenek meg (Gordon, 2020), és növekvő frusztrációval viszonyult¹¹ ahhoz, hogy a NATO egyik tagja éppen ennek érdekében tesz lépéseket. 2014 közepére végképp nyilvánvalóvá vált, hogy Törökország és az Egyesült Államok biztonsági percepciói összeegyeztethetetlenek egymással. Ankara továbbra is kitartott amellett, hogy a legfőbb fenyegetést az Aszad-rezsim jelenti, így indokolt és legitim a vele szembenálló, radikális nem állami szereplők támogatása. Ezzel ellentétben Washington számára a prioritást immár nem a rendszerváltás kikényszerítése, hanem a szélsőséges szervezetek – mindenekelőtt az Iszlám Állam – elleni, megbízható lokális proxykra alapozott fellépés jelentette. Utóbbi nézőpontnak a velős színopszisaként értékelhető a Wall Street Journal 2014 szeptemberi, *Az ankarai nem-szövetségünk* című cikke, amely amellett foglalt állást, hogy az Egyesült Államoknak új szövetségest kell találnia a dzsihádzmus elleni küzdelemhez (Wall Street Journal, 2014).

Törökország és a „kurdkérdés”

Az Aszad-rendszer által elnyomott szíriai kurdok számára a polgárháború kitörése, illetve annak nyomán az államhatalom területi visszaszorulása történelmi lehetőséget kínált autonómiatörekvéseik megvalósítására. Ennek egyik akadályaként kezdetben a kurd politikai csoportok széttagoaltsága és belső ellentéte volt: az észak-iraki Kurdisztáni Regionális Kormányzat támogatását élvező tradicionális pártok a 2011-ben létrehozott Kurdisztáni Nemzeti Tanácsba, míg a Kurd Munkáspárt¹² (Partiya Karkerên Kurdistanê – PKK) támogatta baloldali pártok a szintén 2011-ben megszervezett Nyugat-kurdisztáni Néptanácsba tömörültek. Az utóbbi a gyakorlatban egyetlen domináns párt, a PKK által 2003-ban létrehozott Demokratikus Egyesülés Pártja (Partiya Yekîtiya Demokrat – PYD) „díszlet-szervezeteként” működik (Schmidinger, 2018: 86-89). A PYD számára kezdettől fogva előnyt jelentett a rivális tömbevel szemben, hogy megörökölte a

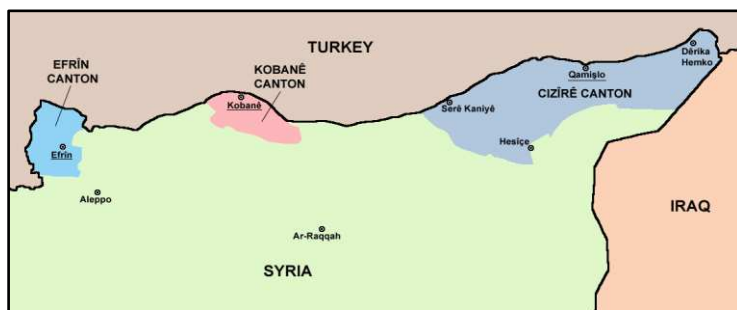
Szovjetuniót. Nem kívánt következménye volt azonban, hogy az amerikai fegyverek egy jelentős része az 1988-ban létrejött Al-Kaida terrorszervezet birtokába kerültek.

¹¹ Obama 2013 májusában személyesen is kifejezte nemtetszését a török Szíria-politikával kapcsolatban, amikor Washingtonban látta vendégül a török miniszterelnököt és külügyminisztert, valamint a szíriai proxyk támogatására alapuló török stratégia gyakorlati kivitelezéséért felelős Hakan Fidant (Entous-Parkinson, 2013).

¹² A Kurd Munkáspártot 1978-ban, Törökországban alapította meg Abdullah Öcalan. A kurd szabadságjogok és autonómia mellett kiálló szervezet az 1980-as években háborút indított a török állammal szemben.

PKK szíriai „intermezzója”¹³ alatt kiépült katonai és politikai hálózatot, amelynek segítségével a politikai küzdelem egyértelmű győztesként került ki (International Crisis Group 2014: 4). 2012 folyamán a rezsím harc nélkül átengedett több északi területet a PYD-nak, melynek magyarázata több szakértő (pl. Gunter, 2014; Schmidinger, 2018) szerint egy Aszad és a kurd párt közötti titkos megállapodás lehetett, ami az idősebb Aszad PKK-val való, „törökellenes” együttműködését idézi meg az 1980-1990-es évekből. A taktikai együttműködés mindkét fél számára előnyösnek bizonyult: a rezsím a Szabad Szíriai Hadsereg és más lázadó csoportok elleni, az ország magterülete feletti ellenőrzésért zajló küzdelemre koncentrálhatott, a PYD pedig veszteségek nélkül vehette át az irányítást Észak-Szíria bizonyos részei felett: az év végére három, döntően kurdok által lakott, földrajzilag egymástól elkülönülő enklávében (Áfrin, Kobane és Dzsazíra, 1. ábra) konszolidálta a hatalmát, melyek védelmét a párt milíciája, a Kurd Népvédelmi Egységek (Yekîneyên Parastina Gel – YPG) – 2013-tól a Női Védelmi Egységekkel (Yekîneyên Parastina Jin – YPJ) kiegészülve – szervezte meg (Federici, 2015: 84).

1. ábra: A kurd kantonok területi kiterjedése 2014 februárjában



Forrás: The Kurdish Project

2013-2014-ben a PYD számára komoly fenyegetésként jelent meg az államhatalom (részleges) összeomlását szintén kihasználó dzsihadista terrorszervezetek – mindenekelőtt az Iszlám Állam és az al-Nusra Front előretörése –, melynek nyomán a kurd kantonok a Törökország által lezárt északi

¹³ Az 1980-as törökországi katonai puccsot követően a Kurd Munkáspárt – Háfez al-Aszad szíriai elnök beleegyezésével – Észak-Szíriába helyezte át főhadiszállását. A PKK „befogadása” a szíriai rezsím szempontjából a Törökországgal szembeni zsarolási potenciál kiaknázásaként értelmezhető, ami megerősítette azt a török percepciót, miszerint Szíria közvetlen fenyegetést jelent a török állam területi integritására nézve. A török-szíriai kapcsolatok azt követően indultak javulásnak, hogy Szíria 1998-ban kiutasította az országból a PKK-t.

határt leszámítva minden oldalról a szélsőségesek nyomása alá kerültek (Schmidinger, 2018: 103). A PYD ugyanakkor egy fontos szövetségesre is lett, még hozzá az Egyesült Államok képében: miután szembesült azzal, hogy a szíriai „demokratikus” ellenzéknek annak belső megosztottsága, valamint (a részben Törökország által támogatott) szélsőséges elemei miatt nem lehet hatékony stratégiát építeni, az Obama-adminisztráció 2014 októberétől a kurd fegyveres erők aktív támogatására alapozta az Iszlám Állam elleni fellépését. A háború során fordulópontot jelentett, hogy 2015 februárjában a YPG és a YPJ iraki pesmergákkal kiegészülve, és az amerikai légierővel együttműködve sikeresen kiűzte az Iszlám Államot Kobane kantonból (BBC, 2015). A kurd entitás geopolitikai evolúciójának legfontosabb állomása ezt követően Tal Abjad elfoglalása volt 2015 júniusában, amely révén megvalósult Kobane és Dzsazíra területi összekapcsolódása, és ezáltal az Eufrátesztől keletre Észak-Szíria egésze kurd fennhatóság alá került (Schmidinger, 2018: 110).

A kurd csoportok 2012-es térnyerésére válaszul Törökország kezdetben igyekezett marginalizálni a PYD pozícióját azáltal, hogy a PKK-val szemben szintén bizalmatlan, és az észak-iraki Kurdisztáni Regionális Kormányzathoz kötődő szíriai kurd pártokat támogatta (Csicsmann-N. Rózsa, 2013: 67). Rövidesen bebizonyosodott azonban, hogy erre irányuló törekvése hiábavaló: mivel egyedül a PYD rendelkezett olyan katonai képességekkel, amelyek lehetővé tették a civil lakosság hatékony védelmét, a párt sikeresen megszilárdította domináns pozícióját az észak-szíriai kurd enklávékban (Itani-Stein, 2016: 5). Amikor 2013-2014 folyamán a PYD által ellenőrzött területek az Iszlám Állam egyre növekvő nyomása alá kerültek, Törökország lezárta a déli határát, és tétlenül¹⁴ figyelte, ahogy a dzsihádisták szervezet 2014 szeptember elején ostrom alá veszi Kobane városát, passzivitását azzal a diskurzussal indokolva, miszerint a PYD és az Iszlám Állam egyaránt terrorszervezetek, így az egyik támogatása a másikkal szemben erkölcsileg nem igazolható (Martin, 2018: 7). Ankara számára a PYD azt követően vált igazán súlyos fenyegetéssé, hogy annak milíciái 2014 végétől – részben az Egyesült Államok támogatásának köszönhetően – jelentős sikereket értek el az Iszlám Állam elleni harcban, és a következő év tavaszától

¹⁴ Az egyetlen lépés, amit Törökország Kobane ostroma kapcsán megtett, az volt, hogy 2014 októberében engedélyezte, hogy észak-iraki kurd pesmergák a török-szír határon keresztül kapcsolódjanak be az Iszlám Állam elleni harcba. Ez a lépés ugyanakkor beleillett Törökország arra irányuló törekvéseibe, hogy a PYD pozícióját az észak-iraki kurd régióhoz kötődő csoportok erősítése révén gyengítse.

kezdvé dinamikus területi expanzióba kezdtek. Ennek nyomán – különösen Kobane és Dzsazíra összekapcsolását követően – vált reális opcióvá a törökök legnagyobb félelme, egy, a PYD fennhatósága alatt álló, földrajzilag egységes, és akár földközi-tengeri kijárással is rendelkező szuverén entitás a többségében kurdok által lakott törökországi Délkelet-Anatólia közvetlen szomszédságában (Ünver, 2016). E fejlemények török Szíria-stratégiára gyakorolt hatása abban mutatkozott meg, hogy 2014 októberétől a kormánypárti politikai- és médiakommunikációban az Aszad-rezsim megdöntése mellett immár prioritásként jelent meg a PYD feltartóztatása is (Daily Sabah, 2014). Ez utóbbi kapcsán a török fenyegetettség-percepció elsősorban két forrásból táplálkozik. Egyrészt, a PKK PYD feletti, feltételezett befolyása miatt a török politikai elit – az 1980-1990-es évek tapasztalata fényében nem alaptalanul – attól tart, hogy a PKK Észak-Szíriában kívánja kialakítani a bázisát a Törökország elleni jövőbeli támadásaihoz. Ezzel szorosan összefüggő, ugyanakkor általánosabb érvényű az a Sévres-szindrómában¹⁵ gyökerező török félelem, miszerint az észak-szíriai kurdok pozíciójának megerősödése a török-szír határ két oldalán élő kurdok közötti szociális, kulturális és politikai kötődések miatt mozgásba lendítheti a délkelet-törökországi kurdok szeparatista törekvéseit. Mindezek hatására Törökország perspektívájából az észak-szíriai helyzet 2015-re offenzív biztonsági dilemmává alakult. Ennek értelmében, ha a török állam garantálni kívánja Belső-Anatólia, valamint a geopolitikai¹⁶ és geoökonómiai¹⁷ szempontból egyaránt kulcsfontosságú Délkelet-Anatólia politikai értelemben vett egységét, akkor biztonságpolitikáját ki kell terjesztenie Észak-Szíriára. A PYD térnyerésének ilyen módon történő biztonságiasítása (szekurizációja) a török döntéshozókat a lehetséges válaszlépések közül egyre inkább a közvetlen katonai intervenció irányába terelte, miközben növekvő feszültséget generált Ankara és Washington között.

¹⁵ A „Sévres-szindróma” annak a traumatikus élménynek a tömegpszichológiai reflexe, hogy az európai nagyhatalmak a „belső ellenségeket”, vagyis a vallási és etnikai kisebbségeket felhasználva darabolták fel az Oszmán Birodalmat.

¹⁶ Délkelet-Anatólia átjáró területet képez az eurázsiai főkontinens kelet-nyugati, valamint észak-déli tengelyében, emellett Belső-Anatólia Mezopotámia-térsséggel való kapcsolata e régió keresztül valósul meg.

¹⁷ Délkelet-Anatólia mindenekelőtt energetikai szempontból bír óriási jelentőséggel: egyrészt, ezen a területen halad keresztül a Kirkuk-Ceyhan kőolajvezeték; másrészt, a régió gazdag vízkészlete fontos energiaforrást jelent Törökország számára.

Amint arra az előbbiekben már utaltunk, a PYD megerősödése és territoriális expanziója nem csupán külső fenyegetést, hanem a török állam és a PKK, illetve a törökországi többségi társadalom és a kurd kisebbség viszonyára gyakorolt hatása miatt belső kihívást is jelentett Ankara számára. Az AKP még 2007-ben, második magabiztos parlamenti győzelmét¹⁸ követően döntött úgy, hogy párbeszédet kezdeményez a (Törökországban terrorszervezetként számontartott) PKK-val, és új kulturális diskurzust honosít meg a török-kurd együttélés kapcsán. Az állam és a PKK közötti tárgyalások 2008 szeptemberében, titokban indultak meg. Ezzel párhuzamosan, 2009 elején az AKP két olyan gesztust tett a kurdok irányába, amelyekkel bizonyította hajlandóságát a kompromisszumok megkötésére: egyrészt, január 1-jén megkezdte a sugárzást a TRT 6, Törökország első kurd nyelvű televíziócsatornája; másrészt, a felsőoktatási tanács engedélyezte a kurd nyelv és irodalom tanszékek létrehozását az egyetemeken (Yeğen, 2015: 6). Mindezek fényében úgy tűnt, a kormánypárt valóban kész arra, hogy meghaladja azt a Török Köztársaság megalapítása óta uralkodó dogmát, melynek lényege legtömörebben talán Necati Bilican volt rendőrfőkapitány szavaival foglalható össze: „...először ártatlanul hangzó kulturális jogokat kérnek (...). Aztán kurd televíziócsatornát, kulturális autonómiát, majd politikai autonómiát. A végső cél a kurd állam létrehozása, amit soha nem fogunk megengedni” (Bilicant idézi Cizre, 2001: 224.).

Bár a békefolyamat a következő négy év során több alkalommal félbeszakadt, 2013 elején új lendülettel folytatódott: az AKP elfogadta a törvényjavaslatot, ami engedélyezte a kurdok számára, hogy az anyanyelvükön védekezzenek a bírósági tárgyalásokon; valamint hozzájárult ahhoz, hogy kurd politikusok látogassák meg a PKK alapítóját és szellemi vezetőjét, az 1999 óta életfogytig tartó börtönbüntetését töltő Abdullah Öcalant, aki erre válaszul meghirdette a „katonai küzdelem” végét, és a „politikai küzdelem” kezdetét. Deklarációja nyomán a PKK 2013. március 23-án egyoldalú fegyverszünetet hirdetett meg. A török igazságügyminiszter, Sadallah Ergin ezt követően nyilvánosságra hozta a békefolyamat három egymást követő fázisból álló forgatókönyvét: (1) a PKK visszavonulása; (2) demokratizálódás; (3) a PKK leszerelése és normalizáció. Ezen a ponton úgy tűnt, a történelmi jelentőségű folyamat immár megállíthatatlanul halad előre: 2013 májusában a PKK bejelentette a visszavonulását, a török parlament pedig 2014 márciusában felhatalmazta a titkosszolgálatot arra, hogy terrorszervezetekkel és elítéltekkel (ez utóbbi nyilvánvalóan Öcalan személyére

¹⁸ Az AKP 550-ből 341 parlamenti mandátumot szerzett meg.

vonatkozott) tárgyaljon (Yeğen, 2015: 9). A progresszív események láncolatát 2014 őszén az Iszlám Állam kobanei támadása szakította meg: októberben délkelet-törökországi kurdok tömegei vonultak utcára Törökország passzivitása ellen tiltakozva, amire Erdoğan azzal felelt, hogy a demonstrációk szervezőit a békefolyamat tudatos szabotálásával vádolta meg (Martin, 2018: 7). A rendkívül feszült légkör ellenére a tárgyalások 2014 végén újraindultak, ekkorra azonban már nyilvánvalóvá vált, hogy a török állam és a PKK között feloldhatatlan nézeteltérés alakult ki a békefolyamat lépéseinek sorrendjét illetően: az AKP a demokratikus reformok előfeltételeként jelölte meg a csoport demilitarizálását, a PKK viszont deklarálta, hogy csakis abban az esetben hajlandó a fegyverletételre, ha a kurdok politikai és kulturális jogait rögzítik az alkotmányban. A tárgyalások végleges összeomlása 2015 júliusában következett be, az Iszlám Állam délkelet-törökországi Suruç városában végrehajtott terrortámadása nyomán. A bombamerénylet harminckét fiatal kurd aktivista halálát okozta, akik kobanei társaiknak próbáltak meg egy segélyszállítmányt eljuttatni. A PKK azzal gyanúsította a török rendőrséget és hírszerzést, hogy közük volt a támadáshoz. Két nappal később egy PKK-hoz lojális fegyveres csoport bosszúból két török rendőrt gyilkolt meg Ceylanpınar városában, amire válaszul a török hadsereg csapásokat mért a szervezet észak-iraki bázisaira (Savran, 2020: 12). Mindez egyértelműen rámutat a vesztfáliai típusú geopolitikai környezet deterritorializálódására: a török állam és a kurd csoportok kiújuló konfliktusa nyomán elmosódtak a Délkelet-Törökországot, Észak-Szíriát és Észak-Irakot elválasztó politikai határok.

A tárgyalt körülmények és döntések mellett azonosíthatunk még egy fontos tényezőt, ami a békefolyamat bukásában, és a PYD-val szembeni „katonai opció” előtérbe kerülésében egyaránt szerepet játszott: a 2015 júniusi parlamenti választást. Bár a 2014 óta az elnöki pozíciót betöltő Erdoğan – aki egy 2007-es alkotmánymódosítás nyomán válhatott az ország első, közvetlenül megválasztott államfőjévé – hivatalosan nem volt a párt tagja, aktívan részt vett a kampányban, legfőbb üzenete pedig az „új Törökország” megteremtése volt, ami a prezidenciális rendszerre való áttérést jelentette. A választás kudarcnak¹⁹ bizonyult az AKP számára: a párt 2002 óta először nem tudta megszerezni²⁰ a mandátumok abszolút többségét, és koalíciós partner hiányában csupán kisebbségi kormányt

¹⁹ Az AKP kurdarcának legfontosabb okai az elnöki rendszer társadalmi elutasíthatósága, a kormánypárt korrupciós ügyei, valamint a HDP sikeres szereplése voltak.

²⁰ Az AKP 550-ből 258 parlamenti mandátumot szerzett meg.

tudott alakítani. A választás (relatív) legnagyobb nyertese a kurdok nemzeti kisebbségi jogai mellett kiálló, progresszív-baloldali értékrendet képviselő Népi Demokratikus Párt (Halkların Demokratik Partisi – HDP) lett, amely a délkelet-anatóliai régió domináns politikai erejévé vált, és a 10%-os a parlamenti küszöböt átlépve bejutott a parlamentbe. Mivel a korábbi választások során az AKP az (aktuális) kurd pártok komoly vetélytársa volt a régióban, a HDP sikere egyben a kormánypárt veszteségét jelentette (Egeresi, 2015: 6-14). Az így kialakult politikai helyzetben a békefolyamat megmentésének egyetlen lehetősége feltehetően egy AKP-HDP koalíció lett volna, ennek azonban a két párt közötti ideológia távolság, valamint a HDP-nek a prezidenciális rendszer bevezetésére vonatkozó elutasító álláspontja (Yetkin, 2015a) miatt kezdettől fogva nem volt realitása. Mindezek okán nagy bizonyossággal feltételezhetjük, hogy a júniusi választás eredménye negatívan hatott az AKP „kurdkérdés” kapcsán tanúsított kompromisszumkészségére, és a hagyományos, rendpárti-nacionalista diskurzus irányába terelte a pártot. Ezt a hipotézist támasztja alá többek között az alábbi három fejlemény, melyek mindegyikére a választást követő két hónap alatt került sor: (1) a 2014 óta a miniszterelnöki pozíciót betöltő Davutoğlu egy észak-szíriai közvetlen katonai intervenció megindítását javasolta (Yetkin, 2015b); (2) az AKP terrorszervezet érdekében folytatott propagandatevékenység vádjával büntetőeljárást kezdeményezett a HDP társelnöke, Selahattin Demirtaş²¹ ellen (Martin, 2018: 9); (3) az AKP a békefolyamat lehangosabb kritikusanak számító, ultranacionalista Nemzeti Mozgalom Pártjával kezdett el együttműködni²² (Yetkin, 2015c). A külső és belső ellenségképekre alapozott háborús retorika és a rendteremtés ígérete az öt hónappal később megtartott előrehozott választásokon hozta meg a gyümölcsét: a kormánypárt döntően a szélsőjobboldalról érkező új szavazókkal bővítette a táborát, és visszaszerezte a parlamenti mandátumok abszolút többségét (Pénzváltó, 2016: 24).

²¹ A Demirtaşsal szembeni vád szerint a politikus 2014 októberében a PKK nevében erőszakra uszított. 2018 szeptemberében a bíróság négy év letöltendő börtönbüntetésre ítélte.

²² Bár az AKP az MHP-val való pártkoalíció megalakítása helyett az előrehozott választás mellett döntött, a két párt nem hivatalos együttműködése folytatódott, és az egyik alapfeltétele volt annak, hogy Erdoğan 2017-ben érvényesíteni tudta az akaratát a prezidenciális rendszer bevezetése kapcsán.

Törökország és a szíriai menekültválság

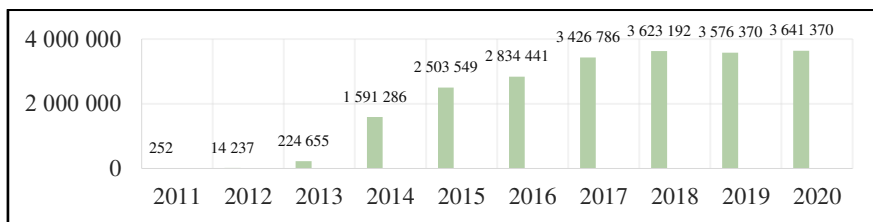
Törökország Szíria-politikájának és a konfliktusban betöltött szerepének tárgyalásakor érdemes kitérnünk a szíriai polgárháború Törökországot érintő egyik leglátványosabb következményére, a menekültválságra és annak humanitárius vonatkozásaira. A szíriai polgárháború a második világháború óta tartó időszak legsúlyosabb és leginkább kiterjedt menekültválságát idézte elő (UNHCR, 2015a), amely jelentős szocioökonómiai és politikai terhet ró a Szíriával határos államokra, így Törökországra is.²³

Amíg 2011 áprilisában, a konfliktus kezdetén néhány száz menekült lépte át a török-szír határt, addig 2015 végére a Törökországban élő szíriai menekültek száma meghaladta a 2,5 milliót fő²⁴ (2. ábra). Ezzel Törökország vált a legnagyobb létszámú menekültlakosságnak „otthont adó” állammá (UNHCR, 2015a: 7). Ehhez ugyanakkor a polgárháború civil lakosságot sújtó következményei mellett hozzájárult a török kormány határozott fellépése is. Törökország egyértelműen a Szíriából érkező menekülteket önzetlenül befogadó államként, valamint a menekülthullámot kezelni szándékozó – és képes – szereplőként kívánt feltűnni (Gokalp Aras – Mencutek, 2015: 202). Az első szíriai menekültek érkezésekor Ankara egyértelművé tette, hogy kész megnyitni határait a délkeleti szomszédjában zajló konfliktus elől menekülőknél. 2011. június 9-én, amikor egy éjszaka alatt több mint 120 szíriai menekült lépte át a török határt, az akkor még a miniszterelnöki posztot betöltő Recep Tayyip Erdoğan kijelentette, hogy Törökország nem fogja „bezárni az ajtóit” a menekültek előtt (Daily Sabah, 2011a). Ezen felül felszólította Damaszkuszt az Északnyugat-Szíriában felerősödő harcok területén élő civil lakosság védelmére és polgárai iránti fokozottabb toleranciára (Black, 2011). Ezt követően rohamosan emelkedett a Törökországba érkező menekültek száma: az akkori tudósítások naponta több száz – néhány esetben az ezret is meghaladó – határátlépésről számoltak be (BBC, 2011; Daily Sabah, 2011b, 2011c). 2012 márciusára Ahmet Lütfi Akar, a Török Vörösfélhold (Türk Kızılay) elnökének beszámolója szerint a Törökországban tartózkodó menekültek száma ekkorra elérte a 15.000-et (Daily Sabah, 2012a).

²³ Törökország mellett elsősorban Libanon és Jordánia.

²⁴ Ugyanez a szám 2020-ban több mint 3,6 millió fő (forrás: Directorate General of Migration Management, Ministry of Interior, Republic of Turkey).

2. ábra: A szíriai menekültek létszámának alakulása Törökországban



Saját szerkesztés, forrás: Directorate General of Migration Management, Republic of Turkey.

A megkönnyített határátlépés nem csupán a harcok következtében otthonaikat elhagyó civileknek, de a szíriai ellenzékben harcolóknak is lehetővé tette, hogy jelentősebb korlátozások nélkül átjussanak a török-szír határon, és menedéket találjanak Törökországban (Bélanger – Saracoglu, 2019). A „nyitott kapuk” politikájának (open-door policy) meghirdetésekor Ankara a szíriai menekültekre következetesen „vendégként” hivatkozott (Kirişci, 2014: 14; Erdoğan, 2020), valamint kiemelte, hogy a határok lezárása, valamint a menedéket keresők belépésének megtagadása nem volna humánus lépés (Tsarouhas, 2019: 30). Mindezekon felül rendre hangsúlyozta a szíriai lakossággal való kulturális kapcsolatokat és hasonlóságokat (Uo.). A szíriai menekültek vendégként való aposztrofálásával, valamint a határok megnyitásával a török kormány közvetve jelezte, hogy a szíriai helyzet mielőbbi rendezésével, tehát Bassár el-Aszad rezsimjének bukásával és a polgárháború lezárásával kalkulál – a fegyveres konfliktus befejeztével pedig az országban tartózkodó menekültek visszatérhetnek hazájukba (Egeresi, 2017). Többek között ezzel a számítással magyarázható az is, hogy a török kormány a menekültek megjelenésekor csupán néhány tábort állított fel az ország délkeleti határvidékén, továbbá az is, hogy kezdetben visszautasította²⁵ a nemzetközi humanitárius szervezetek, elsősorban az ENSZ Menekültügyi Főbiztosságának (UNHCR) szíriai menekültek ellátásában való részvételét (Çorabatır, 2016). Tekintettel arra, hogy Törökország kezdetben átmenetként kezelte a fokozatosan beáramló szíriai menekültek jelenlétéből fakadó kihívásokat, az arra adott válaszokat is ad-hoc intézkedések, valamint a menekültlakosság számára nyújtott humanitárius ellátási gyakorlatok jellemezték (Memişoğlu, 2018). A polgárháború gyors befejezésére vonatkozó

²⁵ Kivételt képez ez alól a UNHCR menekülttáborokra vonatkozó irányelvei, amelyek alapján a török kormány létrehozta és kialakította a menekülteket befogadó központokat.

kezdeti várákosoknak, és azzal egyidőben a menekültek hazatéréséről alkotott elképzeléseknek azonban a polgárháború eszkalálódása, annak a civil lakosságot (is) jelentős mértékben sújtó eseményei vetettek véget (Kirişci – Ferris, 2015). A szíriai konfliktus elmérgesedése; 2014-től az Iszlám Állam térnyerése és annak civil lakosságot érintő kegyetlenkedései; Szíria Törökországgal határos régióiban folyó harcok a szíriai menekültek egyre nagyobb fokú beáramlását eredményezték (Egeresi, 2017).

A török hatóságok a Törökországba érkező menekülteket kezdetben az ország délkeleti határszakasza mentén, a Török Vörösfélhold és a Katasztrófa és Vészhelyzetkezelési Ügynökség (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı – AFAD²⁶) által kialakított és fenntartott sáttáborokban²⁷ szállásolták el (Çorabatır, 2016: 11). Az első menekültek érkezésekor egyetlen sáttábort állítottak fel Hatay tartományban – a menekültek nagyfokú beáramlása azonban újabb táborok felállítását követelte meg a többi délkelet-törökországi tartományban²⁸ (Daily Sabah, 2012b, Hürriyet Daily News, 2012c). A következő két évben fokozatosan növekedett a menekülttáborok száma, nagyrészt az ISIS expanziója és támadásai okozta újabb menekülthullámok következtében (Demirtaş, 2014). 2014-re tíz délkelet-törökországi tartományban összesen 22 befogadóközpont működött, a sáttáborok mellett pedig megjelentek a konténerekből állók is (UNHCR, 2015b). A menekülttáborok felszereltségével kapcsolatban érdemes megjegyeznünk, hogy a menekültek számának rohamos növekedésével Ankara a befogadóközpontokat a táborokban élők alapvető igényeihez igazította: egészségügyi ellátást, arab nyelvű oktatást és pszichológiai tanácsadást biztosított a menekültek számára (McClelland, 2014; Çorabatır, 2016: 11). Ehelyütt fontos azonban kiemelni, hogy a táborok befogadóképessége nem tudott lépést tartani a menekültek számának folyamatos növekedésével, aminek eredményeképpen a menekültlakosság fokozatosan elhagyta a táborokat, és a városokban telepedett le (Erdoğan – Çorabatır, 2019). Ennek következtében a

²⁶ A török kormány hatáskörébe tartozó, 2009-ben alapított szervezet a menekültválság előtt elsősorban a természeti vagy ipari katasztrófák utáni újjáépítésben, valamint azok humanitárius vonatkozásaiban játszott szignifikáns szerepet. Ezeket a feladatokat a menekültválság humanitárius koordinációja mellett a szervezet továbbra is ellátja, valamint külföldön is végez jelentős humanitárius tevékenységet (AFAD, 2012).

²⁷ Összhangban a Törökországban élő szíriai menekültek hivatalos státuszával, az országban a menekültek számára felállított táborok elnevezése: temporary accomodation centers/temporary shelter centers (Erdoğan – Çorabatır, 2019).

²⁸ Ide tartoztak elsősorban Kilis, Şanlıurfa és Gaziantep tartományok.

táborokban élő menekültek aránya jelentősen visszaesett az évek során: 2015-re arányuk 12%-ra csökkent (World Bank, 2015).

A háború elől menedéket keresők számának, valamint a menekülttáborokon kívül élő menekültek²⁹ arányának hirtelen történt, drasztikus megnövekedése a török kormányt a menekültek befogadására és státuszára vonatkozó jogi-intézményi keretek átgondolására; a körülményekhez való igazodásra, továbbá menekültpolitikája egészének újradefiniálására kényszerítette (Kirişci, 2014; İçduygu, 2015). Ez elsősorban következik abból, hogy hamar egyértelművé vált az, hogy időben egyre távolabb került a polgárháború rendezése, ezzel együtt pedig a menekültlakosság hazatérése; valamint abból is, hogy a „vendégek” és a „testvérek” kifejezéseknek nyilvánvalóan nincs helye a nemzetközi humanitárius és menekültjogban (Gokalp Aras – Mencutek, 2015: 201). Mindezek eredményeképpen 2013-ban Törökország az ideiglenes védelmi státusz garantálásával kívánta rendezni³⁰ a területén élő szíriai menekültek jogi helyzetét anélkül, hogy biztosítaná számukra a nemzetközi menekültstátuszt.³¹ Az ideiglenes védelmi státusszal rendelkező menekültek többek között jogosultak az oktatásban való részvételre, egészségügyi ellátásra, valamint a munkaerőpiacra való bekapcsolódásra (Memişoğlu, 2018). A menekültek számának növekedésével a török kormány a vonatkozó intézményrendszert és szervezeteket is a változó körülményeknek megfelelően alakította. Az intézményi keretekben történt egyik legfontosabb változásnak tekinthető, hogy az ideiglenes védelmi státusz megalkotásával egyidőben létrehozta a Belügyminisztérium hatáskörébe tartozó Migrációkezelési Főigazgatóságot³² (Directorate General of Migration Management – DGMM), valamint megnövelte az AFAD hatásköreit is (İçduygu, 2015).

A menekültlakosság számának növekedésével párhuzamosan Törökország a határain kívül is kísérletet tett a kérdéskör rendezésére. A szíriai polgárháború

²⁹ A városokban, a török lakossággal együtt élő menekültlakosságra az angol nyelvű szakirodalom leggyakrabban az „urban refugees” vagy az „off-camp refugees” kifejezéseket használja.

³⁰ A jogi-intézményi keretek alakulásáról részletesen lásd például: İçduygu, 2015 és Egeresi, 2017.

³¹ A nemzetközi menekültjogi státusz odaítélését a 1951. évi, menekültügyi genfi konvencióban és a konvenció 1967. évi jegyzőkönyvében foglaltak jelentették. Noha Törökország elfogadta a konvenciót a kiegészítő jegyzőkönyvvel együtt, fontos megjegyezni, hogy azon kevés országok közé tartozik, amely az egyezményben foglalt földrajzi korlátozásokat a mai napig nem oldotta fel (Memişoğlu, 2018).

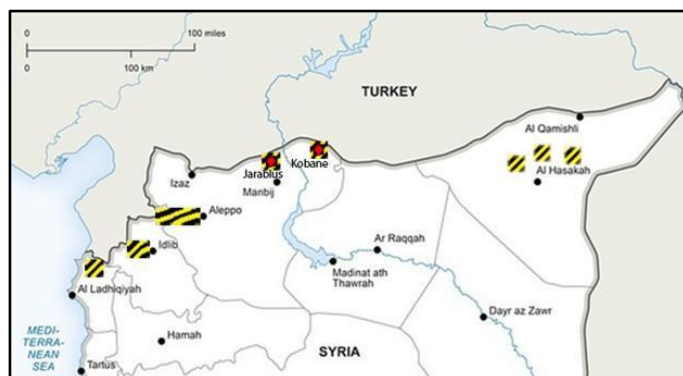
³² Az intézmény feladatkörébe tartozik a migrációval kapcsolatos valamennyi kormányzati politika végrehajtása, ideértve az ideiglenes védelmi státusszal rendelkező, a hontalan személyeket és az embercsempészet áldozatait érintő politikákat (DGMM Online).

kezdeté óta Ankara folyamatosan szorgalmazta és napirenden tartotta a Szíria északi részén kialakítandó biztonsági és repüléstilalmi zónákat (3. ábra), amelyeknek létjogosultságát legtöbbször humanitárius szempontokkal, semmint politikai szándékaival támasztotta alá (Adar, 2020). 2014 októberében Ahmet Davutoğlu egy, az arab nyelvű Al Jazeera-nak adott interjújában kiemelte, hogy a tervezett biztonsági zóna/zónák „*nem katonai, sokkal inkább humanitárius vonatkozásban értendők (...), és a Szíria Földközi-tengerhez közeli településeitől egészen Irak határáig húzódná*” (Davutoğlut idézi Hürriyet Daily News, 2014). A biztonsági zónákra vonatkozó 2015 előtti török alapkoncepció³³ szerint az akkor ISIS által uralt észak-szíriai városokban – Erdoğan elnök ambiciózusabb tervei szerint egészen Aleppóig – húzódó zónák lehetővé tennék (tették volna) a Törökországban tartózkodó szíriai menekültek (egy részének) hazatérését, az érintett városokban élők védelmét, valamint a Szíriában tartózkodó, az országhatárt nem átlépett belső menekültek (IDPs) biztonságos letelepedését (Uo.). Noha Ankara többször hangsúlyozta, hogy nem fog egyedül belefogni a biztonsági zónák kialakításába, a nemzetközi közösség – különösen a szíriai konfliktusban résztvevő államok – felé rendszeresen kommunikálta a zónák létrejöttének fontosságát³⁴, és a konfliktus rendezésében betöltött szerepét (The Washington Post, 2014; Adar, 2020).

³³ A tervek 2016 után konkretizálódtak és bővültek, majd szinte évről évre újra napirendre kerültek.

³⁴ Ez különösen a 2015-ös – Európát is jelentős mértékben érintő – menekültválság kapcsán nyert értelmet Törökország számára. A hároméves szíriai Aylan Kurdi holttestéről készült, a világsajtót bejárta fotók jó alapot szolgáltattak Ankara számára, hogy elmarasztalja a nemzetközi közösséget azért, amiért nem vettek tudomást a biztonsági zónákra vonatkozó tervekről, valamint, hogy bizonyítsa azok legitimitását (Adar, 2020).

3. ábra: Törökország biztonsági zónákra vonatkozó tervei 2014-ben



Forrás: Hürriyet Daily News, 2014.

A határozott kormányzati szerepvállalás, a menekültválság és a nagyszámú szíriai menekült kezelésére létrehozott teljes állami apparátus, valamint a biztonsági zóna újra előkerülő terveinek ellenére elmondható, hogy Törökországnak már a 2015 előtti időszakban is kihívást jelentett a rohamos ütemben növekvő létszámú menekültlakosság. A táborokon kívül élő szíriai menekültek körében olyan szociális és gazdasági kihívások kerültek felszínre, amelyek elsősorban a városokban/falvakban élő szíriaiak törökországi lakás- és munkaerőpiacra, illetve az oktatási rendszerre rótt terheiből; a kulturális és nyelvi különbségekből, valamint a török és a szíriai lakosság közötti feszültségekből adódik (Kirişci, 2014). A Törökországban élő menekültlakosság jelentős része iskolás- vagy munkaképes korú, akiknek korlátozott lehetőségei felerősítették a törökországi munkanélküliség, valamint a gyermekmunka problémáját (Letsch, 2014; Orhan – Senyücel Gündoğar, 2015: 7). Nem szabad megfeledkeznünk a menekülteket érintő hontalanság kérdéséről sem: az ideiglenes védelmi státusszal rendelkező szíriai szülők Törökországban született gyermeke nem jogosult sem a török, sem a szír állampolgárságra (Köşer Akçapar – Şimşek, 2018). A szociális juttatások kiterjesztésével, valamint a menekültlakosság növekedésével a török kormánynak szembe kellett néznie a befogadó lakosság vendégszeretetének fokozatos elhalványulásával is (Orhan – Senyücel Gündoğar, 2015: 8).

Összegzés

Tanulmányunkban arra tettünk kísérletet, hogy áttekintsük Törökország Szíriapolitikájának (d)evolúcióját a 2011 és 2015 közötti időszakban, megvizsgálva a török stratégia alakulását befolyásoló külső és belső tényezőket. 2011 első felében a török politikai vezetés annak reményében kezdeményezett dialógust a rezsimmel

és (nem hivatalosan) az ellenzékkel, hogy a demokratikus felkelés nyomán kibontakozó politikai folyamatok Törökország érdekeinek megfelelően fognak alakulni. 2011 szeptemberétől Ankara – attól a feltételezéstől vezérelve, hogy a Líbia kapcsán néhány hónappal korábban megvalósult nemzetközi diplomáciai konszenzus megismétlődése, valamint az Egyesült Államok határozott fellépése radikális változást fog eredményezni – egyre mélyebben bonyolódott bele a konfliktusba az ellenzék oldalán. A nagyhatalmi érdekellentétek okozta diplomáciai patthelyzet miatt egyre frusztráltabbá váló török kormány 2012 második felétől válogatás nélkül fegyverezte fel a felkelőket, tekintet nélkül arra, hogy az adott csoport az ellenzék mérsékelt vagy radikális szárnyához tartozik, ami idővel felszínre hozta az Ankara és Washington közötti feszültséget. Törökország számára a szíriai konfliktus nyomán kialakult helyzet a 2014 október és 2015 augusztus közötti időszakban vált igazán aggasztóvá: a PYD által irányított észak-szíriai kurd entitás az Egyesült Államok támogatásával területi expanzióba kezdett, ezzel összefüggésben a kormány és a PKK közötti békefolyamat összeomlott; miközben Törökország egyre nehezebben birkózott meg a folyamatosan növekvő menekültlakossággal, ami egyre súlyosabb kihívás elé állította a török állam szociális ellátórendszerét. Az említett időszak egyetlen, Törökország szempontjából pozitív fejleménye a szíriai kormányerők területvesztesége volt: 2015 nyarára az Aszad-rezsim az ország nyugati tartományjaiba szorult vissza, és immár a túlélésért küzdött (Kareem, 2015). Ezen változtatott – török perspektívából kedvezőtlen módon – Oroszország szeptemberi katonai intervenciója, ami visszahozta a rezsimet az összeomlás szélére, és ezzel radikálisan átrajzolta a szíriai erőviszonyokat. Az orosz beavatkozás emellett mélypontra juttatta a török-orosz viszonyt³⁵, ami – a két államfő 2016 júniusi kibéküléséig – meggátolta Ankarát abban, hogy fellépjen a PYD terjeszkedésével szemben. Ezzel egyidejűleg a török belpolitikában is fontos változások történtek: 2015 tavaszától, mindenekelőtt az elnöki rendszerre való áttérés kérdése kapcsán egyre inkább kiéleződött az ellentét az alkotmánymódosítást szorgalmazó Erdoğan és az azt ellenző Davutoğlu között, ami 2016 májusában utóbbi lemondását eredményezte. Davutoğlu kormányfői pozícióból való távozása jelen tanulmány szempontjából azért különösen releváns, mert a két politikus közül ő volt az, aki az addigi Szíria-politikát kívánta folytatni. Mindezek nyomán a rezsim megdöntésére prioritásként tekintő török

³⁵ Az orosz katonai intervenció nyomán kibontakozó török-orosz válsággal a tanulmány terjedelmi okokból nem foglalkozik.

stratégia 2016 közepére végérvényesen megbukott, helyét egy pragmatikusabb, Észak-Szíriára fókuszáló külpolitika vette át.

Irodalomjegyzék

- Adar, Sinem (2020): [Repatriation to Turkey's "Safe Zone" in Northeast Syria](#). *SWP Comment No. 1.*, German Institute for International and Security Affairs, Centre for Applied Turkey Studies. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 22.
- Aljazeera (2011): [Turkish foreign minister meets Syria's Assad](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 02.
- Altunışık, Meliha Benli (2016): [The Inflexibility of Turkey's Policy in Syria](#). *IEMed. Mediterranean Yearbook 2016*. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 07.
- Arsu, Sebnem (2011): [Turkish Premier Urges Assad to Quit in Syria](#). *The New York Times*. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 18.
- BBC (2011): [Thousands of Syrian refugees crowd Turkey border](#), 14 June 2011. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 18.
- BBC (2015): [Battle for Kobane: Key events](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 05.
- Bélanger, Danièle – Saracoglu, Cenk (2019): Syrian refugees and Turkey: Whose Crisis? In: Cecilia Menjivar – Marie Ruiz – Immanuel Ness (eds.): *The Oxford Handbook of Migration Crises*. Oxford University Press. DOI: 10.1093/oxfordhb/9780190856908.013.67
- Black, Ian. (2011): [Turkey tells Bashar al-Assad to cease Syria repression](#), *The Guardian*, 23 June 2011. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 18.
- Booker, Christopher (2004): *The Seven Basic Plots: Why we tell stories*. Continuum, London.
- Cizre, Ümit (2001): Turkey's Kurdish Problem: Borders, Identity, and Hegemony. In: O'Leary, B., Lustick, I. S., Callaghy, T. (eds.): *Right-sizing the State: The Politics of Moving Borders*. Oxford, Oxford University Press.
- Çorabatır, Metin (2016): [The Evolving Approach to Refugee Protection in Turkey: Assessing Practical and Political Needs](#). Washington D.C.: Migration Policy Institute. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 20.
- Csicsmann László (2020): *Arab tavasz – arab tél? A posztkoloniális államok a Közel-Keleten*. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest.
- Csicsmann László – N. Rózsa Erzsébet (2013): A Török Köztársaság az átalakuló Közel-Keleten. *Külgügyi Szemle*, 2013 tavasz: 59-77.

- Daily Sabah (2011a): [Erdogan says Turkey will not close its borders to Syrians](#), June 09, 2011. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 18.
- Daily Sabah (2011b): [Over 1,000 Syrians flee to Turkey in 24 hours](#), June 09, 2011. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 18.
- Daily Sabah (2011c): [Turkey braces for thousands more fleeing Syria](#), June 11, 2011. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 18.
- Daily Sabah (2012a): [Turkey sets up temporary accommodation for influx from Syria](#), March 16, 2012. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 18.
- Daily Sabah (2012b): [Turkey's Red Crescent prepares for flow of Syrians](#), March 17, 2012. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 20.
- Daily Sabah (2014): [Erdogan: There is a 'superior' mind in PYD's Kobani plots](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 08.
- Davutoğlu, Ahmet (2016): *Stratégiai mélység*. Antall József Tudásközpont, Budapest.
- Demirtaş, Serkan: (2015): [Turkey to build new refugee camp for 55,000 Syrians](#), *Hürriyet Daily News*, July 08, 2015. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 20.
- Directorate General of Migration Management, Ministry of Interior, Republic of Turkey (2020): [Statistics on Temporary Protection](#), DGMM Online. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 18.
- Dudlák Tamás (2020): [Török külpolitika új alapokon. A szíriai konfliktus kialakulása és a török külpolitika paradigmaváltása, 2011–2012](#). *Világtörténet* 10. (42.) évfolyam 2020. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 09.
- Egeresi Zoltán (2015): [Törökországi parlamenti választás: egy korszak vége?](#) KKI Elemzések, E-2015/27. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 09.
- Egeresi Zoltán (2017): [Ki mit nyert? Több mint egy évvel a menekültügyi „megállapodás” után](#), *Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések*, 2017/13. Nemzeti Közsolgálati Egyetem. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 19.
- Entous, Adam – Parkinson, Joe (2013): [Turkey's Spymaster Plots Own Course on Syria: Hakan Fidan Takes Independent Tack in Wake of Arab Spring](#). *The Wall Street Journal*. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 30.
- Erdoğan, M. Murat – Çorabatır, Metin (2019): *Demographic Development of the Syrian Refugee Population and its Potential Impacts on the Education, Employment and Municipality Services in the Near Future*. Udra Programme Research Panel.
- Erdoğan, M. Murat (2020): [Syrians Barometer 2019 – A framework for achieving social cohesion with Syrians in Turkey](#). Ankara: Orion Kitabevi. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 19.

- Federici, Vittoria (2015): The Rise of Rojava: Kurdish Autonomy in the Syrian Conflict. *S AIS Review of International Affairs*, 35 (2): 81-90. DOI: 10.1353/sais.2015.0023
- Gaddis, John Lewis (2020): *A hidegháború*. Antall József Tudásközpont, Budapest.
- Gelvin, James L. (2019): *Az új Közel-Kelet: Amit mindenkinek tudnia kell*. Pallas Athéné Könyvkiadó Kft., Budapest.
- Gokalp Aras, Ela – Mencutek, Zeynep (2015): The international migration and foreign policy nexus: the case of Syrian refugee crisis and Turkey. *Migration Letters*, 12 (3): 193-208.
- Gordon, Phillip H. (2020): *Losing the Long Game: The False Promise of Regime Change in the Middle East*. New York, St. Martin's Press.
- Gunter, Michael, M. (2014): *Out of Nowhere: The Kurds of Syria in Peace and War*. Hurst & Company, London.
- Human Rights Watch (2013): [“No One’s Left” Summary Executions by Syrian Forces in al-Bayda and Baniyas](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 02.
- Hürriyet Daily News (2012a): [Turkey’s failed Syria push](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 20.
- Hürriyet Daily News (2012b): [Ankara welcomes NATO’s Patriot decision, highlights defensive purposes](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 26.
- Hürriyet Daily News (2012c): [More Syrian refugees come to Hatay camps](#), January 07, 2012. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 20.
- Hürriyet Daily News (2013): [Al-Assad will pay heavy price for only showing ‘courage’ to babies in cradle: Turkish PM](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 03.
- Hürriyet Daily News (2014): [Turkey outlines locations for potential safe zone in Syria](#), 16 October, 2014. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 22.
- İçduygu, Ahmet (2015): [Syrian Refugees in Turkey – The Long Road Ahead](#), Migration Policy Institute, Washington D.C. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 21.
- International Crisis Group (2014): [Flight of Icarus? The PYD’s Precarious Rise in Syria](#). Utolsó hozzáférés: 2011. 11. 04.
- Itani, Faysal – Stein, Aaron (2016): [Turkey’s Syria Predicament. Atlantic Council Rafik Hariri Center for the Middle East](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 03.
- Kirişçi, Kemal – Ferris, Elizabeth (2015): [Not likely to Go Home: Syrian Refugees and the Challenges to Turkey – and the International Community](#). *Turkey Project Policy Paper*, No. 7, September 2015. Center on the United States and Europe at Brookings. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 20.

- Kirişci, Kemal (2014): [Syrian Refugees and Turkey Challenges: Going Beyond Hospitality](#). Brookings Institution, Washington D.C. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 19.
- Kissinger, Henry (2015): *Világrend*. Antall József Tudásközpont, Budapest.
- Köşer Akçapar, Şebnem – Şimşek, Doğuş (2018): [The Politics of Syrian Refugees in Turkey: A Question of Inclusion and Exclusion through Citizenship](#). *Social Inclusion*, 6 (1): 176-187. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 22. DOI: <https://doi.org/10.17645/si.v6i1.1323>
- Kraushaar, Wolfgang (2014): *Diplomások lázadása: Az arab tavasztól az Occupy mozgalomig*. Napvilág Kiadó, Budapest.
- Letsch, Constanze (2014): [Syrian refugees trigger child labour boom in Turkey](#). *The Guardian*, 2 Sep 2014. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 22.
- Martin, Natalie (2018): The A.K. Party and the Kurds since 2014: a discourse of terror. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 45 (4): 543-558. DOI: 10.1080/13530194.2018.1430531.
- McClelland, Mac (2014): [How to Build a Perfect Refugee Camp?](#) *The New York Times*, Feb. 13, 2014. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 21.
- Memişoğlu, Fulya (2018): [The Syrian Community in Turkey: Perspectives, Prospects and Policies](#). *Public Policy and Democracy Studies*, Istanbul. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 19.
- N. Rózsa Erzsébet (2015): *Az Arab Tavasz: A Közel-Kelet átalakulása*. Osiris Kiadó – Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapest.
- North Atlantic Treaty Organization (1949): [Az Észak-Atlanti Szerződés](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 10.
- North Atlantic Treaty Organization (2013): [NATO support to Turkey: Background and timeline](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 26.
- Orhan, Oytun – Senyücel Gündoğar, Sabiha (2015): [Effects of the Syrian refugees on Turkey](#). *ORSAM Report No: 195*. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 22.
- Pénzváltó Nikolett (2016): Délkelet-Törökország újra lángol. *Nemzet és Biztonság*, 2016/2. szám: 17–39.
- Phillips, Christopher (2012): [Into the Quagmire: Turkey's Frustrated Syria Policy](#). *Chatham House Briefing Paper*. MENAP BP 2012/04. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 02.
- Póczik Szilveszter (2011): *Az iszlám forradalom: Négy műhelytanulmány a radikális iszlámról*. Publikon Kiadó, Pécs.

- Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (2012): [Speech Delivered by Mr. Ahmet Davutoğlu, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Turkey at Group of Friends of Syrian People Meeting, 24 February 2012, Tunis](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 22.
- Republic of Turkey Ministry of Foreign Affairs (2012): [Speech Delivered by Mr. Ahmet Davutoğlu, Minister of Foreign Affairs of the Republic of Turkey at the UN Security Council, 30 August 2012, New York](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 24.
- Savran, Arin (2020): The Peace Process between Turkey and the Kurdistan Workers' Party, 2009–2015, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 22 (6): 777-792. DOI: 10.1080/19448953.2020.1801243.
- Schmidinger, Thomas (2018): *Rojava Revolution, War, and the Future of Syria's Kurds*. London, Pluto Press.
- Schmidt, Søren (2018): The Power of 'Sultanism': Why Syria's non-violent protests did not lead to a democratic transition. In: Raymond Hinnebusch – Omar Imady (szerk.): *The Syrian Uprising: Domestic Origins and Early Trajectory*. Routledge, New York: 30-43.
- Shaheen, Kareem (2015): [String of losses in Syria leaves Assad regime increasingly precarious](#). *The Guardian*. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 11.
- The Kurdish Project: [Syria \(Rojava or Western Kurdistan\)](#). Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 01.
- The Wall Street Journal: [Our Non-Ally in Ankara Turkey bugs out of the anti-ISIS coalition. Why not a base in Kurdistan?](#) Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 03.
- The Washington Post (2014): [A safe zone in Syria would be a forward step in the Islamic State fight](#), Dec 4, 2014. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 22.
- Tsarouhas, Dimitris (2019): Turkey and the European Migration Crisis, In: Alexandra Prodromidou – Pavlos Gsakis (eds.): *Along the Balkan Route: The Impact of the Post-2014 Migrant Crisis on the EU's South East Periphery*. Konrad-Adenauer-Stiftung, Berlin: 28-44.
- Tür, Özlem – Kumral, Mehmet Akif (2016): Paradoxes in Turkey's Syria Policy: Analyzing the Critical Episode of Agenda Building. *New Perspectives on Turkey*, 55: 107–132. DOI: 10.1017/npt.2016.24.
- UNHCR (2015): [Global Trends – Forced Displacement in 2015](#). UNHCR, Geneva. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 18.
- UNHCR (2015): [Syrian Refugees in the Region](#) (March 18th 2015), UNHCR, Geneva. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 21.

- Ünver, H. Akin (2016): [Schrödinger's Kurds: Transnational Kurdish Geopolitics in the Age of Shifting Borders](#). *Columbia Journal of International Affairs*. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 11.
- World Bank (2015): [Turkey's Response to the Syrian Refugee Crisis and the Road Ahead](#), *World Bank Group*, Washington D.C. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 21.
- Yeğen, Mesut (2015): [The Kurdish Peace Process in Turkey: Genesis, Evolution and Prospects](#). *Instituto Affari Internazionali, Working Paper 11*. Utolsó hozzáférés: 2020. 11. 03.
- Yetkin, Murat (2012a): [Syria shot Turkish jet in front of many eyewitnesses](#). *Hürriyet Daily News*. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 21.
- Yetkin, Murat (2012b): [The winds of war](#). *Hürriyet Daily News*. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 21.
- Yetkin, Murat (2015a): [AKP talking with CHP, but acting with MHP](#). *Hürriyet Daily News*. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 29.
- Yetkin, Murat (2015b): [Kurdish opposition HDP hits Erdoğan's super-presidency plan for Turkey](#). *Hürriyet Daily News*. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 26.
- Yetkin, Murat (2015c): [Turkish army reluctant over government will to intervene in Syria](#). *Hürriyet Daily News*. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 27.
- Yüksel, Engin (2019): [Strategies of Turkish proxy warfare in northern Syria: Back with a vengeance](#). Clingendael CRU Report. Utolsó hozzáférés: 2020. 10. 27.

Abstract

Turkey's Syria-strategy between 2011 and 2015

The main aim of the paper is to provide a detailed analysis of Turkey's Syria policy in the period between 2011 and 2015. After a brief overview of the „Arab spring”, the second chapter of the study presents Ankara's journey from hesitation to proxy-warfare, through the analysis of Turkish political communication. The third segment intends to reveal the connection and interaction between the territorial expansion of the autonomous Kurdish region in North Syria, the Turkish-Kurdish relationship within Turkey, and the June 2015 Turkish general election. The fourth chapter examines the effects of the Syrian refugee crisis on the Turkish state from a humanitarian perspective. According to the final conclusion of the authors, Ankara – driven by excessive ambitions and false assumptions – got involved in the Syrian conflict to such an extent by 2012, that it lost its opportunities of backing out; and as a result of the rising geopolitical, economic and social challenges, the Turkish Syria-strategy aiming at regime change has failed.

Keywords: *Turkey; Syria; geopolitics; Kurdish-issue; refugee-crisis*

p

pólusok ■■■
folyóirat

2021. II. évfolyam, 1. szám



Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék
PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

MOLNÁR FERENC¹

A MAGYAR POLITIKAI SZEREPLŐK KÖZÖSSÉGI MÉDIA STRATÉGIÁJÁNAK ÉS GYAKORLATÁNAK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

ABSZTRAKT

A tanulmány a magyar politikai pártok online kommunikációs gyakorlatait és interaktivitását elemzi a közösségi média platformokon a 2018-as országgyűlési választások előtti időszakra vonatkozóan, hangsúlyt fektetve a megfogalmazott stratégiai elvárások és a tényleges gyakorlat közötti különbségekre. A tanulmány vegyes, kvalitatív és kvantitatív módszereket ötvöző megközelítést alkalmaz. A tanulmány empirikus eredményei szerint a kisebb anyagi forrásokkal rendelkező pártok sokkal kommunikatívabb megközelítést alkalmaznak és több felhasználónak képesek visszajelzést adni a Facebook közösségi oldalon.

Kulcsszavak: *közösségi oldalak, politikai kommunikáció, politikai pártok, online kampány*

Bevezető

Az internet és a közösségi média platformok új módszereket kínáltak a közszféra résztvevői számára, hogy kölcsönhatásba, kapcsolatba lépjenek egymással és a választókkal (Merkovity, 2018). Azonban a digitális és mobil kommunikációs technológiák kihívás elé állítják a politikai kommunikációval és a közszféra működésével kapcsolatos hagyományos felfogást, megértést olyan új mechanizmusok révén, amelyek figyelmet, láthatóságot és befolyást generálnak. Ezért a választóbázissal való szorosabb kapcsolat lehetősége ellenére a politikai

¹ Doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Interdiszciplináris Doktori Iskola, Politikatudományi Program. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5226-0195>

DOI: 10.15170/PSK.2021.02.01.02

pártok és a politikusok még mindig csak vonakodva használják ki a közösségi média interaktív és társadalmi kapacitását. Az online ellenőrzés hiánya, valamint a korlátozott idő és erőforrások általában az elsődleges okozói annak, hogy a pártok tétovázva használják a modern digitális kommunikációs eszközöket (Price, 2013).

A tanulmány célja a politikai pártok közösségi médiában alkalmazott interakciós stratégiája és gyakorlata közötti különbségek észlelése. Az írás elemzi a kormánypárt és az ellenzéki pártok Facebook-stratégiái és az ezekben a stratégiákban kifejezett szándékok gyakorlati alkalmazása közötti különbségeket a 2018-as magyarországi országgyűlési választás alatt. Kifejezetten arra vagyunk kíváncsiak, hogy vannak-e különbségek abban, hogy a politikai pártok hogyan fogalmazzák meg Facebook-stratégiájukat és abban, ahogyan azt a gyakorlatban teljesítik a választások során. A tanulmány a pártok kommunikációs szakembereivel készített, félig strukturált interjúkból és a pártvezetők Facebook-oldalain történő online interakciókból származó empirikus adatokat mutat be. Ennek a módszernek az alkalmazásával az írás lehetővé teszi a közösségi média stratégiák és a tényleges gyakorlatban megvalósuló reagálóképesség összehasonlítását. Ennek megfelelően a tanulmány értékes betekintést nyújthat az online politikai kommunikáció egy ritkábban vizsgált területére.

A tanulmány a következőképpen épül fel:

1. Bemutatja a politikai pártok közösségi média kampányaival kapcsolatos releváns kutatásokat, kiemelve az online interakciókat;
2. a politikai pártok Facebook-oldalaival kapcsolatos online kommunikációs stratégiájának esettanulmányát a 2018. április 8-án tartott országgyűlési választások előtt, valamint az interakciós stratégiákat érintő kihívásokat.
3. Elemzi továbbá a pártok online interakcióit a saját Facebook-oldalaikon.
4. Végezetül pedig egy vitával és a jövőbeni kutatásokra vonatkozó javaslatokkal zárul a tanulmányt.

Politikai kommunikáció a közösségi média korában

A szimbolikus határokkal meghatározott online közösségi hálózatok a fizikai közösségeknél több interakciót és együttműködésre való lehetőséget biztosítanak, a közösség tagjainak identitásérzetét korlátozó földrajzi határok nélkül alakítják (Wang, 2017). Emellett Bowd (2016) hozzáteszi, hogy az internetes közösségek

nem fölráji értelemben kötődnek egymáshoz, hanem valamilyen közös társadalmi reláció, probléma vagy elképzelés köré szerveződnek.

Az internet korában a választások során az online közösségi média platformok középpontjában a jelöltek ötletei és politikai napirendje állnak. Ezek a posztmodern kampányok sikeresen hoznak létre olyan interaktív közösségeket, ahol a szavazók az adott politikai szervezet részének érezhetik magukat, kommunikálhatnak egymással, és a politikai szereplőkkel tartalmakat hozhatnak létre és oszthatnak meg, míg a jelöltek kétirányú kommunikációt folytathatnak az online politikai közösségekkel és felhasználókkal a szavazók mozgósítása céljából, növelve a politikai elkötelezettség szintjét és közelebb hozva a politikai szereplőket és a szavazókat egymáshoz (Williams – Gulati, 2012).

A folyamatban részt vevő szereplők legfontosabb célja még a figyelem felkeltése, legkiváltképp a különféle médiakörnyezetek útján, ezáltal meghatározva a politikai napirendet és befolyásolva a közvéleményt (Yan – Tang, 2019). Ennek érdekében a politikai szereplőknek kommunikációs stratégiák alkalmazásával fel kell hívniuk a hagyományos tömegmédiát és egyre inkább a közösségi média figyelmét. A tömegmédiát és a közösségi média közötti fontos különbség, hogy a közösségi médiában megjelenő tartalmat a felhasználók is előállíthatják, kibocsáthatják (Safko, 2010). A tömegmédiában a médiahasználat és -fogyasztás során a felhasználók passzív szerepet töltenek be, amíg a közösségi média (Twitter, Facebook, Instagram stb.) lehetővé teszi a felhasználók számára, hogy kölcsönhatásba lépjenek egymással, a tartalmak előállítóival (újságírókkal, szerkesztőkkel stb.) vagy a politikai szereplőkkel (1. ábra).

1. ábra: A tömegmédiát és a közösségi média közötti különbségek.



Saját szerkesztés.

Barack Obama 2008-as amerikai elnökválasztási választási kampánya bebizonyította, hogy az online kommunikációs technológiák és a közösségi média platformok a leghatékonyabb eszközök a támogatók és az önkéntesek mozgósítására. A 2008-as elnökválasztás előtti online kampányok még nem tudták hatékonyan mozgósítani a szavazókat, mert a hagyományos politikai kampányok szabályait próbálták átültetni, amelyek inkább a fizikai valóság viszonylag idősebb szavazóira voltak testre szabva, nem pedig a virtuális birodalom fiatal lakóira (Vissers – Stolle, 2013). Godsall (2010) megerősíti, hogy a közösségi média lehetővé tette a felhasználók számára, hogy a „passzív meggyőzés” eszközével, mint például a személyes politikai véleményük megosztásával a Facebookon, befolyásolják társaikat, s nem pedig az „aktív meggyőzés” alkalmazásával, amely bonyolult társadalmi buktatókkal rendelkezik. Napjainkban a felhasználók tulajdonképpen a mindennapi tevékenységek melléktermékeként befolyásolhatják társaikat, amely a közösségi média virágzásának egyik alapja.

A közösségi média platformokhoz való csatlakozás megkönnyítette a kommunikációt más hasonló politikai érdeklődő egyénnel (Hoffmann et al., 2015) és növelte a politikai pártot és a jelöltet körülvevő „lelkesedést” és közös hovatartozás átélését (Fernandez et al., 2014; Johnson – Kaye, 2014). A felhasználó által létrehozott tartalom inklúziója sokkal több fiatalabb felnőtt között teremtett egyfajta „személyes” kapcsolatot, mint amennyi a hagyományos médiával lehetséges lett volna (Godsall, 2010).

Politikai kihívások a közösségi média korában

A fenti szempontok kiemelték a közösségi média interaktív és részvételt biztosító lehetőségeit, amelyek segítségével képes egy kiterjedt kommunikációs platformot biztosítani. Azonban az újabb empirikus tanulmányokból kiderült, hogy a politikai szereplők és szervezetek nem teljesen használják ki ezt a potenciált (Galais – Cardenal, 2017), és az esetek többségében a közösségi médiát a hagyományos műsorszolgáltatás szabályai szerint vetik hadba, azaz egyirányú információs csatornaként alkalmazzák (Nulty et al., 2016; Vergeer et al., 2012; Keller – Kleinen-von Königsłow, 2018). Tehát a műsorszolgáltató tevékenység továbbra is központi szerepet játszik a közösségi médiában alkalmazott politikai gyakorlatokban, különös tekintettel arra, ahogyan egyes politikusok üzeneteket terjesztenek az olyan platformokon, mint a Twitter (Effing et al., 2011).

Ezentúl másik fontos probléma, amikor a szavazók online „bejelölnek” és „kedvelnek” egy politikai jelöltet vagy pártot, akkor közvetlen pártspecifikus politikai információknak teszik ki magukat, és további információkat tartalmazó, sértő hozzászólásokat tehetnek közzé vagy kéretlen (spam) meghívásokat és tartalmakat terjeszthetnek. Ideértve az egyes felhasználók által készített vizuális tartalmakat, online videókat, valamint akár a hivatalos kampányvideókat is, amely nem kívánatos viselkedés az egyes pártok számára negatív médiafigyelmet generálhat (Hoffmann et al., 2015).

A közösségi hálózatok ugyanakkor számos más kihívást is jelentenek a politikai szereplők és szervezetek számára, nem utolsósorban azért, mert a politikusok a hagyományos tömegmédiát játékszabályaihoz alkalmazkodtak, és most problémát okozhat számukra, hogy a „jól bejáratott” műsorszolgáltatásokon kívüli technikák lehetőségeivel és kihívásaival szembesülnek. Az egyik ilyen kihívás például a pártpolitika és az egyes politikusok koherenciájának fenntartása. Hogyan tudják a politikai pártok biztosítani, hogy a jelöltek, a parlamenti képviselők és más politikusok önálló bemutatkozása illeszkedik-e a párt központi stratégiai kommunikációjához? Hagyományosan a pártkommunikációt a kommunikációs osztályok és a stratégiai kommunikációs vezetők központosított módon szervezték meg. Bár ez még mindig így van, egyes politikusoknak most lehetősége van arra, hogy a közösségi média platformokon személyesebb módon ábrázolhassák magukat és olyan eltérő nézetek oszthassanak meg, amelyek, amelyek jobban összhangban lehetnek a választóik véleményével, mint a párt központi véleményével (Bruns, 2018).

Magyar kontextus

Korábbi eredmények (Klenovszki, 2019) alapján a 15 és 69 év közötti magyar lakosság 73%-a használt naponta legalább egy közösségi média platformot, és ugyanannak a demográfiai csoportnak 84%-a használt havonta egyszer legalább egy közösségi média platformot 2018-ban. Emellett a Statista adatai (Medve, 2020) azt mutatják, hogy a Facebook (5,4 millió felhasználó), a YouTube (5,1 millió felhasználó), a Viber (2,9 millió felhasználó) és az Instagram (2,1 millió felhasználó) voltak a legnépszerűbb közösségi média platformok Magyarországon. Másrészt az Instagram, a YouTube, illetve a Pinterest jelenleg a leggyorsabban növekvő közösségi médiaplatformok Magyarországon. A fenti statisztikák alapján a Facebook (aktív és passzív) felhasználói közössége a

Magyarország népességének 55,3%-át magában foglalja, a YouTube esetében ez közel 52,2%, az Instagram pedig körülbelül 21,5%-ot tesz ki.

Magyarország politikai rendszere 2014 előtt vegyes arányos képviseleti rendszeren, majd 2014-től vegyes többségi választási rendszeren alapuló többpárti parlamentáris köztársaság, amelyben a mindenkori kormány az országgyűlésnek tartozik felelősséggel. A magyar politikai kampányok általában a pártok köré szerveződnek, központosítottak és országos szintűek, a jelöltek pedig a párt nagyobb választási kampányprogram részeként kampányolnak (Magyar, 2016). Az országban a 2010-es években egyre inkább jellemzőbbé vált a politika nagyfokú személyre szabása. A pártok vezetői és meghatározó szereplői jellemzően nagyobb figyelmet kapnak éppúgy a hírmédiától, mint a szavazóktól (Merkovity, 2018). A politika elhatalmasodó mediatiszációja – a politikai szereplők és intézmények folyamatos alkalmazkodása a hírmédia változó körülményeihez – magyarázhatja a nagyobb mértékű perszonalizációt (Csigó, 2015). Ezenkívül a közösségi média platformok (Facebook, Instagram, YouTube) és az internetes oldalak megkönnyítették a személyre szabott kampányok és marketingtevékenységek online irányítását és lebonyolítását.

Így a fenti kutatások alapján azt várom, hogy a politikai pártok a közösségi médiát beépítették a kommunikációs kampányeszközök tárházába, de nem használják ki teljes mértékben a közösségi média – például a Facebook – interaktív és részvételi potenciálját. Arra számítok, hogy a választási kampány során különbséget fogunk találni a politikai pártok és pártvezetők közösségi média stratégiája és online teljesítménye között. Végül azt feltételezem, hogy különbséget találok a Fidesz és a „nagyobb” ellenzéki pártok, továbbá a kisebb politikai csoportok interaktív képessége között, elsősorban az erőforrások miatt.

Módszerek és adatok

Ez a fejezet interjúk és közösségi média adatok elemzése révén azonosítja a kialakulóban lévő közösségi média stratégiákat és gyakorlatokat. A kutatási terv mind kvalitatív, mind kvantitatív módszereket ötvöz és két lépésben történik az elemzés:

1. Hét párt kommunikációs szakemberével vagy kampányvezetőjével készítettem félig strukturált interjút a közösségi médiában alkalmazott stratégiáról, különös tekintettel a Facebookra,

2. illetve elemeztem a pártok és a pártok vezetőinek Facebook-oldalain folytatott interakciókat.

Először is az országgyűlési választások előtt 3-5 hónappal félig strukturált személyes interjúkat készítettem, hogy feltárjam a pártok választások előtti online stratégiáit. Az országgyűlési választásokra 2018. április 8-án került sor. Tehát az interjúk nem az intenzívebb választási kampányidőszakban készültek. A beszélgetések átlagosan 40-60 percig tartottak. A pártok kommunikációs szakembereivel vagy kampányvezetőjével folytatott interjúkat a következő pártok bevonásával készítettem el: Fidesz – Magyar Polgári Szövetség (Fidesz), Demokratikus Koalíció (DK), Lehet Más a Politika (LMP), Magyar Szocialista Párt (MSZP), Jobbik Magyarországért Mozgalom (Jobbik), az Együtt – a Korszakváltók Pártja (Együtt), Párbeszéd Magyarországért (PM). A pártok közül egy volt kormányon (Fidesz), míg a másik hat párt a választási kampány során és a választások után is ellenzékben volt. A 2018-as országgyűlési választások előtt a DK kivételével – amely négy képviselője, köztük Gyurcsány Ferenc volt miniszterelnök független képviselőként jelen volt – az összes párt képviseltette magát az országgyűlésben. A szavazatok és a források száma alapján feloszthatjuk őket nagyobb és kisebb pártokra (1. táblázat).

A korlátozott idő és erőforrások miatt nem szerepelt minden párt a vizsgálatban. Más kisebb pártok – például a Szolidaritás a Köztársaságért Párt (SZKP) és a független jelöltek –, akik képviseltették magukat a parlamentben, ám nem szerepeltek a tanulmányban, hasonlóan más kisebb pártokhoz, mint például a Momentum Mozgalom (Momentum), akik nem képviseltetik magukat a parlamentben. A kiválasztás célja az volt, hogy tanulmányozzam a Fidesz és a bal-jobb politikai ellentét mindkét oldalát kifejező kisebb ellenzéki pártok online politikai kommunikációját.

Másodszor, felmértem a politikai pártok és a pártok vezetőinek Facebook-oldalán zajló interakciók számát. Ebben az összefüggésben elsősorban a politikai pártok és a pártok vezetői nyitott Facebook-oldalain folytatott interakció lehetőségeit vizsgáltam. A „tetszik” és a „megosztás” funkciók népszerű interaktív lehetőségek, ám ebben a tanulmányban a komment szekcióban történő válaszokra helyeztem a hangsúlyt. A Facebook (Facebook for Developers, 2020) által közzétett alkalmazásprogramozási interfész (application programming interface, API) és a Socialbakers (2020) nevű internetes alkalmazás adatainak segítségével kiszámíthattam a Facebook kiválasztott oldalain a kölcsönhatások és interakciók számát. Az erre a célra kifejlesztett webalkalmazás lehetővé teszi a kutatók

számára, hogy bejegyzéseket és megjegyzéseket vonjanak ki, és különböző interakciós aktivitások (pl. like-ok, megosztások, rajongói megjegyzések és az oldal tulajdonosa általi megjegyzések) alapján tanulmányozzák őket. Az oldaltulajdonosok – itt a politikai pártok vagy pártvezetők – megjegyzéseinek mérésével a politikai szereplők interaktív reakcióképességét lehet felmérni a Facebookon. A hét politikai párt és azok pártvezetőinek nyilvános Facebook-oldalait hozzáadtam az alkalmazáshoz. A Facebookon folytatott interakciók gyakoriságának értékelése érdekében megmértem az oldaltulajdonosok kommentjeinek számát 2018. február 1. és április 1. között, alapvetően a legintenzívebb választási kampányidőszakot lefedve. Az alábbi szakaszban az interjúk alapján mutatom be az eredményeket.

1. táblázat: A magyarországi politikai pártok a 2014-es országgyűlési választásokon.

Magyarországi pártok (rövidítés)	2014-es országgyűlési választásokon megszerzett szavazatok (%)	Választások után a kormányban	2014-es kampányfinanszírozás (millió HUF ⁹)
<i>Nagyobb pártok</i>			
Fidesz – Magyar Polgári Szövetség (Fidesz)	58,79	Igen	2 780,36 (Fidesz-KDNP)
MSZP (Magyar Szocialista Párt)	13,06	Nem	1 588,50 (Kormányváltás)
Jobbik Magyarországért Mozgalom (Jobbik)	11,56	Nem	1 246,55
<i>Kisebbségi pártok</i>			
Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP)	8,03 ⁹	Igen	2 780,36 (Fidesz-KDNP)
Lehet Más a Politika (LMP)	2,51	Nem	728,19
Demokratikus Koalíció (DK)	2,01 ¹⁰	Nem	1 588,50 (Kormányváltás)
Együtt – a Korszakváltók Pártja (Együtt)	1,50 ¹⁰	Nem	1 588,50 (Kormányváltás)
Párbeszéd Magyarországért (PM)	0,50 ¹⁰	Nem	1 588,50 (Kormányváltás)
Magyar Liberális Párt (MLP)	0,50 ¹⁰	Nem	1 588,50 (Kormányváltás)

Saját szerkesztés, adatforrás: [Ligeti és munkatársai, 2015.](#)

A pártok stratégiája a közösségi médiában

Az interjúk alapján három fő stratégiai okot különböztethetünk meg, amelyek miatt a pártok előnyben részesítik a szavazókkal történő online kommunikációt és interakciót a Facebookon: (1) párbeszéd a szavazókkal, (2) visszacsatolás, (3) a

média megkerülése. Először is, az interjúkban a potenciális szavazókkal való interakciót és párbeszédet többször említik. Többször hangsúlyozott vélemény, hogy a közösségi média használata azért különösen ígéretes a választások során, mert összekapcsolja a polgárokat és a politikusokat. A Facebookon folytatott párbeszédet ahhoz hasonlítják, mint ha az utcai standokon beszélgetnének az emberekkel. A megkérdezettek szerint udvariatlanság hátat fordítani az embereknek az utcán, és ezért hasonlóképpen udvariatlanságnak tartják, ha nem válaszolnak az interneten feltett kérdésekre: ezért alkalmaznak kifejezetten a közösségi médiával foglalkozó szakembereket, akik „mindent megválaszolnak” a közösségi médiában.

Az az elképzelés, hogy udvariatlanság vagy helytelen hátat fordítani a közösségi médiában aktív szavazóknak, különösen erősen visszhangzik a PM, az LMP és a DK megkérdezettjeinek körében, akik mindegyike a digitális „beszélgetés” kifejezést használták. Ennek ellenére a Facebook kissé bonyolult lehet a pártok számára: a személyes kommunikáció kedvezőbb hatást gyakorol a megjegyzésekre és a felhasználókkal történő interakciókra, így egyes pártok a pártvezető Facebook-oldalán összpontosítják a legtöbb tevékenységet, és kevésbé a párt saját Facebook-oldalán. A pártvezetők azt preferálják, ha a közösségi média bejegyzéseiket és állapotfrissítéseiket ők maguk fogalmazzák meg, viszont nagyon kevés idejük van visszajelzést adni az embereknek. Az egyik elterjedt módszer, hogy a kommunikációs tanácsadók válaszolnak a pártvezető nevében, azonban a tanácsadó kezdőbetűivel aláírva. Az LMP különbséget tesz a pártvezetők Facebook-oldalain és a párt oldalán közzétett tartalom típusa között: míg a párt saját oldala a politikai kérdésekre és a párttevékenységekre összpontosít, az akkori pártvezetők (Szél Bernadett és Hadrázy Ákos) oldalain a napi személyes tevékenységekről és a politikai élettel kapcsolatos érzéseiről is készültek bejegyzések. Az MSZP egy vagy több személyt jelölt ki a közösségi média tevékenységeinek kezelésére a választási kampányidőszak során. A nagyobb választási versenytársaihoz képest a PM és az Együtt korlátozott forrásokkal rendelkeztek, ezért más megoldásokkal kellett kezelniük a Facebook-oldalaikat. Válaszadóik szerint a párt munkatársai azon „dolgoznak”, hogy miként lehetne több „kétirányú” párbeszédet (kommunikációs csatornákat) generálni, és bár sok kérdést megválaszolnak a Facebookon, de úgy érzik, hogy még többet kellene tenniük a szavazók meggyőzése érdekében.

A választási kampány során az LMP szerint a pártok nagy forgalmat bonyolítanak le közösségi média profiljaikon és weboldalaikon, különösen a választási kampány utolsó néhány hetén. A pártok tisztában vannak azzal, hogy a különböző típusú

tartalmakkal hogyan hozhatnak létre interakciókat és kapcsolatokat a Facebookon. Különösen az „infografikákat” (szövegekkel vagy szlogenekkel kombinált képeket vagy animációkat), a képeket és a videókat említik, mint különösen a Facebookon való közzétételre alkalmas online anyagokat, melyek az MSZP szerint ösztönzik a megosztásokat és az online részvételt. A pártok azt tapasztalták, hogy az emberek jobban reagálnak a vizuális tartalmakra a Facebookon: a közzétett képeket és videókat „könnyebb megérteni és megosztani”, „elkötelezettséget teremt” és megpróbálják ezt a „lehető leggyakrabban megtenni”.

További tevékenységek, amelyek fokozott interakciót eredményezhetnek a Facebookon: a pártvezetők javaslatokat kérnek a követőktől (amelyet a Fidesz említ), személyes képeket tesznek közzé (Fidesz, LMP) vagy bírálják a politikai ellenfeleket (MSZP). A Facebook megkönnyítette a pártok számára, hogy interakciót vagy párbeszédet kezdeményezzenek nemcsak a tagok és az szimpatizánsok között, hanem olyan „ismerősök ismerősei” körében is, akik nem feltétlenül érdekeltek az adott párt politikáiban. Ha egy ismerős megoszt egy politikai üzenetet a Facebookon, akkor az más módon hatást gyakorol, mint egy politikai hirdetés a Facebookon vagy más weboldalon, érvel ezzel több megkérdezett. Ezért a „megosztások” a pártok nagyon kedvezőnek látják a Facebookon.

Másodszor, az online párbeszéd érdekes visszacsatolást tehet lehetővé, és akár politikai hatása is lehet. A DK szerint a közösségi média „nagyon hasznos eszköz”, és a megkérdezettek rámutattak arra, hogy a Facebookon a kommentek és kérdések vagy pártvezetőnek küldött személyes üzenetek részben fontos parlamenti törvényjavaslatok megszületéséhez vezettek. Az interakciók „gyakorlati politikát generálnak számunkra”, mondja egy megkérdezett. A közösségi médiát a pártok a politikusok nyilvános felszólalásaira vagy szerepléseire adott visszacsatolások és reakciók nyomán követésére is használják. Így a pártok a felhasználói visszacsatolásokat valós idejű közvélemény-kutatásként használják. Legyen szó rádiós vitáról, televíziós beszélgetésről vagy újonnan elindított kampányról, a pártok figyelemmel kísérik és elemzik a visszajelzéseket, különösen a Facebookon keresztül. A közösségi média „azonnali” válaszadási képessége értékes, bár a pártok tisztában vannak azzal, hogy a közösségi médiában a felhasználók nem adnak reprezentatív képet a teljes lakosságról. Harmadszor, a közösségi média lehetővé teszi a politikai pártok számára, hogy megkerüljék a médiát, és azokat a témákat emeljék ki, amelyek számunkra fontosak. A közösségi média megkérdőjelezi a hagyományos tömegmédia „kapuőr” szerepét annak

kiválasztásában és eldöntésében, hogy mely információk és események kapnak nagyobb figyelmet (Welbers – Opgenhaffen, 2018). A közösségi médián keresztül a pártok megpróbálják „meghatározni” a történeteket, és ha az üzenet elég érdekes, akkor a tömegkommunikáció idézi az adott Facebook-bejegyzést a televíziós hírekben, az online híroldalokon vagy a nyomtatott sajtóban, amely felkelti olyan emberek figyelmét is, akik nem követik az adott politikust vagy pártot. Amikor az PM reagált egy tartalomra, melyet a miniszterelnök Orbán Viktor – az egyik legtöbb követővel rendelkező magyar politikus – a saját Facebook-oldalán tett közzé, a párt több embert tudott elérni, mint bármely nagyobb online híroldalon. A PM például válaszolt egyes online hírcikkekre a Facebookon és „kijavította” azokat. A pártok azonban mind a mainstream-, mind pedig a közösségi médiát kombinálják, mint a hírműsorok befolyásolásának leghatékonyabb módját. A közösségi médiában megnyilvánuló provokatív vagy konfliktusorientált tartalom felkelti az újságírók figyelmét, és következésképpen felkérhetik az érintett politikust televíziós vagy rádiós vitákra.

A „kijavítás” itt azt sugallja, hogy az PM milyen módon használja a közösségi médiát egy adott kérdés kialakítására vagy befolyásolására. Mindazonáltal a közösségi média a választási kampány során a politikai pártok számára néhány világos kihívást is jelent, amelyekkel a következő részben foglalkozom.

Online interakciók és politikai kihívások

A közösségi médiával kapcsolatos interakciók egyértelmű hátrányokat is jelenthetnek a politikai pártok számára. A megkérdezettek különösen három kihívást azonosítottak: (1) sértő online magatartás, (2) negatív médiafigyelem, és (3) korlátozott források.

Először is, a Facebook-oldalokon megnyilvánuló sértő, offenzív online viselkedés potenciális veszélyt jelent a pártok és a politikusok jó hírére. Mivel a közösségi média egyre általánosabbá válik az online politikában, a politikusoknak és a politikai pártoknak a hírszerkesztőkhöz hasonló feladatokkal kell foglalkozniuk, például a felhasználói megjegyzések moderálásával. Az összes megkérdezett párt moderálta a megjegyzéseket a Facebook-oldalukon, vagyis törölték a sértő megjegyzéseket, és kizárták a „rendbontó” profilekat az oldalból. A pártok többsége hangsúlyozza, hogy nem távolítják el azokat a megjegyzéseket, amelyek nem értenek egyet a párttal vagy a párt politikáival, inkább azokat a felhasználókat, akik civilizálatlan online viselkedést mutatnak (azaz obszcén, szexista, rasszista, lázító hangvételű stb.): „előfordul, hogy töröljük a megjegyzéseket és blokkoljuk

az embereket. Nem töröljük a tőlünk eltérő politikai érveket, hanem a sértő nézeteket” (PM).

A komment szekcióban gyakran előfordulnak félreértések is. Ezen túlmenően a hozzászólások „hangneme” befolyásolja az aktuális komment szekció alakulását. Az MSZP például megfigyelt néhány ilyen tendenciát: „amikor valamit a Facebookon közzéteszünk, azonnal sok visszajelzést kapunk”.

Másodszor, a megjegyzésekkel kapcsolatos negatív médiafigyelem egy másik hátrány, amelyet a pártok említenek. A felhasználók obszcén vagy illetlen Facebook-hozzászólásai potenciálisan hírek megjelenéséhez vezethetnek. Sokkal gyakoribb azonban, hogy az egyes politikusok olyasmit írnak egy közösségi média platformon, amit egy újságíró kiemel. Tipikus hír lehet, amikor „valaki valami hülyeséget mond a Facebookon”, a PM szerint. Így a közösségi médiában a hozzászólások feletti ellenőrzés elvesztése nemcsak ahhoz kötődik, hogy a polgárok egyre inkább hozzáférnek a politikusok digitális platformjaihoz, hanem ahhoz is, hogy a pártok egyre nehezebben képesek ellenőrizni az egyes politikusok megnövekedett digitális forgalmából származó közzétételi lehetőségeket.

Harmadsorban a korlátozott emberi és pénzügyi erőforrások akadályozzák a pártok azon képességét, hogy kapcsolatba lépjenek a polgárokkal a közösségi médiában. Habár ingyenes egy Facebook-oldal vagy profil létrehozása, a közösségi média nem jár költségek nélkül. Az Együttnek nem volt külön alkalmazottja a közösségi média kezelésére; a közösségi oldalak frissítését és az üzenetekre vagy hozzászólásokra adott válaszreakciók megfogalmazását integrálni kellett a három kommunikációs szakember szokványos munkarendjébe. Az a személy, aki kapcsolatban állt a médiával egy konkrét ügy tekintetében, szintén felelős volt az adott történet vagy hír weboldalon és közösségi médiában történő közzétételéért is, a komment szekcióban végzett nyomon követés mellett.

Ezenkívül sok párt említett egyfajta „követelményt” a „hitelességgel” vagy az „eredetiséggel” kapcsolatban: azaz azt, hogy a pártvezetőnek személyesen kell frissíteni a Facebook-oldalukat és válaszolni az embereknek. Azonban ez korlátozhatja az interakciót a pártvezető online kapacitása függvényében: „ez azt jelenti, hogy nem tudunk mindenkit megválaszolni, ami egyébként is lehetetlen feladat lenne” (Fidesz).

Minden párt készített Facebook-oldalt a párt és a pártvezető számára egyaránt. Azonban a Facebook algoritmusai arra ösztönzik az oldaltulajdonosokat, hogy hirdetésekért vagy szponzorált hírekért fizessenek annak érdekében, hogy láthatóvá váljanak a felhasználók hírfolyamában (Wells – Thorson, 2015;

Kruikemeier et al., 2018). A Facebook algoritmusai egy politikai oldal tartalmának nagy részét nem mindig jelenítik meg a felhasználók hírfolyamában. Tehát amellett, hogy a hírfolyamban „fizetnek” a nagyobb láthatóságért, azért, hogy láthatóvá váljanak, a pártoknak arra kell ösztönözniük a követőket, hogy legyenek aktívabbak a párt vagy a pártvezető Facebook-oldalán. A szponzorált tartalmak változásokat is előidéznek abban a tekintetben, hogy a pártok hogyan fordítanak pénzeket a reklámozásra. A legtöbb párt kerüli a nyomtatott sajtóban megjelenő hirdetéseket; inkább a Facebookot részesítik előnyben. A Facebookon megjelenített fizetett tartalmakat például az MSZP is alkalmazza: „időnként fizetünk a tartalom népszerűsítéséért, ami valószínűleg növeli a láthatóságot”.

Interaktív Facebook-adatok

Annak érdekében, hogy részletesebben megvizsgálhassuk a magyarországi politikai szereplők online interakciós viselkedését, össze kell hasonlítanunk a Facebook-adatokat az interjúk eredményeivel. 2018-ban a Facebook oldaltulajdonosok választhattak, hogy a követők feltölthetnek-e bejegyzéseket, képeket és videókat az oldal hírfolyamára. A kezdőlapra való „posztolási” lehetőséggel felmérhetjük, hogy a politikai pártok Facebook-oldalai mennyire „nyitottak”. Tudnak-e a felhasználók posztolni a politikai oldal hírfolyamán vagy csak a bejegyzésekre történő hozzászólásra korlátozzák-e őket? A hozzászólások önmagukban nem kapcsolhatók ki a hitelesített Facebook-oldalokon (Facebook, 2020). Azzal, hogy kikapcsolják a kezdőlapon való posztolás lehetőségét, a pártok bizonyos mértékig irányíthatják, hogy a felhasználók hogyan lépnek interakcióba az oldallal.

Ahogy a 2. táblázat jelzi, a 2018-as országgyűlési választások előtt a vizsgált oldalak több mint felében az oldaltulajdonosok lehetővé tették a kezdőlapon való posztolást. Kivételt a Fidesz, az MSZP és a Demokratikus Koalíció, valamint három ellenzéki pártvezető, Molnár Gyula (MSZP), Vona Gábor (Jobbik) és Juhász Péter (Együtt) képez, akik kikapcsolták ezt a funkciót. A kisebb pártok korlátozott erőforrásokkal rendelkeznek az online interakciók kezeléséhez és a moderálásához, ami talán az egyik magyarázata ennek a helyzetnek.

A felhasználók és a politikai pártok közötti interakció szintjét mérve láthatjuk, hogy a felhasználók hozzászólásainak száma meglehetősen bőséges (3. táblázat), különösen a Fidesz, a Jobbik és az MSZP esetében. Magyarországon e három párt rendelkezik a legtöbb Facebook-követővel (2. táblázat).

2. táblázat: A kisebb és nagyobb politikai pártok és pártvezetők Facebook-oldalai 2018. február 1-je és április 1-e között.

		Facebook-rajongók száma (ezer főben)	A rajongó posztolhat-e a Facebook-falra?
Kisebb pártok	Karácsony	192,18	Igen
	PM	109,21	Igen
	Juhász	70,87	Nem
	Együtt	15,89	Igen
	Gyurcsány	235,11	Igen
	DK	118,44	Nem
	Szél	77,86	Igen
	LMP	54,47	Igen
Nagyobb pártok	Vona	481,97	Nem
	Jobbik	484,48	Igen
	Molnár	21,95	Nem
	MSZP	185,72	Nem
	Orbán	755,89	Igen
	Fidesz	271,33	Nem

Saját szerkesztés, adatforrás: *Socialbakers*, 2020 és *Facebook for Developers*, 2020, utolsó hozzáférés: 2020.09.05.

A 3. táblázat adataiból látható, hogy amíg az MSZP, az LMP és a DK a Facebookot különösen a nyilvános párbeszédhez hasonlították, addig a PM a legsikeresebb e stratégia gyakorlati megvalósításában. A PM a leginkább interaktív az oldaltulajdonosi hozzászólások teljes számának tekintetében, ezt követi a Jobbik és az LMP, míg a Fidesz és az MSZP jelentősen lemaradnak ebben. Emellett Orbán Viktor miniszterelnök, Molnár Gyula, Gyurcsány Ferenc, valamint az MSZP, az LMP és a kormánypárt Fidesz szintén inaktívnak tekinthető. A 2018-as országgyűlési választások előtt Orbán Viktor például egyetlen egy kommentre sem válaszolt, Molnár Gyula pedig csak 1 kommentre reagált, így többé-kevésbé feladták (nem teljesítették) „interaktív” Facebook stratégiájukat.

3. táblázat: Az oldaltulajdonosok és a felhasználók megjegyzéseinek száma a vizsgálatban szereplő politikai Facebook-oldalakon 2018. február 1-je és április 1-e között.

Párt/ pártvezető	Fidesz	Orbán Viktor	MSZP	Molnár Gyula	Jobbik	Vona Gábor	LMP	Szél Bernadett	DK	Gyurcsány Ferenc	Együtt	Juhász Péter	PM	Karácsony Gergely
Oldaltulajdonos hozzászólása (az összes hozzászólás %-ában)	0,14	0,00	0,22	0,10	0,89	0,12	0,32	0,12	0,49	0,08	0,47	0,14	1,25	0,08
Hozzászólások száma (felhasználó)	13 461	21 272	11 809	1 041	17 274	12 179	9 744	4 015	10 599	10 306	844	3 448	7 023	8 582
Hozzászólások száma (oldaltulajdonos)	19	0	26	1	153	15	31	5	52	8	4	5	88	7

Saját szerkesztés, adatforrás: *Socialbakers*, 2020 és *Facebook for Developers*, 2020, utolsó hozzáférés: 2020.09.05.

A legtöbb hozzászólás összegyűjtésekor Orbán Viktor, Vona Gábor és Gyurcsány Ferenc tekinthetők csúcstartónak. A legtöbb (Orbán Viktor) és a legkevesebb (Molnár Gyula) észrevételt kapó pártvezető közötti különbség több mint 20 ezer komment. Mindazonáltal Vona Gábor (Jobbik) válaszolt a legtöbb hozzászólásra, akit követ Gyurcsány Ferenc (DK), Karácsony Gergely (PM), Szél Bernadett (LMP), Juhász Péter (Együtt), Molnár Gyula (MSZP), majd Orbán Viktor miniszterelnök (Fidesz). Amikor ezeket a megállapításokat összehasonlítjuk az interjúkon keresztül kapott információkkal, akkor a kontraszt nyilvánvaló. Egyértelmű, hogy a pártvezetőknek nagyon korlátozott lehetőségük van reagálni a Facebook-oldalon tett hozzászólásokra, így kommunikációs tanácsadók két dolgot választhatnak: vagy válaszolnak a pártvezetőként bejelentkezett felhasználói fiókon keresztül, vagy reagálnak a személyes- vagy a párt saját oldalról, aláírva nevük kezdőbetűivel. Fenti adatok tanulsága alapján kijelenthető, hogy az első alternatívát ritkán választják, hiszen a válaszadási arány általánosságban alacsonynak tekinthető. Ha a kommunikációs tanácsadók saját felhasználói fiókjukról válaszolnak, és monogramjukkal írják alá, akkor az adatgyűjtésben nem fognak szerepelni, mivel az internetes applikáció csak az oldaltulajdonosok tevékenységeit rögzíti. A „hitelesítési követelmény”, amely szerint a pártvezetők többnyire saját Facebook-oldalukon írnak és válaszolnak, magyarázat lehet a válasz hiányára.

Ha összehasonlítjuk oldaltulajdonos hozzászólásainak arányát az összes hozzászólás százalékában, a kép némileg megváltozik. A PM, mint kisebb párt a nagyobb pártokhoz képest sokkal aktívabb, valamint a többi kisebb ellenzéki párt aktívabb, mint az MSZP vagy a Fidesz, ám nem aktívabbak a Jobbiknál. Hasonlóképpen az egyik kisebb ellenzéki pártból származó Juhász Péter (Együtt) volt a legaktívabb visszajelző a Facebookon a felhasználók által tett összes hozzászólás számának arányában. A választási időszakban Orbán Viktor miniszterelnöknek egyetlen Facebook interakciója sem volt a szavazókkal. Az a szándék, hogy választókkal nagyobb fokú interakciót folytatnak tehát nem valósul meg a gyakorlatban, kiváltképp a nagyobb pártok vezetőinek Facebook-oldalán.

Vita és konklúzió

A kutatás kezdetben azt feltételezte, hogy a magyarországi politikai pártok anélkül adták hozzá a közösségi médiát a kampányeszközök tárházához, hogy teljes mértékben kihasználnák az abban rejlő interaktív és részvételi potenciált. Arra számítottam, hogy a választási kampány során különbségeket fogok találni az

egyres politikai pártok, pártvezetők közösségi média stratégiája és a gyakorlatban megvalósuló online teljesítménye között, valamint hogy a kisebb- és a nagyobb pártok interaktív képességében is lesznek jelentős különbségek, elsősorban a pénzügyi és technikai források miatt.

A tanulmány eredményei szerint minden vizsgált párt vagy pártvezető rendelkezett Facebook-oldallal, YouTube-csatornával és Instagram-profillal, és az összes megkérdezett politikai párt kifejtette, hogy milyen tartalmakat hoz létre a Facebookon az online interakciók (hozzászólások, like-ok, megosztások stb.) bevonására. Míg a magyarországi politikai pártok a 2010 előtti országgyűlési választásokon a közösségi médiával csak érintőlegesen foglalkoztak (Kornél, 2015), a tanulmány vizsgálatai során kiderült, hogy 2014 után a Facebook és egyéb közösségi média platformok szorosan illeszkednek az alkalmazott kampányeszközök tárházába. Habár erre közvetlenül nem utaltak, a megkérdezett pártok felismerték a közösségi médialogikát: Magyarországon a hagyományos- és a közösségi média szoros integrációja egy hibrid politikai kommunikációs környezetet hozott létre (Kornél, 2015; Merkovity, 2018; Chadwick, 2017).

Ennek ellenére a tanulmány arra is rámutatott, hogy a pártok interakciós stratégiája és a közösségi média gyakorlati alkalmazása között egyértelmű eltérés mutatkozik, alátámasztva a korábbi kutatások alapján megfogalmazott kezdeti elvárásokat. A nemzetközi tanulmányok növekvő száma megerősíti, hogy a közösségi média valós potenciálját (a politikai szereplők és a választók közötti interakcióban) csekély mértékben használják ki. Ezt tükrözik a kutatás által rögzített interjúk, amelyek reflektáltak a közösségi médiákkal kapcsolatos „idealista” stratégiákra, az „eredetiség” igényére vagy a „hitelesség” követelményére.

Minden párt, különösen az MSZP és a Fidesz, idealista szándékokat fogalmaztak meg arra vonatkozóan, hogy a Facebookon hogyan lépnek kapcsolatba a potenciális szavazókkal. A magyarországi pártok közül három (Együtt, PM, DK) a Facebook funkcióit utcai beszélgetésekhez, párbeszédhez hasonlították. A pártok szerint a következők a közösségi média – és különösen a Facebook – fő stratégiai előnyei az online kommunikációban: (1) párbeszéd a szimpatizánsokkal és potenciális szavazókkal, (2) visszacsatolás az alkalmazott politikákról, (3) a tömegmédia megkerülése. Bár az összes párt kifejezte idealista és optimista szándékát arra vonatkozóan, hogy kapcsolatba lépjen a szavazókkal, a szavazóknak csak kis része kapott választ ezektől a nagyobb és kisebb pártoktól a Facebookon. A kutatások alapján arra számíthatunk, hogy a stratégia és az online gyakorlat egyértelműen elkülönül, amelyeket a politikai Facebook-oldalak

interakciós adatai is jól mutatnak. Megvizsgálva, hogy az oldaltulajdonosok milyen gyakran vettek részt párbeszédben a Facebookon, láthatjuk, hogy a pártvezetők közül különösen Orbán Viktor, Karácsony Gergely, Gyurcsány Ferenc és Molnár Gyula, valamint a pártok közül a Fidesz és az MSZP a gyakorlatban nem helyezték előtérbe a szavazókkal való online kapcsolattartást. A közösségi médiában folytatott kommunikáció továbbra is kihívást jelent a politikai pártok számára, amint arra a korábbi nemzetközi kutatások is rámutattak (Keller – Kleinen-von Königslöw, 2018; Graham et al., 2014). Ugyanakkor a pártok az online reputáció ellenőrzésének hiányát és a tömegmédiá negatív figyelmét az online interakció egyértelmű hátrányaként írják le. Ezenkívül a közösségi média „üzemeltetése” jelentős emberi és pénzügyi erőforrásokat igényel. Ez szervezeti változásokat (azaz új kompetenciákat és megváltozott munkarutinokat), valamint jelentős mennyiségű időt és erőforrásokat igényel, így a közösségi médiában rejlő lehetőségek kihasználása kihívást jelenthet a kisebb, kevésbé találékony pártok számára. Az online interakció és a szavazókkal való online kapcsolat az összes párt esetében stratégiai célként jelent meg, a PM kivételével valamennyi megkérdezett párt külön szakembereket alkalmaz a közösségi média rendszeres kezelésére. A Facebookon érkező hozzászólások nagy mennyisége azonban gyakran megterhelő volt a pártok számára, különösen a két legnagyobb párt, a Fidesz és az MSZP, és talán még inkább a Jobbik számára.

Összességében megállapítható, hogy a kisebb pártok sokkal kommunikatívabb megközelítést alkalmaztak, amikor a pártok és a pártvezetők hozzászólásainak arányát vesszük figyelembe a hozzászólások teljes részarányával szemben. Kissé meglepően és az elvárásokkal ellentétben a kisebb pártok tehát mégis képesek több felhasználónak visszajelzést adni a Facebookon (a hozzászólások teljes számának arányában). Noha a kisebb pártok kevesebb erőforrással rendelkeznek (Galais – Cardenal, 2017; Lilleker et al., 2017), mégis a hatékony kommunikáció kialakításában erősebb ösztönzőik vannak: a hagyományos médiához való szerényebb hozzáférés és a kevesebb marketing erőforrás miatt aktívabb online aktivitást próbálnak megvalósítani (Jacobs – Spierings, 2016). Így a közösségi média használata a média megkerülése és a szavazókkal való közvetlen kommunikáció szempontjából vonzó a kisebb pártok számára, annak ellenére, hogy a nagy pártokkal összehasonlítva számukra korlátozott pénzügyi és technikai források állnak rendelkezésre. Így a kutatás kezdeti feltételezéseitől eltérve, a legkisebb forrásokkal rendelkező pártok viszonylag interaktívabbak a Facebookon.

Ezek a megállapítások néhány további paradoxont is nyilvánvalóvá tesznek: a tanulmány szerint a nagyobb pártok vezetőinek (Jobbik, Fidesz, MSZP) online kommunikációjában több tartalmat (videókat, bejegyzéseket, képeket stb.) tesznek közzé, ami azt jelenti, hogy ritkán válaszolnak a kommentekre a Facebook-oldalukon. Ezek azonban több hozzászólást és interakciót eredményeznek, mint a kisebb pártok vezetőinek esetében. Nem meglepő, hogy a nagyobb pártok nagyobb figyelmet kapnak, és láthatóbbak a szavazók körében a kisebb pártokhoz képest, akár a közösségi médiában is (Jacobs – Spierings, 2016). A kisebb pártok kisebb szavazóbázissal rendelkeznek és kevesebb problémával, üggyel is foglalkoznak, így korlátozott lehetőségeik vannak a nagyobb választócsoporthoz elérésére, akár a közösségi médián keresztül is. Bár a Facebookon a kisebb pártok vezetői interaktívabb kommunikációs stílussal rendelkeznek a nagyobb pártok vezetőihez képest, mégis kevesebb megjegyzést és interakciót eredményeznek a felhasználók között.

A pártvezetők körül koncentrálódó interakciók másik oka az „eredetiség” vagy a „hitelesség követelménye”: az az elvárás és gyakorlat, hogy a pártvezetőknek lehetőleg saját maguknak kell elvégezniük a Facebook frissítéseket, bejegyzéseket és válaszokat. Az „eredetiség” vagy a „hitelesség követelménye” korábban nem szerepelt a szakirodalomban, annak hatásaira korábban nem reflektáltak. Ha a közösségi médiában zajló interakciókat személyes kommunikációnak tekintjük, akkor a pártvezetők inaktivitása és az elhangzott „eredetiségre” vagy „hitelességre” való törekvés közötti ellentmondás a „közösségi médiában zajló interakció zsákutcájának” tekinthető. Bár úgy tűnik, hogy a kommunikációs tanácsadók általában válaszolnak a pártvezető nevében (mint oldaltulajdonosok, de saját monogramjukkal ellátva), gyakorlatilag lehetetlen (vagy értelmetlen) mindenkinek válaszolni. Ugyanakkor a pártok számára nehezen megfejthető dilemma, hogy hány kérdésre és kinek kell válaszolni, ahogyan azt a kinyilvánított stratégia és a gyakorlat közötti jelentős eltérés is bizonyítja.

Ha a polgároknak és a politikusoknak eltérő elvárásaik vannak az online kommunikációval kapcsolatban, akkor előfordulhat a „kommunikációs aszimmetria” jelensége. Ezért ez kulcsfontosságú lehet a szavazók online kommunikációval kapcsolatos elvárásainak kiegyensúlyozása szempontjából. A közösségi média interakcióra ösztönözhet, ugyanakkor jelentős kihívás a párbeszédre vonatkozó felhasználói elvárás és a korlátozott erőforrásokkal rendelkező politikusok közötti különbség: a politikusok túlságosan megerőltetőnek találhatják az online részvételt, aktivitásuk nincs összhangban a polgárok elvárásával (Ekström – Shehata, 2016). Egyes pártokvezetők, mint

például Vona Gábor (Jobbik), Szél Bernadett (LMP) és Karácsony Gergely (Párbeszéd) a Facebookon gyakori bejegyzések és kommentek segítségével ellensúlyozták a sokszor „türelmetlen” szavazók online kommunikációs elvárásait.

Ennek ellenére meg kell említenünk bizonyos korlátokat. A tanulmány nem vizsgálta a pártok és a pártvezetők válaszainak számát, se nem a válaszok tartalmát. Mivel a Pages API (Facebook for Developers, 2020) és a Socialbakers (2020) online szoftver nem tudja megkülönböztetni a szöveget és az ikonokat (pl. like-ok), ezért a pártok saját kedvelései szerepelhetnek az adatsorban. Hasonlóképpen a politikai oldalak tulajdonosai által írt hozzászólások karakterszáma sem képezte az adatfelvétel részét. Ezen túlmenően, ha valaki a pártból részt vett az adott kommentszekcióban, de nem „oldaltulajdonosként” volt bejelentkezve, a kutatás nem volt képes felismerni ezt a fajta részvételt. Így a politikai szereplők és az állampolgárok közötti online párbeszéd teljes megértéséhez kvalitatív tanulmányokra van szükség. A tanulmány nem vizsgálta a pártok Facebook-oldalain a hozzászólások tartalmát, de figyelembe kell vennünk ezen oldalak lehetséges „közösségi” aspektusait is. Amikor a szavazók egy politikai Facebook-oldalán kommentálnak, a fő cél nem feltétlenül az, hogy párbeszédet folytassanak a politikussal vagy a párttal, hanem a hasonló pártszimpatizánsokkal való kommunikáció, vagy az ellenfelek közötti vita provokálása. Van-e különbség a politikai jelöltek Facebook-oldalán folytatott online beszélgetés és a magas rangú miniszterek vagy a miniszterelnök oldalain folytatott beszélgetés között? Mi jellemzi a hozzászólásokat megfogalmazók közötti vitát ezeken az oldalakon? A jövőbeni tanulmányok újabb szempontok szerint vizsgálhatnák a politikai Facebook-oldalakat: a politikai pártok milyen kísérleteket tesznek arra, hogy összegyűjtsék, rendszerezék és elemezzék a felhasználók tevékenységeit a közösségi médiában?

Ez a tanulmány bizonyította, hogy ha a pártok komolyan gondolkodnak interakciós stratégiájukról, és azt akarják, hogy a Facebook több legyen, mint egy egyirányú műsorszolgáltatói környezet, akkor szervezeti változásokra van szükség annak érdekében, hogy felkészítsék magukat a polgárokkal folytatott jelentősebb online interakcióra. Ezenkívül ezek az eredmények nagyban hozzájárulnak a korábbi kutatásokhoz, mivel további részleteket és magyarázatokat nyújtanak a közösségi médiával kapcsolatos paradoxon megfejtésére.

Irodalomjegyzék

- Bowd, Kathryn (2016): Social Media and News Media: Building New Publics or Fragmenting Audiences? In: Griffiths, Mary – Barbour, Kim (eds.): *Making Publics, Making Places*. University of Adelaide Press, Adelaide Pres: 129-144. DOI: <https://doi.org/10.20851/j.ctt1t304qd.13>.
- Bruns, Axel (2018): *Gatewatching and News Curation: Journalism, Social Media, and the Public Sphere*. Peter Lang, Oxford. DOI: <https://doi.org/10.3726/b13293>.
- Chadwick, Andrew (2017): *The Hybrid Media System: Politics and Power* (2nd ed.). Oxford University Press, Oxford. DOI: <https://doi.org/10.1093/oso/9780190696726.001>.
- Csigó, Péter (2015): Mediatizált politika és kollektív spekuláció. *Replika*, 24 (95), 59-78. DOI: nincs.
- Effing, Robin – van Hillegersberg, Jos – Huibers, Theo (2011): Social Media and Political Participation: Are Facebook, Twitter and YouTube Democratizing Our Political Systems? In: Tambouris, Efthimios – Macintosh, Ann – de Bruijn, Hans (eds.): *International Conference on Electronic Participation*. Springer, Berlin, Heidelberg: 25-35. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-642-23333-3_3.
- Ekström, Mats – Shehata, Adam (2016): Social Media, Porous Boundaries, and the Development of Online Political Engagement among Young Citizens. *New Media & Society*, 20 (2), 740-759. DOI: <https://doi.org/10.1177/1461444816670325>.
- Facebook (2020): [Bejegyzések megosztása az idővonaladon és a bejegyzések kezelése](#). Utolsó hozzáférés: 2020.08.14.
- Facebook for Developers (2020): [Pages API](#). Last access: 2020.09.05.
- Fernandez, Miriam – Wandhoefer, Timo – Allen, Beccy – Cano, Amparo Elisabeth – Alani, Harith (2014): Using Social Media to Inform Policy Making: To Whom Are We Listening. In: Rospigliosi, Asher - Greener, Sue (eds.): *Proceedings of the European Conference on Social Media*. Academic Conferences, Brighton: 174-182. DOI: nincs.
- Galais, Carol – Cardenal, Ana Sofia (2017): When David and Goliath Campaign Online: The Effects of Digital Media Use during Electoral Campaigns on Vote for Small Parties. *Journal of Information Technology & Politics*, 14 (4), 372-386. DOI: <https://doi.org/10.1080/19331681.2017.1367347>.
- Godsall, David (2010): *Violet is Hopeful for Change: Social Media and Barack Obama's 2008 U.S. Presidential Election Campaign*. Library and Archives Canada, Wellington. DOI: nincs.
- Graham, Todd – Jackson, Dan – Broersma, Marcel (2014): New Platform, Old Habits? Candidates' Use of Twitter during the 2010 British and Dutch General Election

- Campaigns. *New Media & Society*, 18 (5), 765-783. DOI: <https://doi.org/10.1177/1461444814546728>.
- Hoffmann, Christian Pieter – Lutz, Christoph – Meckel, Miriam (2015): Content Creation on the Internet: A Social Cognitive Perspective on the Participation Divide. *Information, Communication & Society*, 18 (6), 696-716. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369118X.2014.991343>.
- Jacobs, Kristof – Spierings, Niels (2016): Theorizing Social Media, Parties, and Political Inequalities. In: Jacobs, Kristof – Spierings, Niels (eds.): *Social Media, Parties, and Political Inequalities*. Palgrave Macmillan, New York: 19-43. DOI: https://doi.org/10.1057/9781137533906_2.
- Johnson, Thomas J. – Kaye, Barbara K. (2014): Credibility of Social Network Sites for Political Information Among Politically Interested Internet Users. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 19 (4), 957-974. DOI: <https://doi.org/10.1111/jcc4.12084>.
- Keller, Tobias R. – Kleinen-von Königslöw, Katharina (2018): Followers, Spread the Message! Predicting the Success of Swiss Politicians on Facebook and Twitter. *Social Media + Society*, 4 (1), 1-11. DOI: <https://doi.org/10.1177/2056305118765733>.
- Klenovszki, János (2019): [Internetpenetráció alakulása](#). NRC. Utolsó hozzáférés: 2020.09.04.
- Kornél, Myat (2015): Remény, forradalom, kiábrándulás? Politikai aktivitás a közösségi média színterein. *Médiakutató*, 16 (3), 81-96. DOI: nincs.
- Kruikemeier, Sanne – Gattermann, Katjana – Vliegenthart, Rens (2018): Understanding the Dynamics of Politicians' Visibility in Traditional and Social Media. *The Information Society*, 34(4), 215-228. DOI: <https://doi.org/10.1080/01972243.2018.1463334>.
- Ligeti, Miklós – Mucsi, Gyula – Hortobágyi Emese (2015): [Kampánykőd - A 2014. évi országgyűlési és önkormányzati választások kampányköltségeinek monitorozása](#). Utolsó hozzáférés: 2020.08.10.
- Lilleker, Darren G. – Koc-Michalska, Karolina – Negrine, Ralph – Gibson, Rachel – Vedel, Thierry – Strudel, Sylvie (2017): Social Media Campaigning in Europe: Mapping the Terrain. *Journal of Information Technology & Politics*, 14 (4), 293-298. DOI: <https://doi.org/10.1080/19331681.2017.1397239>.
- Magyar, Bálint (2016): *Post-Communist Mafia State*. Central European University Press, Budapest. DOI: nincs.

- Medve, Flóra (2020): [Number of Social Media Users in Hungary in 2020, by platform \(in millions\)](#). *Statista*. Utolsó hozzáférés: 2020.09.04.
- Merkovity, Norbert (2018): *A figyelemalapú politika a közösségi média korában*. Médiatudományi Intézet, Budapest. DOI: nincs.
- Nulty, Paul – Theocharis, Yannis – Popa, Sebastian Adrian – Parnet, Olivier – Benoit, Kenneth (2016): Social Media and Political Communication in the 2014 Elections to the European Parliament. *Electoral Studies*, 44, 429-444. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2016.04.014>.
- Price, Emma (2013): Social Media and Democracy. *Australian Journal of Political Science*, 48 (4), 519-527. DOI: <https://doi.org/10.1080/10361146.2013.846296>.
- Safko, Lon (2010): *The Social Media Bible: Tactics, Tools, and Strategies for Business Success*. John Wiley & Sons, Hoboken. DOI: nincs.
- Socialbakers (2020): [Free Social Media Statistics](#). Utolsó hozzáférés: 2020.09.05.
- Vergeer, Maurice – Hermans, Liesbeth – Cunha, Carlos (2012): Web Campaigning in the 2009 European Parliament Elections: A Cross-National Comparative Analysis. *New Media & Society*, 15 (1), 128-148. DOI: <https://doi.org/10.1177/1461444812457337>.
- Visser, Sara – Stolle, Dietlind (2013): The Internet and New Modes of Political Participation: Online versus Offline Participation. *Information, Communication & Society*, 17 (8), 937-955. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369118X.2013.867356>.
- Wang, Tie (2017): Social Identity Dimensions and Consumer Behavior in Social Media. *Asia Pacific Management Review*, 22 (1), 45-51. <https://doi.org/10.1016/j.apmr.2016.10.003>.
- Welbers, Kasper – Opgenhaffen, Michaël (2018): Social Media Gatekeeping: An Analysis of the Gatekeeping Influence of Newspapers' Public Facebook Pages. *New Media & Society*, 20 (12), 4728-4747. DOI: <https://doi.org/10.1177/1461444818784302>.
- Wells, Chris – Thorson, Kjerstin (2015): Combining Big Data and Survey Techniques to Model Effects of Political Content Flows in Facebook. *Social Science Computer Review*, 35 (1), 33-52. DOI: <https://doi.org/10.1177/0894439315609528>.
- Williams, Christine B. – Gulati, Girish J. Jeff (2012): Social Networks in Political Campaigns: Facebook and the Congressional Elections of 2006 and 2008. *New Media & Society*, 15 (1), 52-71. DOI: <https://doi.org/10.1177/1461444812457332>.
- Yan, Zhihua – Tang, Xijin (2019): Understanding Shifts of Public Opinions on Emergencies Through Social Media. In: Chen, Jian – Huynh, Van Nam – Nguyen, Gia-Nhu – Tang, Xijin (eds.): *International Symposium on Knowledge and Systems Sciences*.

Springer, Singapore: 175-185. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-15-1209-4_13.

Abstract

A comparison of social media strategies and practices of Hungarian political actors

This study examines the online communication practices and interactivity of Hungarian political parties before the 2018 Hungarian parliamentary election with particular emphasis on the differences between the strategic intents and the resulting practices. This study uses mixed methods, including qualitative and quantitative methods, to analyze the online political communication of parties. According to the empirical results, parties with limited financial resources have been more communicative and provided more feedback to users on the social medias site Facebook.

Keywords: *Hungary, social networking, political communication, online parties*

p

pólusok ■■■
folyóirat

2021. II. évfolyam, 1. szám



Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék
PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

NYERGES ÁDÁM¹

A KÉTHARMADOS ORBÁN-KORMÁNY TEVÉKENYSÉGÉNEK ELSŐ SZÁZ NAPJA 2010- BEN ÉS 2014-BEN

ABSZTRAKT

A 2010-ben és 2014-ben alakult Orbán-kormány volt az a két kétharmados többséggel, valamint lezárt kormányzati ciklussal rendelkező kormány, amely olyan felhatalmazással bírt, amivel az ellenzék beleszólása nélkül is képes volt a magyar politikai rendszer strukturális átalakítására. A tanulmány során az első száz nap alatt végrehajtott intézkedések bemutatására, valamint egy rövid kitekintés erejéig az egyes kormányok politikai környezetére, és a lefektetett célok ismertetésére is sor kerül. Az összefoglaló részben kiemelésre kerül néhány hasonlóság és különbözőség is, a kormányzati munka sebességére, minőségére, illetve a minősített többséget igénylő döntéshozatalára vonatkozóan.

Kulcsszavak: *első száz nap, kétharmad, minősített többséget igénylő döntéshozatal*

Bevezető

A tanulmány célja a Magyarországon a 2010-es évet követően létrejövő két, kétharmados többséggel rendelkező kormány – nevezetesen a második és harmadik Orbán-kormány – hatalomra kerülését követő „első száz napjának” bemutatása. Továbbá azt vizsgálni, hogy mennyiben tértek el a vizsgált kormányzatok politikai környezetei hatalomra kerülésükkor, mennyiben volt releváns a kétharmados választási eredményük, illetve volt-e olyan törvény,

¹ Doktorjelölt, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészeti- és Társadalomtudományi Kar, Interdiszciplináris Doktori Iskola, Politikatudományi Program. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2453-3448>

DOI: 10.15170/PSK.2021.02.01.03

amelynek módosítása mindkét vizsgált kormánynál előfordult az első száz nap során.

A 20. században az ún. „első száz naphoz” köthető esemény egy beiktatási beszéd volt 1933-ban, amelyet követően F. D. Roosevelttel amerikai elnök összehívta a törvényalkotókat és elindított egy száznapos vitát. Ennek eredményeként jött létre a New Deal, amely radikálisan megváltoztatta az amerikai, valamint a nyugati világnak nevezett térség által addig követett gazdaságpolitikát (Berkin et al., 2011: 629-632). A legtöbb országban a kormány első száz napjának tematizálása egyfajta türelmi időként funkcionál, ugyanakkor a cselekvő kormányzás mihamarabbi elkezdésének trendje miatt ennek az időintervallumnak a végére egy összegző elemző esemény került kialakításra. Ilyenkor ugyanis a kormányzat be tud számolni a választók, a média és az elemzők részére a megkezdett tevékenységéről, ami kiindulási, elemzési pontot biztosít a kormányzat jövőjét vizsgáló hosszú távú elemzéseknek is. Az első száz nap ilyen típusú megközelítését a világ különböző országaiban alkalmazzák, például Európában korábban Angela Merkel (Schuster – Moras, 2006), vagy éppen Theresa May (Smith, 2016) első száz napját elemezték, miközben a tengerentúlon Obama (Vanden Heuvel, 2008) vagy épp Trump (Abramson et al., 2017) elnök első száz napjának kiértékelése mellett megemlíthető az olyan összefoglaló munka is, amely már több amerikai elnök – például Trump, Obama, G. W. Bush, Clinton – első száz napjait is egybeveti (Harrington – Gould – Kiersz, 2017). Nem egyedüli példa az Ursula von der Leyen vezette Európai Bizottság (EB) által kiadott elemzés, amely a testület első száz napos tevékenységét mutatta be. Az EB emellett egy weboldalt is létrehozott, amelyen keresztül követhetők voltak a vállalt ígéretek és az elért eredmények (EB, 2020).

A nemzetközi példákat áttekintve megállapítható, hogy nincs egységes módszertan az első száz nap vizsgálatára, hiszen a komparatív elemzésen át a leíró jellegű összegzéseken keresztül, egészen a közvéleménykutatásig, számos lehetőség mutatkozik a kormányzatok első időszakának elemzéséhez.

A magyar közpolitikában és közgondolkodásban is kiemelt figyelmet kapnak az első száz nap során végrehajtott kormányzati intézkedések. Az első száz nap tematikus megjelenése 2002-től számítható, de már az 1990-ben hivatalba lépett Antall-kormány is érezte, hogy a megválasztása utáni időszak politikai cselekvése döntő jelentőségű lehet. A száz nap Magyarországon sajátos politikai kontextusba került, hiszen egészen 2018-ig a tavasszal megrendezett országgyűlési választások után ősszel rendezték meg az önkormányzati választásokat is, ami a

kampány elhúzódsát jelentette. Ez fokozott aktivitásra készítette a hatalomra kerülőket, és arra ösztönözte őket, hogy a „mézeshetek-effektust” kihasználva készüljenek az újabb megmérettetésre.

Összességében elmondható, hogy a politikai életben a demokratikus rendszerek politikai szereplői F. D. Roosevelttől nem kerülhetik meg az első száz napot figyelembe vevő megítélést (Purnell – Leigh, 2012).

A 2010-es választás körüli politikai környezet

Ahhoz, hogy a második Orbán-kormány első száz napban végrehajtott tevékenységét vizsgáljuk, érdemes a hatalomra kerülésük politikai környezetét is megvizsgálni. 2010-ben biztosnak tűnt, hogy a nyolc éve regnáló MSZP-SZDSZ kormányzásának vége szakad. Az, hogy a Fidesz kétharmados többséget szerezne igazából nem volt kérdéses² és az, hogy egy ilyen hosszú ideje hatalmon levő kormányzati oldal katasztrofális vereséget szenved sem példa nélküli, hiszen ez történt Nagy-Britanniában is 1997-ben,³ de akár német⁴ példát is említhetünk (Tóth – Török, 2015: 377).

A rejtőzködő szavazók tekintetében a Fidesz támogatásának nem volt igazi kockázata – nem volt kellemetlenség, ami miatt a felmérések során a potenciális szavazó titkolta volna pártpreferenciáját, szemben az MSZP vagy a Jobbik támogatásával – így valószínűsíthető, hogy a Fidesznek volt a legkevesebb rejtőzködő szavazója. Annak esélye viszont, hogy az utolsó pillanatban a magukat Fidesz-szavazóknak gondolók a választás „lefutott jellege” miatt nem a Fideszt választják, már kézzel foghatóbb volt. Mivel a biztos győzelemben való hitnek köszönhetően előfordulhatott volna, hogy az elsődlegesen Fidesz-szavazók a másodlagos pártpreferenciájukra voksolnak, hiszen a győzelem „így is - úgy is biztos” (Sitter, 2011: 43-56). Ezt megelőzendő megfigyelhető volt, hogy a Fidesz erősen próbálta kommunikálni a „Csak a Fidesz” szlogent.

² Ugyanis igen nagyfokú elégedetlenség alakult ki a társadalomban az aktuális kormánnyal szemben, amely egy ún. „morális válságot” is magában hordozott, mindezt pedig tetézte az éppen kialakuló gazdasági világválság.

³ 1997-es választáson a brit Munkáspárt Tony Blair vezetésével földcsuszamlás szerű (418 képviselői hely, szemben a konzervatívok 179-ével) győzelmet aratott, ráadásul Skóciából és Walesből a jobboldal teljesen kiszorult.

⁴ Például a Helmut Kohl és az általa vezetett kereszténydemokrata párt 16 évnyi kormányzás után 1998. szeptember 27-i választásokon addigi történetének legrosszabb eredményével katasztrofális vereséget szenvedett.

A kampányidőszak 79 napig tartott, hivatalosan 2010. január 22-én kezdődött, azonban a Fidesz már 2009 októberében elkezdte a választási kampányát, továbbra is a kormánnyal, illetve az MSZP-vel konfrontálódva. Ugyanakkor a konfrontáció témája megváltozott, azaz az addig hangoztatott előrehozott választások követelésére vonatkozó tematika eltűnt. A Fidesz kampánystratégiája alapvetően arra épült, hogy 2010 áprilisától a jobboldal kormányozza az országot, illetve fő vetélytársnak az akkor még jobboldali szélsőséges-radikális Jobbik Magyarországért Mozgalmat kezdték tekinteni (Tóth – Török, 2015: 378). A Jobbik egyértelműen kihívás volt a Fidesz szavazatmaximáló törekvéseire nézve, ráadásul a Fidesz felmérte azt a kockázatot, hogy milyen nemzetközi politikai következményei lehetnek annak, ha minősített többséget igénylő döntéshozatalok során a radikális párttal kell szövetkeznie.

A 2010-es Orbán-kormány tevékenysége az első száz napban

A Fidesz már az új parlament ülészakájának második napján alkotmánymódosítást kezdeményezett, amelynek keretében önálló indítványként Navracsics Tibor (Fidesz), Répássy Róbert (Fidesz) és Rétvári Bence (KDNP) nyújtott be javaslatot. Ez nem meglepő, hiszen Orbán Viktor már a négyéves ciklus elején leszögezte, hogy az áprilisi választáson a Fidesz és a KDNP kétharmados többségével létrejött „nemzeti egység” számos olyan változtatásra lehetőséget ad, amelyre nem volt példa a rendszerváltás óta.

A kormányprogramban, illetve a Fidesz és a KDNP kampányában a konkrét ígéretetek egyike volt a közbiztonság javítása is, így bevezették a három csapás programját⁵, a fiatalokú bűnelkövetők elzárását⁶ és a kisebb súlyú bűncselekmények büntetésének szigorítását is. A kormányprogram a „Nemzeti Együttműködés Programja” címet viselve került az országgyűlés elé és május 25-én meg is kezdődött a vitája. A 85 oldalas dokumentum 5 cselekvési fejezetet tartalmazott, amelyekben a gazdaság és a közbiztonság helyreállítását, az egészségügy megmentését, a szociális biztonság megerősítését és a demokratikus

⁵ A Fidesz három csapás programja egy új fogalmat vezet be a büntető törvénykönyvbe: az erőszakos visszaeső fogalmát. Azokat nevezik így, akik háromszor követnek el szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekményt. A program lényege az, hogy a harmadik alkalommal ezeknél az embereknél kétszeresére emelkedjen a kiszabható büntetési tétel felső határa, és ha az így megemelt felső határ átlépné a húsz évet, vagy az adott bűncselekményért életfogytig tartó szabadságvesztéses büntetést is ki lehet szabni, a büntetés automatikusan életfogytiglan legyen.

⁶ A fiatalokúak, azaz a 14-18 évesek körében is alkalmazható büntetés az elzárás.

normák helyreállítását tűzték ki célul (H/47. számú határozati javaslat. 2010.05.22.).

A „Nemzeti ügyek” című fejezet egy különálló részként jelenik meg a dokumentumban, amely tulajdonképpen az új kormány nemzeti identitáson és büszkeségen alapuló külpolitikai irányvonalát határozza meg. A gazdaság helyreállítása kapcsán egymillió új munkahely megteremtése a program szerinti cél, valamint a munka alapú társadalmi modell. Ezek eredményeként a közmunka programja is megjelenik a határozati javaslatban. A vállalkozások és a munkavállalók támogatása is célként fogalmazódik meg és előkerül ehhez kötötten a bürokráciacsökkentés is. Az építőipar, a mezőgazdaság és a turizmus ágazata külön figyelmet kap a programban.

A közbiztonság kapcsán a rendőrségbe vetett bizalom helyreállítása, a rendőrség megfelelő felszerelése és díjazása került bele a programba, valamint a bírósági gyakorlat gyorsítására vonatkozó kívánalmak is. Az egészségügy kapcsán a „szokásos” finanszírozási és ellátásfejlesztési kérdéseken túl megjelenik a gyógyszergazdálkodás fogalma, ami a gyógyszerellátás biztonságával, a patikaalapítás liberalizációjával foglalkozik. Illetve szintén új elemként jelenik meg az „emberi erőforrás” elem is, amely célkitűzésként fogalmazza meg a külföldre távozó orvosok és szakdolgozók hazatérését és itthon maradását.

A szociális biztonsággal foglalkozó szakasz az ellátórendszerben működők helyzetének javításán túl a családok erősítésével, a gyermekvállalás támogatásával is foglalkozik. Szintén megjelenik az otthonteremtés, lakhatás támogatása és a cigányság körülményeinek javítása, társadalmi beilleszkedésének elősegítése is.

Végül a demokratikus normákkal foglalkozó rész, a demokráciába, a jogállamba és az alkotmányosságba vetett bizalommal foglalkozik, ugyanakkor inkább tekinthető az előző kormányzattal foglalkozó politikai és nem szakpolitikai jellegű okfejtésnek. Érdekessége, hogy minden egyes fejezetben határozott utalás történik az „elmúlt nyolc év” kormányzásának kudarcaira, vagy eredménytelenségére, így megfogalmazva, jól láthatóan körülírva azt az állapotot, amelyhez képest az új kormány ezzel a programmal el kíván térni.

Az első száz napos tevékenység kapcsán elmondható, hogy a kormány a reformok indítása kapcsán az első száz napban fajsúlyos változtatásokat hajtott végre, a kormánypártok több fontos, a kormányt és a törvényhozást is

ellenőrző intézmény⁷ élére a kormánypártokhoz köthető tisztségviselőket neveztek ki, és száz nap alatt közel száz állami intézmény és vállalat vezetőjét cserélték le. A személycseréken kívül az időszak a teljesség igénye nélkül a következő intézkedéseket tartalmazta:

Az első száz napban átalakításra került a kormányzati rendszer, így a korábbi 13 helyett 8 minisztériumot (2010. évi XLII. törvény) hoztak létre, visszaállították a korábban megszüntetett közigazgatási és a helyettes államtitkári tisztségeket, továbbá bevezették a miniszterelnök-helyettesi intézményt. Csökkentették az országgyűlési képviselők számát is, így 2014-ben már csak 199 országgyűlési képviselő került a parlamentbe. Szintén csökkentették az önkormányzati képviselők számát, valamint megváltoztatták az önkormányzati választás szabályait is. Kétfélmillió forintban maximalizálták az állami vezetők havi fizetését, átalakították az alkotmánybírák megválasztásának szabályait, így a kormányoldal maga jelölheti és választhatja meg az Alkotmánybíróság tagjait. Schmitt Pált választották meg köztársasági elnöknek, az Állami Számvevőszék élére pedig a Fidesz korábbi képviselőjét, Domokos Lászlót választották meg. Átalakították a közmédia irányítását és a médiafelügyelet rendszerét új hatóság létrehozásával, amelynek élére a Fidesz médiapolitikusát, Szalai Annamáriát nevezte ki a miniszterelnök 9 évre. Leváltották többek között az APEH, az PSZÁF, a MÁV, a Magyar Posta, a rendőrség és a honvédség vezetőit is.

A fentebb bemutatott kormányprogramhoz kapcsolódva pedig az alábbi fontosabb intézkedések születtek.

A közbiztonság terén:

A Büntető Törvénykönyv módosításával bevezették az ún. „három csapást”, szigorították a tanárokat bántalmazók büntetését, illetve fiatalokúakra is kiterjesztették az elzárás kiszabásának lehetőségét. Elzárást vagy akár 150 ezer forintos pénzbüntetést is kaphat, aki húszezer forintnál kisebb értékű dolgot lop el, vagy ekkora összeget meg nem haladó sikkasztást, orgazdaságot, csalást vagy szándékos rongálást követ el. Megalakult és elkezdte működését a 2006-os őszi zavargások idején történeteket kivizsgáló bizottság és kártérítést fizettek a 2006-os budapesti tűzijáték utáni vihar sérültjeinek és az áldozatok családjának. Emellett elszámoltatási kormánybiztost neveztek ki, akinek az volt a feladata, hogy áttekinthesse az elmúlt ciklusok problémáinak tűnő kormányzati döntéseit.

⁷ Pl.: az Állami Számvevőszék, a Gazdasági Versenyhivatal, médiahatóság.

Fontosabb gazdaságpolitikai döntések:

Többek között a hiánycél tartása érdekében a kormány 29 pontos akciósomagot jelentett be, ebben az adócsökkentési tervek mellett szerepelt a devizahitelezés visszaszorítása, a bankok megadóztatása és az állami költségek lefaragása. Így tehát bevezették a bankadót, ugyanakkor csökkentették a társasági adót, eltöröltek hét kisadót és több járulékot. Elindult az Új Széchenyi-terv⁸, amely a kis- és középvállalkozások, valamint néhány kiemelt terület támogatását ígéri, elsősorban európai uniós források felhasználásával. Felfüggesztették a devizahitelezést, kilakoltatási moratóriumot rendeltek el, és befagyasztották a közüzemi díjakat.

Az első száz napban a kormány egy sor szimbolikus jelentőségű intézkedést is foganatosított. Az első döntései között határozott a Fidesz és a KDNP arról, hogy megkönnyíti a határon túli magyaroknak, hogy egyszerűbben szerezhessenek magyar állampolgárságot. Kövér László és Semjén Zsolt kezdeményezésére a trianoni békeszerződés 90. évfordulójának napján a parlament emléknapot tartott, erről előzőleg kormánypárti javaslatra külön törvényt is hozott az országgyűlés. Mindkét kezdeményezés miatt diplomáciai vita alakult ki Magyarország és Szlovákia között.

A kormány határozatot hozott arról, hogy a közintézményekben ki kell függeszteni a „Nemzeti Együttműködésről” szóló politikai nyilatkozatot.⁹ A „Legyen béke, szabadság és egyetértés” mottóval kezdődő dokumentumot június 14-én fogadta el az országgyűlés¹⁰ a Fidesz és a KDNP támogatásával. A nyilatkozat azt foglalja össze, hogyan értelmezte a miniszterelnök az áprilisi választások eredményét. Szerepel benne, hogy a választásokon új társadalmi szerződés született, amellyel a magyarok egy új rendszer, a nemzeti együttműködés rendszerének megalapításáról döntöttek.

⁸ 2011. január 15-én indul útjára az Új Széchenyi Terv, amely hét fejlesztési területre koncentrál. A kormányzat szándéka szerint teljes egészében uniós forrásokból finanszíroznák a programot, amelynek elsődleges célja a kis- és középvállalkozások (kkv) forráshoz juttatása. A terv szerint Magyarországon négy ágazati kitérés pont van: az egészségipar, a zöld gazdaság, a háttérparokat és a Kárpát-medencei gazdasági térséget egyaránt jelentő hálózati gazdaság és a tudásgazdaság. Ezen felül van három „átfogó kitérés pont” is, ezek az otthonteremtés, a munka és teljesítményközpontú gazdaság kiépítése, illetve a tranzitgazdaság.

⁹ „Az országgyűlés kinyilvánítja, hogy az áprilisi választásokon új társadalmi szerződés született, amellyel a magyarok egy új rendszer, a Nemzeti Együttműködés Rendszerének megalapításáról döntöttek” - fogalmaz a nyilatkozat.

¹⁰ Az Országgyűlés 1/2010. (VI.16.) OGY politikai nyilatkozata a Nemzeti Együttműködésről

Alkotmánymódosítások is történtek az első száz napban, az első alkotmánymódosítás már májusban megszületett, az alaptörvénybe foglalták a miniszterelnök-helyettesi posztot (T/9. számú törvényjavaslat. 2010.05.14.), amire kétségtelenül szükség volt az új kormányzati struktúra kialakításában. Döntöttek arról is, hogy „az országgyűlési képviselők száma legfeljebb kettőszáz” lehet (Uo.). Ez utóbbi kapcsán a viszonylagos sietségre csak egyetlen magyarázat adható: az új hatalom azonnal deklarálni akarta, hogy beváltja a képviselők számának csökkentésére tett korábbi ígérését. Az Alkotmány újabb módosításával tették lehetővé, hogy alpolgármestert ne csak a helyi képviselők közül válasszanak, hanem „kívülről” is hozhassanak (T/43. számú törvényjavaslat. 2010.05.20.). Az ezt követő előterjesztéssel pedig az alkotmánybírák jelölésének korábbi rendjét alakította át a kormányoldal (T/190. számú törvényjavaslat. 2010.06.07.). Később átszabták az Alkotmánynak a sajtóra vonatkozó rendelkezéseit is. Így átalakult a közmédiák felügyeletének rendje, illetve alkotmányos kötelezettséggé vált, hogy a közrádió és a köztévé működjék közre a nemzeti önzonosság és az európai identitás, a magyar, valamint a kisebbségi nyelvek és kultúra ápolásában, gazdagításában, a nemzeti összetartozás megerősítésében, illetőleg a nemzeti, etnikai, családi, vallási közösségek igényeinek kielégítésében (T/359. számú törvényjavaslat. 2010.06.11.). Egyértelműen az elszámoltatást szolgálta az az alkotmánymódosítás, amely lehetővé teszi, hogy a „jó erkölcsbe ütköző” végkielégítéseket visszamenőleg különadóval terheljék.

Az Orbán-kormány első száz napjának törvényalkotási folyamata során 55 új törvény és törvénymódosítás született, amelyből levonható az a következtetés, hogy igen gyors törvényalkotási munka alakult ki és a „tevékeny kormány” képét igyekeztek tudatosítani a választókban. Ez utóbbi az ún. „mézeshetek effektus” kihasználása miatt is volt fontos a Fidesznek, hiszen ősszel önkormányzati választásokra is sor került. Fontos még megjegyezni, hogy az Orbán-kormány, az elfogadásukhoz minősített többséget igénylő törvényalkotása során 13 előterjesztés került megtárgyalásra (1/2010. (VI.16.) OGY politikai nyilatkozat).

A 2014-es választás körüli politikai környezet

Ahhoz, hogy 2014-ben a Fidesz ne kerüljön újra kormányra az ellenzéki pártok összefogása szükségesnek tűnt. Ugyanakkor az ellenzéki szereplők között 2011. január közepe óta egyre élesebb harc alakult ki az összefogás megszervezésének irányításáért és az ellenzéki-oldal vezető szerepének betöltéséért. 2013 tavaszára viszont egyre inkább világossá vált, hogy az MSZP nem tűnt el, sőt nélküle nem

elképzelték az Orbán-kormány leváltása. Nagyon különböző státuszú és erejű szereplők voltak a baloldali térfélen, mint például az LMP, a DK, a Milla, a Szolidaritás, a 4K! és Bajnai Gordon (Glied, 2014). Az ő erőviszonyaik és taktikáik döntötték el, hogy az MSZP, az együttműködéssel kapcsolatos taktikai csatáját mely szereplőkkel vívja majd meg.

A 2012-2014 között zajlott előválasztás – Mesterházy Attila és Bajnai Gordon között (Gyurcsány Ferenc eseti részvételével) – voltaképpen egy sajátos előválasztás volt, mivel a felek gyakran a nyilvánosság és a baloldal politizáló közösségének felhasználásával igyekeztek elérni saját miniszterelnök-jelöltségük elfogadtatását. Végül mire a miniszterelnök-jelölt személye eldőlt, igazából már túl késő volt egy kontrollált és hatásos kampány lefolytatására. Az országgyűlési választásra 2014. április 6-án került sor, mely során a kormányzó Fidesz–KDNP pártszövetség ugyan kétharmados többséget szerzett a törvényhozásban, de 7,9%-os csökkenést könyvelhettek az eredményük tekintetében, így épphogy sikerült a kétharmados többséget elérni, ráadásul egy megváltoztatott választási rendszer alapján.

2014-ben a Fidesz választási kampánya lényegesen leegyszerűsített volt, egyszerű tételmondatokkal operáltak és választási programot sem fogalmaztak meg, csak üzenetet arra vonatkozóan, hogy folytatják az eddigi kormányzati politikát, ha nyernek. Bizonyos fórumokon fény derült egy 10 pontos, többnyire általánosan megfogalmazott, nagyrészt már ismert programra.¹¹

A 2014-es Orbán-kormány tevékenysége az első száz napban

Az újonnan felálló kormány első fajsúlyos döntése még a megalakulás hónapjában, pontosabban június 25-én született meg. A devizahitelek megmentéséről szóló első törvényjavaslat ekkor került a parlament elé, ami a kormány egyik régi adóssága volt, és sok ezer érintettnek jelentett megkönnyebbülést.

A ciklus elején szintén benyújtásra került egy törvényjavaslat a reklámadóról melyet az országgyűlés kivételes eljárásban tárgyalt meg (T/154. számú törvényjavaslat. 2014.06.02.). A hazai és nemzetközi médiában úgy értékelték, hogy az adó célja az egyik kereskedelmi televízió, az RTL Klub kifejezett

¹¹ Ezek között szerepel a hazai források növelése az államadósság finanszírozásában, a bankszektor tulajdonviszonyának megváltoztatása, a munkát terhelő adók további csökkentése (itt a járuléksökkentés lehetőségét is megemlítette), a minél olcsóbb energia és a teljes foglalkoztatás.

megadóztatása volt, mivel az adózási sávokat úgy határozták meg, hogy a kisebb sajtótermékek jelképes adót – csupán öt százalékot – fizessenek, míg a legmagasabb adósávba esőkre 40%-os adó került kivetésre. Ebbe a sávba viszont már nem esett más, csak az RTL Klub, így a reklámadó kapcsán szabályos háború tört ki a tévécsatorna és a kormány között.

A feszültséget tovább fokozta, hogy az országgyűlés a nyári szünet előtti utolsó ülésnapján elfogadta a néhány nappal azelőtt kihirdetett reklámadóról szóló törvény módosításáról szóló törvényjavaslatot (T/467. számú törvényjavaslat. 2014.06.30.), amely alapján az RTL Klubnak már a tárgyévben is adófizetési kötelezettsége keletkezett. Az előterjesztő indoklásában az adóelkerülés lehetőségének csökkentésére hivatkozott, ugyanakkor az ügy a külföldi sajtó érdeklődését is felkeltette, amely a magyar kormány sajtószabadságot korlátozó intézkedésének tekintette azt.

Már az előző kormányzati ciklusra is jellemző volt, hogy törvényalkotással új érdekképviseleti szervezeteket hozott létre a kormány, mint például Nemzeti Agrárgazdasági Kamara, a Magyar Rendvédelmi Kar, vagy éppen a Magyar Kormánytisztviselői Kar. A vizsgált időszakban a Nemzeti Pedagógus Kar volt az, amely új érdekvédelmi szervezatként jött létre, ráadásul a törvény erejénél fogva hivatalos tárgyaló partnerévé vált a kormánynak, és még fontos hatáskörökkel is felruházták.

2014 nyarán a miniszterelnök Tusnádfürdőn, a 25. Bálványosi Szabadegyetem és Diáktáboron beszélt politikai programjáról, jövőképéről¹² és ennek keretei között az illiberális demokráciáról szóló fejtegetése¹³ okozott komoly hazai és nemzetközi visszhangot. Ez a téma még 2015-ben a német kancellárral, Angela Merkellel közös sajtótájékoztatón is előkerült, ahol a német kancellár értelmezhetetlennek tartotta a kifejezést.¹⁴

Jelentős esemény volt még az úgynevezett Norvég Alap-ügy, melynek előzménye volt, hogy a magyar kormány 2014 elején a donor országok jóváhagyása nélkül

¹² Orbán Viktor 2014-es tusnádfürdői beszéde is jelentős átfedést mutat egy 2014 márciusában megjelent tanulmánnyal, amelyet Tellér Gyula írt (Tellér, 2014).

¹³ Az illiberális demokrácia „műszót” Fareed Zakaria amerikai politológus vezette be 1997-ben, a Foreign Affairs című folyóiratban publikált cikkében. Ez alatt olyan rezsimeket értett, amelyek egyszerre jelenítik meg a demokratikus és az autoritárius normákat, és ahol a szabad választások megtartása mellett a kormányzat nem biztosítja az alapvető politikai, illetve polgári jogokat.

¹⁴ HVG.hu (2015): Merkel: „Az illiberális szóval a demokrácia tekintetében nem tudok mit kezdeni?”. 2015.02.02.

áthelyezte az alapok általa kezelt kilenc programjának lebonyolítását és monitorozását az állam tulajdonában álló Széchenyi Programiroda NKft-be. Később Lázár János Miniszterelnökséget vezető államtitkár a Vidar Helgesen norvég európai ügyi miniszternek írt levelében bírálta a Norvég Alapba tartozó Norvég Civil Támogatási Alap működését, azt állítva, hogy az annak lebonyolításával, a finanszírozó országok által megbízott Ökotárs Alapítvány „több szállal és nyíltan” kötődik az LMP-hez.¹⁵ A norvég miniszter válaszlevelében hangsúlyozta, hogy kormánya nem támogat semmilyen pártpolitikai tevékenységet Magyarországon és az alap magyarországi működtetőjét nyílt pályázat keretében választották ki.¹⁶ A magyar kormány 2014 eleji egyoldalú lépéseit a donor országok elfogadhatatlannak tekintették és ellentétesnek nevezték a Norvég Alapok szabályaival, ezért 2014. május 9-én az alap magyarországi kifizetéseinek felfüggesztéséről döntöttek, de nem függesztették fel a kormánytól függetlenül működtetett programokat. Miután a kormány kezdeményezte, hogy a Kormányzati Ellenőrzési Hivatal teljeskörűen vizsgálja át a Norvég Alap pénzosztását, a kialakult helyzet miatt június 4-re, Oslóban berendelték Jeszenszky Géza magyar nagykövetet (HVG.hu, 2014), valamint június 12-én Brüsszelben tárgyalásra került sor a magyar kormány képviselői és a Norvég Alapot fenntartó Izlandot, Liechtensteint és Norvégiát képviselő Finanszírozási Mechanizmus Bizottság között.

Július 24-én Nils Muižnieks az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosa fejezte ki aggodalmát a Norvég Civil Támogatási Alapot ért támadások és az ellene indított, vitatott jogalappal rendelkező KEHI vizsgálatok miatt, amelyeknek a leállítását kérte.¹⁷ Kronológiailag itt illeszkedett a sorba a miniszterelnök tusnádfürdői beszéde, amelyet fentebb már tárgyaltunk.

Ezt követően augusztus 14-én a kormány a 204/2014. (VIII. 14.) számú kormányrendeletben eleget tett a norvég fél egyik kérésének és a Norvég Alap általa kezelt kilenc programjának lebonyolítását visszahelyezte a Széchenyi Programiroda NKft-ből az illetékes minisztériumba. Maga az ügy a jelen

¹⁵ Lázár János Miniszterelnökséget vezető államtitkár [levele](#) Vidar Helgesen norvég Európa-ügyi miniszternek. 2014.04.09.

¹⁶ Vidar Helgesen norvég Európa-ügyi miniszter [válaszlevele](#) Lázár János Miniszterelnökséget vezető államtitkárnak. 2014.04.24.

¹⁷ Nils Muižnieks az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosának [nyílt levele](#) a magyar Miniszterelnökséghez. 2014.07.24.

tanulmány vizsgálati periódusán túlmutatva folytatódott tovább, a konfliktust csak 2015 decemberében sikerült lezárni.

Sürgős eljárásban elsősorban az államigazgatást és a közigazgatási szervezetet érintő jogszabályokat fogadott el az Országgyűlés 2014-es évben. Magyarország minisztériumainak felsorolásáról (T/106. számú törvényjavaslat. 2014.05.12.), illetve az ezzel összefüggő egyes törvények módosításáról is így fogadtak el jogszabályokat (T/135. számú törvényjavaslat. 2014.05.23.), továbbá szintén sürgős eljárásban módosította a törvényhozás az egyes közigazgatási tárgyú törvények, valamint az egyes önkormányzatokat érintő törvények módosításáról szóló tervezeteket is. Mindezek mellett a költségvetési tervezéssel, valamint a pénzügyi és a közüzemi szolgáltatások hatékonyabb nyújtásával összefüggő törvénymódosítást is sürgős formában tárgyalták, csakúgy, mint a kétharmados többséget igénylő, a helyi önkormányzati választásokat és a választási eljárásról szóló törvényeket módosító javaslatot.

Kivételesen sürgős eljárásban főleg politikailag is érzékeny, gazdasági és adózási témájú törvényeket tárgyalt meg az Országgyűlés. A reklámadóról szóló törvényt, valamint az ahhoz kapcsolódó törvények módosítását is ilyen formában tárgyalták, de a banki hitelezés, illetve a kölcsönszerződésekről szóló több tervezetet is kivételes eljárás során fogadtak el.

Az új kormány szerkezetével kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy a minisztériumok felsorolásáról szóló törvényt vizsgálva megállapítható, hogy megjelent egyfajta centralizációs szemlélet – például a Miniszterelnökséget vezető politikus miniszter lett, felvértelve ráadásul számos fontos és új hatáskörrel.

Az országgyűlés – a kormányalakítással szükségszerűen összefüggő közjogi tárgyú törvényjavaslatokat leszámítva – három minősített többséget igénylő előterjesztést tárgyalt az első száz napban, mégpedig a Házaszabály módosításáról szólót, valamint az önkormányzati választások szabályainak megváltoztatásáról és a nemzetiségek jogairól szólót.

Összefoglalás

A 2010-2014 közötti közjogi változtatások egyik legfőbb kritikai eleme az volt, hogy a kormány kétharmados parlamenti többsége birtokában az aktuálpolitikának megfelelően módosítja az Alkotmányt – illetve később az így létrejött Alaptörvényt –, valamint a kétharmados- és sarkalatos törvényeket. Az Alaptörvény – amely a magyar jogrendszer jogi kereteit hivatott alkotni – a

kormányzás technikai megvalósításának köszönhetően inkább hatalomtechnikai eszközzé vált (Bárándy – Bárándy, 2015: 232).

Az országgyűlés alkotmányozó jogkörében eljárva módosította a választójogi törvényt, a média világot érintő rendelkezéseket, valamint az Alkotmánybíróság jogköreit is, ugyanakkor megfigyelhető, hogy a módosítási javaslatok mögé a jogalkotók gyakran elvi alapokat kerestek.

Jól látszik, hogy mindkét kormány mélyreható változások bevezetésével kezdte meg működését, sőt a második Orbán-kormány még az eskütel előtt minősített többséget igénylő döntést hozott az országgyűléssel, mintegy demonstrálva a tettekészségét. Minőségi tekintetben a második Orbán-kormányt sok bírálat érte 2010-ben a kormány működésével kapcsolatban: kritikai észrevételek szerint még a nagy horderejű, intézmény átalakító döntések előkészítése is hiányos, ötletszerű, és improvizatív volt (Csuha, 2010). Jelentős ügyekben elmaradt, vagy csak formális volt a társadalmi vita és egyeztetés. Fontos kiemelni, hogy nem csak alkotmánymódosításokkal élt a második Orbán-kormány, hanem egy új alkotmányt is sikerült elfogadtatniuk, amely 2012. január 1-től lépett hatályba.

2014-ben a két nap híján két hónapig tartó tavaszi ülészakban a 2010-2014-es ciklusban megismert módszerek szerint alakult a hatalommegosztásra hatással bíró országgyűlési és kormányzati működés. A vizsgált időszakban az országgyűlés több törvényjavaslatot tárgyalt kivételes vagy sürgős eljárásban, valamint házszabálytól való eltéréssel, mint normál eljárási rendben. A kétharmados többséget igénylő előterjesztéseket egyéni képviselő indítványként, rövid határidővel, általában előzetes társadalmi és szakmai egyeztetés hiányában nyújtották be és fogadták el. A parlamenti vita stílusa nemigen tért el a korábbi négy évben megszokottól így stílusát, menetét és tartalmi elemeit tekintve az országgyűlés jogalkotási folyamata az új Házszabály ellenére az előző négyévi folytatásának tekinthető.

Közös pont a két vizsgált kormányzat részéről, hogy mindkét kormány módosította az önkormányzati választójoggal kapcsolatos törvényt. Fontos különbség viszont, hogy 2010-ben az idejétmúltság, hatékonyatlanság és aránytalanság az, amelyre a tervezet indoklásában, valamint az országgyűlési viták során hivatkoznak, a módosítások pedig a teljes önkormányzati rendszert érintik. Ezzel szemben 2014-ben a módosítás leginkább a fővárost érintette. Az, hogy a gyakorlatban nem fővárosi szinten milyen változásokat hoztak a 2014-es módosítások, egy korábbi tanulmányomban a Baranya megyei és pécsi választási eredmények elemzése kapcsán már bemutattam (Nyerges, 2015).

A Fővárosi Közgyűlés választási szisztémáját érintő módosítások kapcsán ugyanakkor számos kérdés merült fel, mivel az jóval több a választási rendszer hatalommaximalizáló átalakításánál. Teljesen átrendezte a hatalmi viszonyokat, az önkormányzati politika működésének színtereit, illetve az abban résztvevő szereplők lehetséges körét is.

Összefoglalva elmondható, hogy a 2010-hez hasonló gyors törvényalkotási munka már nem volt olyan intenzív 2014-ben, az adatokból alapvetően az látszik, hogy a harmadik Orbán-kormány első éve alatt lényegesen kevesebb alkalommal nyúlt a sürgős vagy kivételesen sürgős tárgyalási módokhoz. Míg 2010-2011-ben összesen 65 törvényt fogadott el az országgyűlés sürgős eljárással, addig 2014-2015-ben mindössze 6-ot.¹⁸ A második és harmadik Orbán-kormány esetében sok hasonlóságot találunk, a kormánypártok továbbra is gyors tempóban próbálták érvényesíteni politikai, gazdasági és hatalmi érdekeiket. A választási kampányban a Fidesz egy mérsékeltébb arcát mutatta, de a 2014-es választások után ismét a 2010-es gyakorlathoz, azaz az azonnali cselekvéshez és a kompromisszumok elutasításához nyúltak, tehát a kormányzati stílus lényegében nem változott. A 2010-es „forradalmi hév” és az „azonnali igazságszolgáltatás” 2014-ben motivációként viszont már nem jelentkezett, hiszen a legtöbb területen a megelőző kormányzati ciklusban már megtették a szerintük szükséges azonnali intézkedéseket.

Irodalomjegyzék

[2010. évi XLII. törvény a Magyar Köztársaság minisztériumainak felsorolásáról](#). Utolsó hozzáférés: 2021.05.15.

Abramson, Jill – Aronoff, Kate – Bayoumi, Moustafa – Thrasher, W. Steven (2017): [Will we survive 1,361 more days?: Our panel's verdict on Trump's first 100 days](#). *The Guardian*, utolsó hozzáférés: 2021. 05.11.

Az Országgyűlés 1/2010. (VI.16.) OGY politikai nyilatkozata a [Nemzeti Együttműködésről](#). Utolsó hozzáférés: 2021.05.15.

Bárándy Aliz – Bárándy Gergely (2015): A kapcsos füzet első betétlapja. Gondolatok a 2014-2018-as parlamenti ciklus első ülészakának közjogi átalakításáról és a hatalommegosztás elvét érintő változásokról. In: Elek Balázs – Fázsi László

¹⁸ Mivel a kivételesen sürgős eljárás bevezetésére csak 2012-ben került sor így nincs összehasonlítási alap ezekre az adatokra vonatkozóan, mindenesetre további 10, kivételesen sürgős eljárással tárgyalat tervezetet fogadtak el az első évben.

(szerk.): Az Ítélmesterség dilemmái – Tanulmányok Dr. Remes Zoltán bíró emlékére. Debrecen. Printart-Press: 232-269.

Berkin, Carol – Miller, Christopher – Cherny, Robert – Gormly, James (2011): Making America, Volume 2: A History of the United States: Since 1865. Cengage Learning. Wadsworth: 629-632.

Csuhaj, Ildikó (2010): Orbán és szűk köre: anarchia vagy tudatosság? Népszabadság, 2010. december 12.

Glied, Viktor (2014): From the green movement to a party. The Effect of the crisis and democratic movements in Hungary. Politeja: Pismo Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego 2014/2(28): 31-61.

[H/47. számú határozati javaslat](#): A Nemzeti Együttműködés Programja. 2010.05.22. Utolsó hozzáférés: 2021.05.10.

Harrington, Rebecca – Gould, Skye – Kiersz, Andy (2017): [TRUMP'S FIRST 100 DAYS: Here's how they compare with Obama's, Bush's, and Clinton's](#). *Business Insider*, utolsó hozzáférés: 2021.05.11.

HVG.hu (2015): Merkel: Az illiberális szóval a demokrácia tekintetében nem tudok mit kezdeni. *HVG.hu*, utolsó hozzáférés: 2021.05.11.

HVG.hu (2014): [Barátságosan” bántak Jeszenszkyvel a norvég külügyben](#). *HVG.hu*, utolsó hozzáférés: 2021.05.11.

Nyerges Ádám (2015): A Baranya megyei és pécsi önkormányzati választási eredmények értékelése. In: Csefkó Ferenc – Horváth Csaba (szerk.): Választások Magyarországon, 2014. Pécs. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar: 203-220.

Purnell, James – Leigh, Lewis (2012): [Leading a Government Department – the first 100 days](#). InsideOUT. A series of personal perspective son government effectiveness, *Institute for Government*, utolsó hozzáférés: 2021.05.15.

Schuster, Christian H. – Moras, Monika (2006): [Rückschau: 100 Tage Merkelsche Zurückhaltung](#). In: Polisphäre – your gate to politics & consulting! Berlin. Utolsó hozzáférés: 2011. május 9.

Sitter, Nick (2011): A magyar pártrendszer 2010-ben. Polarizált, de kevésbé plurális. In Enyedi Zsolt – Szabó Andrea – Tardos Róbert (szerk.): Új képlet. Budapest. Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány: 43-56.

Smith, Reiss (2016): [Theresa May's first 100 days as Prime Minister: A timeline from Brexit vote to today](#). *Express.co.uk*, utolsó hozzáférés: 2021.06.10.

[T/9. számú törvényjavaslat](#): A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény módosításáról 2010.05.14. Utolsó hozzáférés: 2021.05.15.

[T/43. számú törvényjavaslat](#): A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény módosításáról 2010.05.20. Utolsó hozzáférés: 2021.05.15.

[T/106. számú törvényjavaslat](#): Magyarország minisztériumainak felsorolásáról 2014.05.12. Utolsó hozzáférés: 2021.05.15.

[T/135. számú törvényjavaslat](#): Egyes törvényeknek a Magyarország minisztériumainak felsorolásáról szóló törvénnyel összefüggő módosításáról 2014.05.23. Utolsó hozzáférés: 2021.05.15.

[T/154. számú törvényjavaslat](#): *A reklámadóról*. 2014.06.02. Utolsó hozzáférés: 2021.05.10.

[T/190. számú törvényjavaslat](#): Az alkotmánybírósról szóló 1989. évi XXXII. törvény módosításáról. 2010.06.07. Utolsó hozzáférés: 2021.05.10.

[T/359. számú törvényjavaslat](#): A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény módosításáról. 2010.06.11. Utolsó hozzáférés: 2021.05.15.

[T/467. számú törvényjavaslat](#): *A reklámadóról szóló 2014. évi XXII. törvény eltérő szöveggel való hatálybalépéséről és azszal összefüggő egyes adótörvények módosításáról*. 2014.06.30. Utolsó hozzáférés: 2021.05.10.

Tellér, Gyula (2014): Született-e „Orbán-rendszer” 2010 és 2014 között? *Nagyvilág*, LIX (3): 346-367.

Tóth, Csaba – Török, Gábor (2015): *Négy választás Magyarországon - A magyar politika az elmúlt 12 évben (2002-2014)*. Budapest. Osiris Kiadó.

Vanden Heuvel, Katrina (2008): [The First 100 Days](#). *The Nation*, utolsó hozzáférés 2021. május 9.

Egyéb források:

Az Európai Bizottság sajtóközleménye (2020): [A Union that strives for more: the first 100 days](#). Utolsó hozzáférés: 2021.06.15.

Lázár, János (2014): Lázár János Miniszterelnökséget vezető államtitkár [levele](#) Vidar Helgesen norvég Európa-ügyi miniszternek. Utolsó hozzáférés: 2021.05.09.

Helgesen, Vidar (2014): Vidar Helgesen norvég Európa-ügyi miniszter [válaszlevele](#) Lázár János Miniszterelnökséget vezető államtitkárnak. Utolsó hozzáférés: 2021.05.09.

Muižnieks, Nils (2014): Nils Muižnieks az Európa Tanács Emberi Jogi Biztosának [nyílt levele](#). Utolsó hozzáférés: 2021.05.11.

Abstract

The first hundred days of the activities of the two-thirds Orbán government in 2010 and 2014

For the past 10 years, the 2010 and 2014 Orbán government has governed Hungary with two-thirds parliamentary majority and thus obtained widescale authority to structurally transform the Hungarian political system without the involvement of the opposition. After a short historical introduction, the study focuses on the initial measures taken over the first hundred days, as well as, to a lesser extent, the predestined goals propagated during the campaigns and the political environment in which the governments were elected. The summary also highlights some similarities and differences in the speed and quality of government work and its decision-making, which requires a qualified majority.

Keywords: *first hundred days, two-thirds, decision-making requiring a qualified majority*

p

pólusok ■■■
folyóirat

2021. II. évfolyam, 1. szám



Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék
PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

SZEGEDI PÉTER¹

POLITIKAI HUMOR ELMÉLETBEN ÉS GYAKORLATBAN: A MAGYAR KÉTFARKÚ KUTYA PÁRT 2015-ÖS ELLEN-PLAKÁTKAMPÁNYA

ABSZTRAKT

A tanulmány célja a Magyar Kétfarkú Kutya Párt (MKKP) 2015-ös ellen-plakátkampányának bemutatása és elemzése. A kutatás a relevancia-elmélet és a humor inkongruencia-feloldás elmélet segítségével próbálja feltárni azokat a magüzeneteket, amik a MKKP plakátjain megjelentek. A relevancia-elmélet keretében a vizsgálódás azokat az implikált premisszákat és implikált konklúziókat kívánja megtalálni, amik a humoros szövegekben rejlnek. A tanulmány két fő részből tevődik össze. Az első rész az elméleti háttérrel foglalkozik: a plakátok alkalmazását politológiai szempontok szerint vizsgálja. Említésre kerülnek a humoros plakátok fajtái Eduardo José Marcos Camilo írásai alapján, amik lehetnek fatikusak, kommerciálisak, érzelmiek és intertextuálisak. Az MKKP plakátjait az intertextuális kategóriába sorolhatjuk. Az elemzéshez nélkülözhetetlen relevancia-elmélet is megjelenik, ami Sperber és Wilson szándékközpontú, rámutató-következtetési kommunikációs teóriája. A dolgozat második felében az MKKP plakát kampánya kerül elemzésre. Ezt három fő kategóriára oszthatjuk témájuk szerint, amelyek a korrupció, a szegénység és a szolidaritás. Ezek a témakörök ki is jelölik azokat a magüzeneteket, amikkel az MKKP alternatívát kínál a kormányzat, illetve a kormánypárt üzeneteire.

Kulcsszavak: *Politikai humor, kampányelemzés, relevancia-elmélet, Magyar Kétfarkú Kutya Párt*

¹ Doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Interdiszciplináris Doktori Iskola, Politikatudományi Program. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6968-6456>

DOI: 10.15170/PSK.2021.02.01.04

1. Bevezetés

A 2015-ös év merőben új, addig szinte ismeretlen témát hozott a magyar közéletbe és közbeszédbe. A migráció, a bevándorlás kérdése korábban marginális kérdés volt a politikai diskurzusokban. Azonban 2015-ben korábban nem tapasztalt, tömeges migrációs hullám érte az Európai Uniót, így Magyarországot is. A Frontex számításai szerint körülbelül 2 millió ember érkezett az EU területére (Szuhai – Tóth, 2017: 9); emellett a korábbi évek többszöröse, 400 000 és 500 000 közé tehető azok száma, akik Magyarország területén haladtak át (Glied, 2020: 15). A kormányzat és a kormánypártok már 2015 januárjában zászlajukra tűzték a migráció kérdését: a kezdetektől fogva negatívnak értékelték a gazdasági bevándorlást, de kulturálisan is elítélték a heterogén társadalmakat (Bíró-Nagy, 2018: 271). A Fidesz nem véletlenül próbálta új tartalommal tematizálni a magyar közbeszédet. 2014 őszén a győztes önkormányzati választások után a Fidesz támogatottsága gyors mélyrepülésbe kezdett. Ebben közrejátszott az amerikai kivitiltási botrány, az internetadó szándékolt bevezetése és több tömegdemonstráció. A Fidesz népszerűsége 2014 novemberében teljes népesség körében a Tárki felmérésében 12 százalékponttal, az Ipsos szerint 5 százalékponttal, de még a Nézőpont Intézet kutatásában is 3 százalékponttal esett vissza (Kristók, 2014). Ennek okán a Fidesznek elemi érdeke volt újra visszaszerezni az irányítást, amire kiváló alkalom volt 2015 januárjában a Charlie Hebdo elleni támadás, ami után a miniszterelnök rögtön kijelentette, hogy amíg ő van hatalmon Magyarország nem támogatja a bevándorlást. (Bíró-Nagy, 2018: 270-271). A kérdésben a magyar kormány a hatékony, érdekvezérelt (Machiavelli, Weber) és a morális (Platón, Burns) kormányzás dilemmája közül az előbbit választotta, amelynek mentén Orbán Viktor az erős, karizmatikus vezető képét igyekezett kialakítani. Éppen ezért a morális oldalról számos támadás is érte a kormányzatot, elsősorban a méltányosság, szolidaritás és emberiség elveit számonkérve (Metz, 2017: 240).

A közbeszéd tematizálásának fontos politikai kommunikációs eszköze volt a 2015-ben indított plakátkampány.² Szinte az ország minden pontjára eljutottak az óriásplakátok háromféle üzenettel: „Ha Magyarországra jössz, tiszteletben kell tartanod a kultúránkat!”, „Ha Magyarországra jössz, nem veheted el a magyarok munkáját!”, „Ha Magyarországra jössz, be kell tartanod a törvényeinket!” (Nagy,

² Természetesen sok más eszköz mellett, mint pl.: népszavazás, nemzeti konzultáció, fizikai határzár (Bíró-Nagy, 2018: 269).

2016: 117). Erre válaszul a Magyar Kétfarkú Kutya Párt (MKKP) és a Vastagbőr Blog ellen-plakátkampányt indított közadakozásból. Eredetileg 3 millió forintot célt tűztek ki, de végül 33 millió forint gyűlt össze (Index, 2015). Ezzel az MKKP egyedülállóan a magyar politikai palettán érdemi alternatívát tudott nyújtani, illetve rést talált a kommunikációs csapdán, amit a Fidesz állított az ellenzéki pártoknak. A Jobbik üzenetei légüres térbe kerültek azáltal, hogy a kormány hasonló radikális stratégiával lépett fel a migráció ellen. A baloldali pártok szintén folyamatos védekezésre kényszerültek (Bíró-Nagy, 2018: 273), üzeneteikkel nem találtak széleskörű társadalmi bázist, így hamarosan ők is átvették a Fidesz bevándorlásellenes szövegeit. Jól illusztrálja az 2015 nyári-őszi időszak közállapotait, hogy új civil karitatív szereplőknek kellett megjeleníteni, hogy a menekültek bármilyen segítségnyújtásban részesüljenek (Bernát et al., 2016: 32). A tanulmány célja feltárni és bemutatni azokat az eszközöket, amivel az MKKP a humoron keresztül képes volt politikai üzeneteket célba juttatni. Ehhez Sperber és Wilson relevancia elméletét (Sperber – Wilson, 1996 [1986]; 1987), valamint a humor inkongruencia-feloldás elméletét tartom célravezetőnek (Shultz, 1971; Attardo, 1996). Az elemzés fő célja megtalálni az üzenetekben azokat az implikált premisszákat és konklúziókat, amik a tényleges mondanivalót és politikai kinyilatkoztatásokat tartalmazzák.

2. A plakátkampányok elmélete

Alapvetően kétféle óriásplakátot különíthetünk el: a reklámhordozókat és a kulturális- képzőművészeti kategóriákat. Előbbit indirekt módon, „futtában” olvassuk, míg utóbbit szándékosan alkotásként vizsgáljuk. A hirdetési plakátok célja a figyelemfelkeltés, és az információ rögzítése a megfigyelőben, tehát egyfajta üzenet átadására szolgál, ami fogyasztásra serkent. A kulturális-képzőművészeti is a reklámplakát eszközeit alkalmazza, azonban maga az üzenet jóval elvontabb, leginkább politikai, társadalmi és filozófiai kérdésekkel foglalkozik (Schirm, 2009: 169-170). A politikai jellegű óriásplakátokat – ha azokat pártok, illetve jelöltek használják – egyértelműen a hirdetés kategóriába sorolhatók, mivel fő céljuk, hogy a választókat (ebben az esetben fogyasztókat) meggyőzzék a pártról és/vagy a jelöltről annak érdekében, hogy voksukat elnyerjék. Azonban sok esetben beszélhetünk olyan politikai plakátkampányról, amikor nem választásra és nem egy konkrét párt melletti kiállásra buzdítanak minket explicit módon, hanem valamilyen politikai állásfoglalást, illetve mindenkit érintő társadalmi információkat próbálnak átadni. Ezek a hirdetmények a legtöbb esetben mindkét plakáttípus jellemzőivel bírnak, hiszen amellet, hogy általában egy jól

felismerhető politikai csoporthoz köthető, elvontabb üzeneteket is tartalmaznak. Tehát egyszerűen kell őket promóciónak és kulturális terméknek tekintenünk.

Az angolszász szakirodalom is két nagy iskolát különít el az alapján, hogy milyen társadalmi és gazdasági hatásai vannak az óriásplakátoknak, illetve miként értelmezik a hirdetést mint jelenséget. Ez alapján létrejött egy negatív értelmezés, a piaci erő iskola, amelyben a plakátkampányok csupán a nagyobb és erősebb vállalatok érdekeit szolgálják, hogy ezeken keresztül még jelentősebbé váljanak. Mindennek monopolisztikus következményei kihathatnak az egész gazdaságra. Ezzel szemben az információs iskola áll, ennek értelmében a hirdetés a fogyasztó szolgálatában áll és fő célja a tájékoztatás. A jól informált, tudatos fogyasztót épp emiatt nehezebb félrevezetni és nagyobb versenyre készíti a vállalatokat, így végül a fogyasztó jár jól (Franke – Taylor, 2017: 397). Az óriásplakát, mint politikai hirdetés egy érdekes szegmense a politikai kommunikációnak és a politikai marketingnek. Ezeket a promóciókat outdoor reklámnak tekinthetjük, hiszen nem az otthonunkban találkozunk velük, hanem a köztereken, illetve autótutak mentén elhelyezve (Panagopoulos – Ha, 2015: 394). A kampányokat az eljuttatáshoz választott csatorna alapján is megkülönböztethetjük. Ez alapján az elektronikus, nyomtatott, személyes kapcsolat, és egyéb média mellett az ötödik fő csoport a plakát, vagyis különböző méretű hirdetések elhelyezése a potenciális szavazók által frekvenciánként használt helyszíneken. Ezen felül még anyagi, valamint célközönség szempontjából is különbséget tehetünk a hirdetések között. Ha a választóknak szól, akkor reklámcélú kiadásról beszélhetünk, ha viszont a kampányszponzoroknak szánják, akkor nem tekinthetjük efféle költségnek. A reklámcélú kiadásokat további két csoportba sorolhatjuk: a közvetített reklámokra (televízió, rádió) és a célzott médiára, ahova az óriásplakátok is tartoznak (Van Heerde et al., 2006: 748; 752). A tömegmédiához képest költsége elenyésző, nem véletlenül nagyon gyakori kampányeszköz. Az Egyesült Államokban az elnökválasztási kampányok során az egyik legnépszerűbb hirdetési típus, költsége a teljes kampánybüdzsében mégis csak 1-2%-ot tesz ki.

Az óriásplakát viszonylagos olcsóságán kívül további számos előnnyel is rendelkezik: széles tömegekhez eljuthat, és gyorsan felkelti a figyelmet (Panagopoulos – Ha, 2015: 394). Térbeni megkerülhetlensége, közérthetősége, és egyszerűsége miatt olyan marginalizált társadalmi rétegekhez is könnyű eljuttatni vele az üzenetet, ahol alacsonyabb a médiafogyasztás (Kwate – Lee, 2006: 22). Továbbá a hirdető szempontjából szintén fontos pozitívuma, hogy nem lehet elkapcsolni, átlapozni, lehalkítani. Ha látóterünkben van, akkor nem tudunk kitérni előle (Schirm, 2009: 169). Éppen ezért kiválóan alkalmas célzottan

reklámozni földrajzi eloszlás szerint (Panagopoulos – Ha, 2015: 394). Ebből adódóan lokális, egyedi üzeneteket is eljuttathatunk a választókhöz/fogyasztókhöz (Franke – Taylor, 2017: 396).

Utóbbiak ellenére több hátránnyal is rendelkeznek a plakátkampányok. Hosszú távon elkötelezettséget igényel, mivel az óriásplakátokat felületeket általában 3 hónapra bérelnek, de természetesen rövidebb idő intervallumra is lehetséges. Továbbá alapvetően emlékeztető médiumok, tehát már más sajtóorgánumból megszerzett információkat képesek jobban bevésni, illetve azokat továbbgondolásra sarkallni. Ezenfelül – mivel csak az otthonunkon kívül találkozhatunk velük – csak az utcákon mozgó tömegekre tudnak hatást gyakorolni (Ezegwu et al., 2015: 3).

3. A humor mint politikai kommunikáció

Harold Dwight Lasswell modellje (1948) szerint a kommunikációs cselekedet értelmezéséhez a következő kérdéseket kell megválaszolnunk: ki, mit, milyen csatornán, kinek, milyen hatással végez kommunikációt. Lasswell elmélete azért alkalmasabb politikai plakát hirdetések megértéséhez, mert ez a megközelítés alapvetően a tömegmédiára és a propagandára vonatkozóan értelmezte a kommunikációt (Sanz, 2013: 12). A témánk esetében azt láthatjuk, hogy a feladó a Magyar Kétfarkú Kutya Párt. A legtöbb politikai plakátkampányban feladóként feltűnik az ügynökség, ami a plakátokat tervezte, amit a politikai vagy társadalmi szervezete jóváhagy (Uo.). Azonban az MKKP plakátkampányának esetében kezdetben a párt tagjai, majd bárki megfogalmazhatott üzeneteket és feltölthette az MKKP honlapjára. A plakátötletekből online szavazás formájában választották ki a legjobbakat, amik végül fizikai formát öltöttek (Nagy, 2016: 120). Tehát a marketing ügynökség helyett, a párt mellett megjelenve, üzenetküldőknek tekinthetjük a párt szimpatizánsait, alkotóit, illetve azokat is, akik szavaztak a plakátokra. Azt, hogy milyen üzenetet próbál átadni a feladó, Lasswell szerint tartalomelemzéssel ismerhetjük meg. Azonban amellett, hogy az MKKP plakátjai politikai üzenetet közvetítenek, humoros mondanivalóként is dekódolhatóak. A relevanciaelmélet segítségével, azok az elemek kerülnek feltárára, amik szerepet játszanak ebben a kettőségben. A humor inkongruencia-feloldás elmélete pedig arra ad magyarázatot, hogy az miként hozza létre magát az üzenetet. A kommunikációs csatorna esetében egyértelmű, hogy az óriásplakátok voltak az üzenetközvetítés felületei. Az üzeneteket a nemcsak a szavazóknak, de a társadalom egészének is szánták. Politikai párt lévén a fő cél a párt népszerűsítése

(Sanz, 2013: 12), az MKKP-ra való szavazásra buzdítás, illetve saját maga pozicionálása a kormánypártokkal szemben. Azonban volt elvontabb célja is, az értékközvetítés. A kormány bevándorlásellenes plakátkampányával szemben (amit több ellenzéki szereplő, civil szervezet, illetve nem kormánypárti média rasszistának, uszítónak titulált) az MKKP üzenetei befogadóbbak, szolidárisabbak voltak a migrációval kapcsolatban. De ugyanígy megjelentek a korrupció és szegénység kérdései, valamint a bocsánatkérés az általuk xenofóbnak ítélt kormányzati plakátkampány miatt (Nagy, 2016: 120).

Eduardo José Marcos Camilo a humoros reklámok terén négy kategóriát különített el (2010: 149-155). A fatikus humort, ami a figyelemfelkeltésre fókuszál, a kommerciális humort, ami az értelmünkre hat, az érzelmi humort, ami az előadó személyére helyezi a hangsúlyt és az intertextuális humort, ami morális üzeneteket ad át. A fatikus humor esetében a vicc csak érintőlegesen kapcsolódik a termékhez, aminek fő célja az érdeklődés megragadása. A hirdetés központjában továbbra is az áru áll. A csattanó ebben az esetben semmi érdemlegeset nem mond a portékáról, azonban két nagyobb területhez csatlakozik: az egyik a tömegmédiá, a másik a populáris kultúra. Előbbi esetében általában célközönség figyelmét azzal keltik fel, hogy valamilyen abszurditást állítanak szembe a megszokott, hagyományos hirdetési környezettel. Utóbbi valamilyen popkulturális jelenséggel van kapcsolatban. A poén a már létező szövegekhez, képekhez – amiknek semmi köze a humoros reklámhoz – való hasonlóságokon alapul. A fogadótól az erre adott reakció nevetés formájában az elrejtett kulturális gyökerek felismerésén alapszik.

A második kategória a kommerciális humor. Ennek az osztálynak a humora termékben vagy márkában gyökerezik. Annak létezéséhez, jellemzőihez, előnyeihez kapcsolódik. Éppen ezért az érvekre támaszkodó hirdetésekre utal. Emellett kapcsolódik a reklám pedagógiához is, azaz a fogyasztó tájékoztatáshoz, illetve a termék (vagy márka) jellemzőinek megtanításához, köznapivá tételéhez. Retorikai szempontból a logosz kategóriába sorolható, mivel az értelemre próbál hatást gyakorolni azzal, hogy valamilyen tanácsot ad vagy figyelmeztet. Tehát ennek a kategóriának a fő célja a tudósítás és a bevésés.

Az érzelmi kategória a harmadik osztály. Ennek értelmében a hangsúly a hirdető személyére és előadására terelődik. Ezért a reklámban a főszerep áthelyeződik a termékről. A fókusz előadásra való irányulásával az előadónak nemcsak a beszédmódja, de mozdulatai, mimikája és vizuális megjelenése is a humor fő forrásává válik. Stern (1996: 42) ezt a humort nevezi fizikai vagy testi humornak.

Épp ezért kiemelkedő szerepe van az előadó képességeinek és előadásmódjának. A vicc ebben az esetben – szemben a kommerciális humorral – az érzéseinkre hat, mivel az előadó csak úgy képes bármilyen meggyőzésre, ha valóban vicces. Éppen ezért retorikai szempontból a kommerciális az étoszhoz sorolhatjuk.

A negyedik kategória az intertextuális humor, ami a reaktív és proaktív értékein múlik, azaz, hogy a viccek miként viszonyulnak más szövegekhez. Ezt a csoportot nem lehet megérteni kontextus nélkül. Azonban, eltérően a fatikus humortól itt nemcsak egy váratlan csavarral, illetve utalgatással találkozhatunk, hanem az egész márkáról vagy termékről kapunk üzenetet. Erről a kategóriáról mondhatjuk el leginkább, hogy provokatív és szarkasztikus. Ez a fajta humor a morális funkcióval tölti meg a nevetést, azáltal, hogy „*versengésről, fogyasztói hibákról vagy káros normákról rántja le a leplet*” (Camilo, 2010: 154). Az intertextuális humor fő ereje a nevetségessé válástól való félelemben rejlik. Éppen ezért ennek a fajta humornak alternatív meggyőzési útjai vannak, amik általában kapcsolódnak a morális kiállásokhoz a piac szereplőiről. Mivel mindenki fél attól az érzéstől, hogy nevetségessé válik, ezek a fajta viccek negatív érzelmeken alapulnak, retorikailag negatív pátozsról beszélhetünk (Uo.). Tehát a humoros reklámok lehetnek figyelemfelkeltőek, szolgálhatják a megértést, a meggyőzést és a megtapadást is (Panke, 2013: 5).

A humoros politikai üzenetek sok esetben képesek felkelteni a figyelmet apolitikus társadalmi csoportokban is. Leginkább a szórakoztatáson keresztül képes ezt véghezvinni, aminek fontos elemei a látványosság, a szokatlanság és a megbotránkoztatás. Panke erre a jelenségre használta *polintertainment*³ kifejezést (Uo., 4).

4. Az elemzés elméleti háttere

Relevanciaelmélet

Az elemzés alapjául, hasonlóan Sanz (2013) tanulmányához, ami a brit Munkáspárt óriás plakátjait elemzi, Sperber és Wilson (1996 [1986]; 1987) relevancia elmélete és a humort kognitív folyamatként értelmező inkongruencia-feloldás modellje (Shultz, 1976; Attardo, 1994) szolgál.

³ polintertainment = politics + entertainment

A relevanciaelméletet modern pszichológia szándékközpontú megközelítésnek tekinti, mivel a hagyományosabbnak tekinthető kódmodellt kiegészíti azzal a jelenséggel, hogy feladó szándékot is közöl, amit a fogadó fel is ismer (Hahn – Győri, 2008: 206). A relevanciaelmélet előfutára Paul Grice 1957-ben *Meaning* címen megjelent munkája volt. Sperber és Wilson Grice feltevéséből indult ki, mikor relevanciaelméletet megalkotta – a relevancia kifejezést is tőle vették át (Uo., 208). Mindazonáltal a relevanciaelmélet támogatói sok esetben kritikával is illetik Grice teóriáját, a kommunikációval történő szándékkifejezést azonban elfogadják.

„A relevanciaelmélet központi tétele: a megnyilatkozás által keltett relevancia-elvárások elég pontosak és előrejelezhetőek ahhoz, hogy elvezessék a hallgatót a beszélői jelentéshez. A relevanciaelmélet célja kognitíve reális terminusokban megfogalmazni, hogy melyek ezek a relevancia-elvárások, valamint, hogy hogyan járulhatnak hozzá a megértés empirikusan plauzibilis magyarázatához?” (Wilson – Sperber 2006: 295).

Arra a kérdésre, hogy mi számít relevánsnak Sperber és Wilson azt a választ adja, hogy minden, illetve bármi, ami valamilyen kognitív folyamatot indít el – ez lehet külső inger, de belső megjelenítés is. Ezek azért hoznak létre relevancia-elvárásokat, mert az emberi elme alapvetően törekszik a relevanciára, amit a kommunikációban közreműködők kihasználnak. A megismerés szempontjából a relevanciaelmélet a fő kérdése nem az, hogy mi lehet, hanem hogy mikor válik egy bemenet relevánssá. Erre azt mondhatjuk, hogy akkor, ha az egyén a megfelelő háttér információval rendelkezik és konklúziója hatással van rá (új információhoz jut, választ ad valamire, elbizonytalanít, kételyt kelt stb.). A végső kognitív hatások egyik fontos típusa a kontextuális implikáció, amikor a konklúzió megérthető bemenetből és a kontextusból, de nem levezethető csak előbbiből, vagy csak utóbbiból. Ezek a konklúziók további implikációkat fognak eredményezni. Egy másik típus, amikor a már meglévő feltevéseink megerősödnek, módosulnak vagy elvetjük őket (Uo., 296). Természetesen a hétköznapiakban rengeteg bemenettel és ingerrel találkozunk egyszerre, de a relevanciaelmélet szerint nem azt bemenetet választjuk ki, ami releváns, hanem azt, ami relevánsabb a többi jelenlévő bemenetnél. Ha azonos a bemenetek relevanciája, akkor azt, aminek értékesebb konklúziója van számunkra. Továbbá minél nagyobb erőfeszítést kell tennünk az érzékelés, emlékezés és következtetés területén, akkor a bement annál kevésbé érdekes számunkra. Tehát azt állíthatjuk, hogy az emberi megismerés a relevancia maximalizálására törekszik (Sperber – Wilson, 1996: 262). Ebből következik a kommunikáció relevancia nézőpontja. A relevancia-maximalizálás jelensége miatt tudjuk előre jelezni és megváltoztatni egymás mentális állapotait. A

relevanciaelmélet rámutató-következtetési⁴ kommunikáció fogalmával azokat a kommunikációs folyamatokat írja le, amikor a fogadóban úgy keltünk hatást, hogy tudatosítjuk hogyan akarunk hatni rá. Ennek két szándéka lehet: az informatív és a kommunikatív. Előbbi, ha a hallgatóságot informálni szeretnénk valamiről, utóbbi, ha hallgatóságban tudatosítjuk informálási szándékunk (Sperber – Wilson, 1987: 700). Az optimális relevancia fogalma alapján, hallgatóságnak akkor releváns az üzenet, ha megéri az erőfeszítést, ami a feldolgozást igényli, vagy ha a kommunikáló a legrelevánsabb inger (Wilson – Sperber, 2006: 301).

A hallgatóságnak természetesen meg is kell értenie az üzenetet. Ez a megértési folyamat több összetevőből áll. Egyrészt a hagyományosabbnak mondható kommunikációs elmélettel összhangban dekódolnia kell az üzenetet. Azonban a modernebb elméletek elfogadják, hogy nyelvileg kódolásnál egy sokkal komplexebb folyamatról beszélhetünk. A relevanciaelmélet szerint az implicit és explicit tartalom értelmezése is következtetési folyamat. A hallgató fő célja hipotézist alkotni, ehhez pedig a következő részfeladatokat szükséges elvégeznie:

- a) *„Használható hipotézist alkotni az explicit tartalomról (relevanciaelméleti terminusokban az explikatívokról) dekódolás, a kétértelműségek feloldása, a referencia megadása és egyéb pragmatikai jelentésbővülési folyamatok révén.*
- b) *Használható hipotézist alkotni a szándékolt kontextuális feltevésekről (relevanciaelméleti terminusokban: az implikált premisszákra).*
- c) *Használható hipotézist alkotni a szándékolt kontextuális implikációkról (relevanciaelméleti terminusokban az implikált konklúziókról)”* (Wilson – Sperber, 2002: 261).

Továbbá az elmélet négy feltevéssel rendelkezik, amit mindenképpen ki kell emelni. Először is minden kijelentésnek többféle lehetséges interpretációja létezhet. Másodszer nem minden interpretáció képes stimulálni a hallgatóságot. Harmadszor a hallgatók csak egy, általános felismerési kritérium révén értik meg az interpretációt. Végül ez a kritérium elég erős ahhoz, hogy kizárjon minden interpretációt, kivéve egyet, ami illeszkedik a kritériumba. Yus véleménye szerint a hallgató ennél tovább nem kutat (Yus, 2003: 1308).

Az óriásplakátok esetében általában meghatározó képi részek párosulnak szöveges elemekkel. A két alkotórész kiegészíti egymást és így nyer értelmet a plakát teljes üzenete. A képi elem más megfigyelőnél más értelmezést adhat (Sanz,

⁴ Más elméletekben következtetési kommunikáció.

2013: 13). Azonban az MKKP plakátkampánya esetében csak szöveges elemről beszélhetünk, mivel a kormány plakátok külső attribútumainak lemásolásával ők is a kék alapon fehér betűs arcukat választották, így képi szegmensről nem beszélhetünk. A legtöbb esetben az óriásplakátok politológiai elemzése a kép és a szöveg közötti logikai kapcsolat feltárásával, dekódolásával kezdődik (Uo., 13). Szövegek esetében a kontextus segít kiválasztani az optimális interpretációt a félreérthető szövegek közül. Vannak olyan esetek – főleg ironikus, szarkasztikus szövegek esetében – amikor több interpretációs alternatíva is pontosan egyenértékű, de egy mégis jobban érthető (Attardo, 1994: 94). Esetünkben a kép nélküliség⁵ miatt a fejünkben élő képekre, illetve a már más médiumokban bemutatott képekre kell szorítkoznunk. A relevanciaelmélet szerint a hallgató/megfigyelő a szemantikai hézagokat saját kontextuális ismereteivel tölti ki, mivel a feladó általában annyi információt közöl implicit módon, amennyivel szerinte a hallgató könnyen megértheti interpretációját (Yus 2003: 1306).

Sperber és Wilson (1996 [1986]: 234-235) különbséget tesz erős és gyenge kommunikáció között. Az erős kommunikációnak általában egy interpretációja létezik mindenki számára, míg a gyenge esetében többféle is megjelenhet. Forceville (2005: 253) szerint általánosságban az óriásplakátoknak négy tulajdonságuk van a relevanciaelmülethez illesztve: nincs időbeni kölcsönös jelenlét⁶, több kommunikátor is bevonódik⁷, multimodális karakter⁸, félreérthetőség a szöveges részekben⁹. A szerző szerint ezek mindegyike a gyenge

⁵ Érdekes kérdés, hogy a kormány miért szakított a hagyományos kép és szöveg összeállítással és miért döntött a csak szöveges óriásplakátok mellett. Véleményem szerint sokkal hatásosabb kép volt, ami az emberek fejében élt. Magyarországon 2015-ig nem számított jelentősnek a migráció, így a lakosságnak sem volt vele közvetlen tapasztalata. Épp ezért az ismeretlen, nagy tömegben mozgó, dehumanizált, ráadásul nem is fehér emberek elvont képzetek egyesekben sokkal nagyobb félelmet kelthetett, mint bármilyen kép. Ezenfelül a magyar társadalom egyes szegmensei hagyományosan fogékonyabbak a xenofóbiára (vö: Sik, 2007; és Messing – Ságvári 2018:10), így Wilson és Sperber fogalmi keretével élve az egyik legrelevánsabb bemenetté tudott válni viszonylag gyorsan a migrációellenesség.

⁶ Mivel a feladó és a fogadó nincs egy időben jelen, így a félreértéseket nem lehet egyszerűen tisztázni, mint személyes párbeszédnek esetében.

⁷ Az óriásplakátok sok emberhez szólnak, akiknek a kognitív környezete, tapasztalatai, háttértudása teljesen eltérő, ez más interpretációkhoz vezethet.

⁸ Az óriásplakátok általában a szövegi és képi jellegzetességekkel is bírnak, mivel a nonverbális kommunikáció kevésbé explicit, így több interpretáció is elképzelhető ugyanarról a jelenségről.

⁹ A humoros szövegeket a legtöbb esetben másképp kell értelmeznünk, mint más szövegeket, mivel sokszor kétértelműek, metaforikusak, valamire utalnak, figuratívak vagy ellentétes jelentésűek (Attardo, 2001:18).

kommunikáció kategóriájába tartozik. Mivel a humoros hatás sokszor egy implikált premisszából ered (Nemes 2019: 9), a tanulmány a szöveg alkotta explikatúrák mellett implikált premisszákkal és implikált konklúziókkal is foglalkozik.

A humor elméletei

A humorhoz számos értelmezés és elmélet kapcsolódik. A főbb teóriák a felsőbbrendűség, a pszichológiai megközelítésű megkönnyebbülés és kognitív-észlelési inkongruencia-(feloldás) elmélet (Larkin-Galiñanes, 2017). A tanulmány az MKKP üzeneteinek megértéséhez az inkongruencia-feloldás humor elméletet használja. Ennek az elméletnek a fő alapja egymástól távoli értelmű gondolatok hibás összepárosításából áll (Attardo, 1994: 48). A humor az összeegyeztethetlenség felfogásában és feloldásában gyökerezik¹⁰ (Sanz, 2013: 14). Attardo szerint bármely humoros szöveg tartalmazhat összeférhetlenséget és feloldást. Véleménye szerint a feloldásnak nem kell teljesnek, illetve valósnak és kézenfekvőnek lenni, mivel ezek játékos feloldások (Attardo, 1994: 144).

5. Elemzés

Az MKKP összes plakátjának bemutatására ehelyütt nincs lehetőségünk, ezért a Nagy Zsófia által meghatározott három magüzenet egy-egy példával való elemzésére szorítkozunk azzal a változtatással, hogy a korrupciót és a szegénységet külön kérdéskörként értelmezzük. Továbbá Nagy Zsófia harmadik kategóriája nem képezi az elemzés tárgyát, mivel csupán egy plakát készült bocsánatkérés üzenettel: a *Sorry about our Prime Minister*. Ezenfelül csak olyan szlogenek ismertetésére kerül sor, amik bizonyítottan óriásplakát formában is megjelentek. Az MKKP plakátjai külsőleg szinte egy az egyben olyanok, mint a kormány plakátjai, azoktól csak tartalmilag térnek el. Háromféle óriásplakátot használt a kormány a következő üzenetekkel: „*Ha Magyarországra jössz, nem veheted el a magyarok munkáját! Ha Magyarországra jössz, tiszteletben kell tartanod a kultúránkat! Ha Magyarországra jössz, tiszteletben kell tartanod a törvényeinket?*” (Nagy, 2016: 117). Mivel az MKKP plakátjainak arculata a megtévesztésig hasonló, így olyan érzetet kelt, mintha a kormány nevében vagy helyette beszélne. A plakátok arra is

¹⁰ Épp ezért előnyösebb az inkongruencia-feloldás kifejezést használni.

reflektálnak, hogy a viccpárt szerint mit kellene mondania egy kormánynak hasonló szituációban. Ezáltal az MKKP alternatívát kínált a kormánnyal szemben.

Szolidaritás a migránsokkal

1. ábra: Az MKKP plakátja a szolidaritásról



Forrás: [HVG](#), utolsó hozzáférés 2021.01.06.

Ezzel a plakáttal az MKKP a kormányzat bevándorlás ellenes retorikáját állítja szembe egy bibliai idézettel: „Mert éhes voltam, és ti ennem adtatok; mert szomjas voltam, és ti innom adtatok; idegen voltam, és ti befogadtatok” (Nagy, 2016: 120). Az idézet Máté evangéliumának részlete és érzékelhetően az elesettek segítésére irányul. A plakát inkongruitását az adja, hogy egy bibliai üzenettel érvel a migránsok támogatása mellett, illetve a kormány álláspontja ellen. Ez azért okoz összeegyeztethetlenséget, mert a magyar kormány magát keresztényinek titulálja, ezáltal elméletben egy bibliai idézet nem kerülhet szembe az érvrendszerével. Ez a kettősség adja azt az ellentmondást, ami a plakát humorosságát adja. A képen a Máté 25:35 felirati hangsúlyos helyet foglal el, így minden megfigyelő számára egyértelmű, hogy egy bibliai idézettel találkozott. Azonban ennél talán fontosabb, amit csak sugall a plakát, vagyis, hogy milyen premisszákat implikál. A kormány saját ideológiai háttérével történő érvelés a döntéshozók kétszínűségét sugallja. Arra utal, hogy a keresztényi karakter csupán látszat és inkább kormányzástechnikai, valamint szavazatmaximalizálási céljai vannak, nem belülről fakad a vallásosság. Ezzel az MKKP plakátja egy általánosabb implikált konklúziót biztosít, azt állítva, hogy a kormány nem csak a migráció kérdésében hazudik, de szélesebb kérdéskörökben sem mond igazat.

Korrupció

2. ábra: Az MKKP plakátja a korrupcióról



Forrás: 24.hu, utolsó hozzáférés: 2021. 01. 06.

„Ha Magyarország miniszterelnöke vagy be kell tartanod a törvényeinket!” üzenet egyértelműen a „Ha Magyarországra jössz, tiszteletben kell tartanod a törvényeinket!” plakátra utal. Utóbbin a kormány a külföldről érkezőknek üzen: Magyarország jogállam és a törvények a nem magyar állampolgárokra is vonatkoznak. Azonban mivel a plakát magyar nyelven íródott és Magyarországon helyezték el őket, inkább a hazai szavazóknak szólt. Így a szlogen arról ad tájékoztatást, hogy Magyarország kormánya mindenkivel szemben betartatja a törvényeket és megvédi állampolgárait. Erre válaszul az MKKP olyan hirdetést helyezett ki, amiben nem az ideérkezőket, hanem a miniszterelnököt szólítják fel a törvények betartására. Az inkongruitás itt abban valósul meg, hogy az eredeti plakátokon a kormány követeli a törvények betartását, míg az MKKP transzparensin épp a kormány vezetőjén, a miniszterelnökön kérik ugyanezt számon. Ebből következően az üzenet implikált premisszája, hogy a miniszterelnök nem tartja be a törvényeket, mivel a törvények betartására nem azokat szokták számonkérni, akik betartják őket.

Azonban az egyik legérdekesebb kérdés az – amennyiben azt implikálja az MKKP –, hogy a miniszterelnök nem tartja be a törvényeket, akkor vajon melyik törvényre gondolnak? Magyarország Korrupció Érzékelési Indexe (CPI) folyamatosan romlik, legutóbbi felmérésben hat hellyel esett vissza (Ligeti et al. 2020: 3). Ezzel párhuzamosan a korrupció lakossági érzékelése is magas. 2009-ben a Tárki felmérése alapján a hazai lakosság korrupció érzékelése bőven az uniós

átlag fölött volt és a politikai korrupciót csak az egészségügyinek sikerült megelőznie, a rendőrségi kevéssel, a bírósági jócskán lemaradt tőle (Keller – Sik, 2009: 170). Emellett a Globális Korrupciós Barométer (GCB) szerint 2016-ban a válaszadók 57%-a rosszabbnak ítélte meg a magyarországi korrupciót, mint négy évvel korábban (Burai – Mucsi, 2016: 2). Továbbá egy 2020 kutatás szerint a Magyarországon a megkérdezettek 50%-a érzi úgy, hogy nincs változás, 32,9%-a pedig romlást érzékelt a korrupció ügyében (Transparency, 2020). Ezen adatok alapján a magyar lakosság széles köre érzi úgy, hogy a politikai korrupció jelentős és általános. Ezt kiegészítve, egy egyetemisták és főiskolások körében készített felmérés szerint politikáról a legtöbb megkérdezettnek a korrupció, illetve a lopás jutott eszébe (Szabó – Oross, 2018: 80). Ebből következően, ha egy politikus törvénysértéssel vádolnak, akkor általában a korrupcióra asszociálnak a legtöbben. Ezáltal meg is értjük az implikált konklúziót, ily módon az MKKP azt sugallja: a kormány(fő) korrup.

Szegénység

3. ábra: Az MKKP plakátja a szegénységről



Forrás: Mandinder.hu, utolsó hozzáférés: 2020.01.06.

Az „Ha Magyarországra jössz, elveheted a magyarok közmunkáját!” szintén a kormány egyik plakátjára utal. Annak üzenete, hogy „Ha Magyarországra jössz, nem veheted el a magyarok munkáját”. A kormány ebben az esetben is a külföldről érkező nem magyaroknak célozza az üzenetet, azonban szintén, mint a korrupcióval foglalkozó fejezetben, itt is inkább az üzenet érdemi része az, hogy a magyar kormány megvédi a lakosság munkahelyeit a külföldi munkavállalókkal szemben. Erre válaszul az MKKP üzenetében átengedné a közmunkaprogramban lévő munkahelyeket a külföldről érkezőknek. A közmunkaprogramot 2011-es elindítása óta több támadás is érte. Kutatások szerint alulfizetett, nem képes

felszámolni a mélyszegénységet (Farkas et al., 2014: 9), rontja a nyílt munkaerőpiacon történő munkavállalást (Cseres-Gergely – Molnár, 2014: 222), és ritkán képes integrálni közmunkásokat a dolgozók világába (Bakó et al., 2014: 84).

Épp erre utal az MKKP plakátja, amely szerint a közmunka programban csak olyan venne részt, akinek nincs más lehetősége, így sokan szívesen lemondának róla. Ez szembemegy a gyakori sztereotipizáló elképzeléssel, miszerint a bevándorlók elveszik a munkát a többségi társadalom tagjai elől, így épp ebből az összeférhetetlenségből és annak feloldásából építkezik a plakát. Evégett az üzenet implikált premisszája a következő: a közmunkaprogram rossz, mégis rengetegen kényszerülnek ebben a keretben dolgozni. Tovább gondolva, Magyarországon jelentős a szegénység, valamint a depriváció. Ennek okán az implikált konklúzió az állítja, Magyarország nem gazdag nyugati ország, aminek a munkahelyeire irigykednének más országok lakói. Így nem céljuk Magyarországra jönni, hiszen a saját munkaerő problémáinkat sem vagyunk képesek megoldani. Ennek értelmében Magyarország nem célszág, így a bevándorlás nem olyan súlyos probléma, mint ahogy a kormány azt beállítja. A kormány csak kommunikációs célokra használja a menekültválságot és csak a hatalom megtartása a cél.

Konklúzió

Összességében elmondhatjuk, hogy a Fidesz 2015 óta erőteljesen tematizálja a magyar közbeszédet és ellenzékét folyamatos defenzivitásba szorítja. Ebből a pozícióból csak ritkán találunk kiutat a nem kormánypárti szereplők. A Magyar Kétfarkú Kutya Párt többször is ellenpólusként tudott megjeleneni a kormányzati propagandával szemben (ellen-plakátkampány, népszavazás).

Az MKKP 2015. júniusi plakátkampánya értelmezhető egyrészt reklámként, másrészt ideológiai és politikai állásfoglalásként, ami túlmutat a szavazók választásra buzdításán. Azonban tény, hogy a 2015-ös kampány hozta meg az MKKP-nak az országos hírnevet (Oross et al., 2018: 166), 2016-tól már a közvélemény kutatók is kivették az „egyéb párt” kategóriából és 1%-ra mérték a teljes lakosság körében. Ezért az MKKP szempontjából sikeresnek tekinthetjük az ellen-plakátkampányt. Részben ez annak is betudható, hogy az MKKP (és általában a viccpártok) a kiábrándult és apatikus szavazókat tudják megszólítani leginkább (Vezcán, 2015). Ezzel párosul *polintertainment*, ami szintén az apolitikus választókra hat, humorossága okán, mivel így olyan szavazókhoz is elér, akik amúgy közömbösek a száraz politika iránt. A humorosság azokból az ellentmondásokból származik, hogy milyen formai elvárásaink vannak egy

politikai plakáttal kapcsolatban, és azok ténylegesen milyen módon jelennek meg, illetve ezen konfliktusok teljes vagy tényleges feloldásából (Bucs, 2011:17). Az MKKP 2015-ös plakátkampánya az intertextuális humor kategóriájába sorolhatjuk, mivel a kormány üzeneteire reagál azzal, hogy azokat kifigurázza. Éppen ezért fontos szerepet játszik a kontextus a plakátok értelmezésében, emellett erős morális üzenete is van. A tanulmány fő célja a humor mögötti tényleges üzenetek megtalálása volt. Három fő kategóriát különítettem el Nagy Zsófia munkája alapján: a szolidaritást, a korrupciót és a szegénységet. E plakátok elemzésével eljutottunk az implikált premisszákhoz, ami megmutatja, hogy mik az üzenetek implikált konklúziói, vagyis, hogy milyen fő mondanivaló rejlik a humoron túl. Ezek nem meglepően erősen kritikusak a magyar kormánnyal. A MKKP plakátjai szerint a magyar kormány (1) hazudik, illetve kétszínű, (2) korrupst és (3) szándékosan kommunikál válságot a migráció körül a közbeszéd tematizációja érdekében.

Öt évvel az első migrációs plakátkampány után a Fidesz-KDNP kormányzat továbbra is dominálja a hazai közbeszédet, azonban már nemcsak a migráció elleni kiállással, hanem különböző gender kérdésekben való megnyilatkozásokkal, illetve jogalkotással. Ezek a lépések az LMBTQ szervezetek szerint kirekesztőek és megbélyegzőek (lmbtszövetség, 2020). De a Covid-19 járvány miatt a közbeszéd alapjaiban változott meg, hiszen a legtöbb sajtó fő hírként a pandémiával foglalkozik. Ez a különböző kormányok és kormánypártok korábbi kommunikációját is megváltoztatta (Hatcher, 2020: 615). Az MKKP 2015 óta több ellen-plakátkampányt is indított, tiltakozásul a kormánypropaganda miatt. A párt a 2019-es önkormányzati választás során képviselői helyeket szerzett több fővárosi kerületben. A Medián közvélemény-kutató cég 2020 decemberében 5%-ra mérte a teljes felnőtt lakosság körében (Babar, 2020). Abból is jól látszik, hogy az MKKP valós politikai szereplővé vált, hogy a parlament 2020-ban megváltoztatta a választási törvényt, amelynek értelmében az országos listához 71 választókerületben kell jelöltet állítani (Szalai, 2020). Ez mindenekelett a baloldali ellenzéki pártokat kényszerítette egy listára, azonban ezek a pártok jó eséllyel egyébként is egy listán indultak volna, így a törvény valós hatása kevésbé érezhető. Ezzel szemben az MKKP-t nehéz helyzetbe hozta. Mivel úgy készült a 2022-es választásra, hogy csak azokban a körzetekben fog indulni, ahol biztos az ellenzéki győzelem, azonban új törvény következtében sokkal több körzetben kell elindulnia, így lesznek olyan körzetek, ahol az ellenzék győzelmét is nehezíthetik. Ez egyértelműen nem kedvez az MKKP-nak, mivel így az ellenzéki oldalról is érik támadások. A kormányoldalnak nem is feltétlenül kell érdemben kampányolni az

MKKP ellen, a karaktergyilkosságot elvégzi majd az ellenzék. Azonban – ahogy azt korábban említettem – a viccpártok leginkább a kiábrándultakat, a bizonytalanokat és az apolitikusokat tudják megszólítani, így nem feltétlenül az ellenzékétől veszik el a szavazatokat. Így, ha kitart az MKKP integritása és autonóm szereplőként indul a 2022-es választáson, továbbá szavazótáborát is egyben tudja tartani, reális esélyekkel indulhat a 2022-es parlamenti választásokon.

Irodalomjegyzék

- Attardo, Salvatore (1994): *Linguistic Theories of Humor*. Mouton de Gruyter, Berlin-New York.
- Attardo, Salvatore (2001): *Humorous Texts: A semantic and pragmatic analysis*. Mouton de Gruyter, Berlin-New York.
- Babar Viktor (2020. 12. 18.): [2020. decemberi kutatási eredmények a teljes felnőtt népesség körében. Medián. Közvéleménykutatók.hu](#) (utolsó hozzáférés: 2021.01.17.)
- Bakó Tamás – Cseres-Gergely Zsombor – Kálmán Judit – Molnár György – Szabó Tibor (2014): *A munkaerőpiac peremén lévők és a költségvetés*. MTA KRTK KTI, Pécs.
- Bernát Anikó – Kertész Anna – Tóth Fruzsina Márta (2016): Solidarity Reloaded: Volunteer and Civilian Organizations during the Migration Crisis in Hungary. *Szociológiai Szemle*, 26 (4): 29-52.
- Bíró-Nagy András (2018): Politikai lottóötös: a migráció jelentősége a magyar politikában, 2014–2018. In: Böcskei Balázs - Szabó Andrea (szerk.): *Várakozások és valóságok: Parlamenti választás 2018*. MTA TK PII, Napvilág, Budapest. 269-291. pp.
- Bucs Bernadett (2011): Street art, kommunikáció és Szeged. A Magyar Kétfarkú Kutya Párt tevékenységéről. *Korunk*. 22. (2): 8-21.
- Burai Petra – Mucsi Gyula (2016): *Globális korrupciós barométer 2016. Korrupcióval kapcsolatos lakossági attitűdök Magyarországon*. Transparency International Magyarország, Budapest.
- Camilo, Eduardo J. M. (2010): *Ensaio de Comunicação Estratégica*. Labcom, Covilhã.
- Cseres-Gergely Zsombor – Molnár György (2014): Közmunka, segélyezés, elsődleges és másodlagos munkaerőpiac. In: Kolosi Tamás – Tóth István György (szerk.): *Társadalmi Ríport 2014*. Társaság, Budapest 204-225.
- Ezegwu, Daniel Toockukwu – Ezeji, Agnes – Agbasimelo, Chioma Ifeoma (2015): Comparative Study of the Influence of Goodluck Jonathan and Muhammadu Buhari's Billboard Campaigns on Voter's Behaviour in Anambra State. *Communication Panorama. Africa and Global Perspective*. 1 (2): 1-23.
- Hahn Noémi – Győri Miklós (2008): A kommunikáció modelljei és alapfolyamatai. In: Csépe Valéria – Győri Miklós – Rágó Anett (szerk.): *Általános pszichológia 3. Nyelv, tudat, gondolkodás*. Osiris Kiadó, Budapest. 196-226.

- Hatcher, William (2020): A Failure of Political Communication Not a Failure of Bureaucracy: The Danger of Presidential Misinformation During the COVID-19 Pandemic. *American Review of Public Administration*. 50 (6-7.): 614-620. DOI: <https://doi.org/10.1177/0275074020941734>
- Farkas Zsombor – Molnár György – Molnár Zsuzsanna (2014): *A közfoglalkoztatási csapda. A Magyar Szegénységellenes Hálózat jelentése a közfoglalkoztatottak háttéréről, helyzetéről és lebetűségeiről*. Magyar Szegénységellenes Alapítvány, Budapest.
- Forceville, Charles (2005): Addressing an audience: Time, place, and genre in Peter van Straaten's calendar cartoons. *Humour: International Journal of Humour Research*. 18 (3): 247–278. DOI: <https://doi.org/10.1515/humr.2005.18.3.247>
- Franke, George R. – Taylor Charles R. (2017): Public Perceptions of Billboards: A Meta-Analysis. *Journal of Advertising*. 46 (3): 395-410. DOI: <https://doi.org/10.1080/00913367.2017.1334248>
- Glied Viktor (2020): *Az európai migráció két arca*. Ad Librum, Budapest.
- Index.hu (2015): [Teleszórják az országot a Kétfarkú Kutya Párt ellenplakátaival](#). (utolsó hozzáférés: 2020.01.08)
- Keller Tamás – Sik Endre (2009): A korrupció észlelése, elfogadása és gyakorlata. In: Tóth István György (szerk.): *Tárki Európai társadalmi jelentés 2009*. Tárki, Budapest. 167-182. pp.
- Közvéleménykutatók.hu (2021): [Pártpreferencia a teljes felnőtt népesség körében. Magyar Kétfarkú Kutya Párt](#). (utolsó hozzáférés: 2021.01.13.)
- Kristók Levente (2014): [Novemberi közvélemény-kutatási eredmények](#). Közvéleménykutatók.hu. (utolsó hozzáférés: 2020. 01. 17.)
- Kwate, Naa Oyo A. – Lee, Tammy H. (2006): Ghettoizing Outdoor Advertising: Disadvantage and Ad Panel Density in Black Neighborhoods. *Journal of Urban Health*. 84 (1): 21-31. DOI: <https://doi.org/10.1007/s11524-006-9127-5>
- Larkin-Galiñanes, Cristina (2017): An Overview of Humor Theory. In: Attardo, Salvatore (ed.): *The Routledge Handbook of Language and Humor*. Routledge, New York. 4-16.
- Lasswell, Harold (1948): The structure and function of communication in society. in Bryson, Lyman (ed.): *The Communication of Ideas*. Institute for Religious and Social Studies, New York. 37-51.
- Ligeti Miklós – Martin József Péter – Mikola Bálint – Nagy Gabriella (2020): *Korrupció, gazdasági teljesítmény és jogállamiság Magyarországon. A Korrupció Érzékelési Index eredményei 2019-ben*. Transparency International Magyarország Alapítvány. Budapest
- Imbtszovetség.hu (2020. 04. 28.): [A magyar lmbt szövetség véleménye az egyes közigazgatási tárgyú törvények módosításáról, valamint ingyenes vagyon juttatásról szóló t/9934. Számú törvényjavaslatról](#). (utolsó hozzáférés: 2021. 01. 17.)
- Messing Vera – Ságvári Bence (2018): *Looking behind the culture of fear. Cross-national analysis of attitudes towards migration*. Friedrich-Ebert-Stiftung, Budapest

- Metz Rudolf (2017): Határok nélkül? Orbán Viktor és a migrációs válság. In: Körösenyi András (szerk.): *Viharban kormányozni: Politikai vezetők válsághelyzetekben*. MTA TK PTI, Budapest. 240-264.
- Nagy Zsófia (2016): Repertoires of Contention and New Media: The Case of a Hungarian Anti-billboard Campaign. *Intersections. East European Journal of Society and Politics*. 2 (4): 109-133. DOI: <https://doi.org/10.17356/ieejsp.v2i4.279>
- Nemes Attila László (2019): Releváns-e a humor a relevanciaelméletben? *Jelentés és Nyelvhasználat*. 6 (1) szám. 1-31. DOI: <https://doi.org/10.14232/JENY.2019.1.1>
- Oross Dániel – Farkas Eszter – Papp Réka Kinga (2018): Program nélkül, érzésre – Elemzés a Magyar Kétfarkú Kutya Pártról. In: Antal Attila (szerk.): *Mozgalmi Társadalom*. Noran Libro, Budapest. 166-184.
- Panagopoulos, Coatsa – Ha, Shang E. (2015): Billboards and Turnout: A Randomized Field Experiment. *Journal of Political Marketing*. 14 (4) 391-404. DOI: <https://doi.org/10.1080/15377857.2015.1086141>
- Panke, Luciana (2013): Polintertainment: The use of humour in political communication. *Sphera Publica* 1 (13) 2-18.
- Sanz, María Jesús Pinar (2013): Relevance Theory and political advertising. A case study. *European Journal of Humour Research*. 1 (2) 10-23. DOI: <https://doi.org/10.7592/ejhr2013.1.2.jesuspinarsanz>
- Schirm Anita (2009): Az óriásplakátok nyelve. In: Balázs Géza, H. Varga Gyula (szerk.): *Ikónikus fordulat a kultúrában*. Magyar Szemiotikai Társaság; Líceum Kiadó, Budapest, Eger. 168-184.
- Schultz, Thomas R. (1976): A cognitive-developmental analysis of humour. In: Chapman, Anotony J. – Foot, Hugh C. (eds.): *Humour and Laughter: Theory, Research and Applications*. Wiley, London 11-36. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203789469-2>
- Séra László (2009): [A politikai karikatúrák humoros és retorikai elemei](#). *Apertúra*. IV (3) (utolsó hozzáférés: 2021. 06. 14.)
- Sik Endre (2007): [Nőtt a "pirézekkel" szembeni elutasítás](#). (utolsó hozzáférés: 2020. 12. 15.)
- Sperber, Dan – Wilson, Deridre (1996 [1986]): *Relevance: Communication and Cognition*. Blackwell, Oxford.
- Sperber, Dan – Wilson, Deridre (1987): Select Précis of Relevance: Communication and Cognition. *Behavioral and Brain Sciences*. 10 (4): 697-710. DOI: <https://doi.org/10.1017/s0140525x00055345>
- Stern, Barbara B. (1996): Advertising comedy in electronic drama. The construct, theory and taxonomy. *European Journal of Marketing*. 30 (9): 37-59. DOI: <https://doi.org/10.1108/03090569610130034>
- Szabó Andrea – Oross Dániel (2018): A politikai érdeklődésre ható tényezők európai perspektívában – a magyar eset. *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle*. VIII. (2): 72-94. DOI: [10.18030/socio.hu.2018.2.72](https://doi.org/10.18030/socio.hu.2018.2.72)

- Szalai Szabolcs (2020): [Megszavazta a parlament a választási törvény módosítását.](#) Index.hu (utolsó hozzáférés: 2020.01.17.)
- Szuhai Ilona – Tóth Péter (2017): A 2015-ös európai migrációs és menekültválság okairól és hátteréről. In: Tóth Péter (szerk.): *Magyarország és a 2015-ös európai migrációs válság.* Dialógus Campus, Budapest. 9-33.
- Transparency.hu (2020): [A korrupció lakossági érzékelése Magyarországon – Attitűdök és legfőbb társadalmi magyarozók.](#) (utolsó hozzáférés: 2020.01.07.)
- Van Heerde, Jennifer – Johnson, Martin – Bowler, Shaun (2006): Barriers to Participation, Voter Sophistication and Candidate Spending Choices in US Senate Elections. *British Journal of Political Science.* 36 (4): 745-758. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0007123406000391>
- Veczán Zoltán (2015): [A viccpártok hozzák el a megváltást?](#) *Magyar Nemzet.* (utolsó hozzáférés: 2020.01.14.)
- Wilson, Deirdre – Sperber, Dan (2002): Relevance theory. In: Horn, Laurence – Ward, Gregory (eds.): *Handbook of Pragmatics.* Blackwell, London. 607-632.
- Wilson, Deirdre – Sperber, Dan (2006): Relevanciaelmélet. (Ford.: Bárányi Tibor) *Helikon. Irodalomtudományi Szemle.* LII (4) 294-336.
- Yus, Francisco (2003): Humor and the search for relevance. *Journal of Pragmatics.* 35. (9): 1295-1331. DOI: [http://doi.org/10.1016/S0378-2166\(02\)00179-0](http://doi.org/10.1016/S0378-2166(02)00179-0)

Abstract

Political Humour in Theory and Practice

The Counter-Billboard Campaign of the Hungarian Two-tailed Dog Party in 2015

The research will highlight and explain the counter-billboard campaign of the Hungarian Two-tailed Dog Party (MKKP) in 2015. This essay explores the main core messages which appeared on the MKKP's billboards helped with the relevance theory and incongruity theory of the humour. The main goal is finding those implicated premises and implicated conclusions which hiding in the humorous texts. The paper consists of two main parts. The first segment deals with the theoretic background. These chapters discuss the billboards as advertising and as communication channel in details. Moreover, I explained the different categories of the funny billboards. I used the theory of Eduardo José Marcos Camilo who made four main categories: the phatic, the commercial, the emotional and the intertextual. The billboard campaign of the Hungarian Two-tailed Dog Party fit into the intertextual category. They also fit the so-called inferential communication theory, introduced by Sperber and Wilson. The second part of the research deals with the Hungarian Two-tailed Dog Party's anti-

billboard campaign. It tackled three main topics from the Hungarian common speech: poverty, solidarity, and corruption. These categories lead us to the core messages whereby the Hungarian Two-tailed Dog Party give alternative to the messages of the government and the ruling parties.

Keywords: *Political humour, relevance theory, incongruity theory, Hungarian Two-tailed Dog Party*

p

pólusok ■■■
folyóirat

2021. II. évfolyam, 1. szám
HELYZETÉRTÉKELÉSEK



Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék
PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

KADLICKÓ GRÉTA¹

A NEMZETI RÉGIÓKÉRT VÍVOTT POLGÁRI KEZDEMÉNYEZÉS – SZÉKELYFÖLDÉRT MEGMOZGATJUK EURÓPÁT!

ABSZTRAKT

A tanulmányban a 2019. május 7-én útjára indult „kohéziós politika a régiók egyenlőségéért és a regionális kultúrák fenntarthatóságáért” című polgári kezdeményezés vizsgálatára vállalkozom. A kezdeményezést a Székely Nemzeti Tanács nyújtotta be Izsák Balázs és Dabis Attila szervezésében. Az aláírásgyűjtés célja, hogy az Unió kohéziós politikája kezelje kiemelt figyelemmel azokat a régiókat, amelyeket nemzeti, etnikai, kulturális, vallási, nyelvi sajátosságok miatt különböztetnek meg az őket körülvevő régióktól. Ilyenek többek között a határon túl élő magyar (székelyek, felvidéki, erdélyi magyarok) és egyéb európai őshonos nemzeti kisebbségek. A szervezők elsődleges szándéka, hogy Székelyföld hátrányos helyzetét megszüntessék, valamint elősegítsék az uniós források lehívását a térség fejlesztésére. Dolgozatomban részletesen bemutatom a kezdeményezés elfogadásának menetét, nehézségeit, jogi hátterét és jelenlegi helyzetét. Jelen tanulmány továbbá arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen tényleges hatással lesz a kezdeményezés sikeressége az Unió kohéziós politikájára nézve és az új magyar EU stratégia kialakításában?

Kulcsszavak: *Európai Unió, polgári kezdeményezés, kisebbség, kohéziós politika, nemzetpolitika*

¹ Doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Interdiszciplináris Doktori Iskola, Politikatudományi Program. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9566-9836>

DOI: 10.15170/PSK.2021.02.01.05

Bevezetés

2019. május 7-én kezdődött meg a „Kohéziós politika a régiók egyenlőségéért és a regionális kultúrák fenntarthatóságáért” című² európai polgári kezdeményezés. Az aláírásgyűjtés célja, hogy az Európai Unió (továbbiakban: EU) kohéziós politikája kezelje kiemelt figyelemmel azokat a régiókat, amelyeket nemzeti, etnikai, kulturális, vallási, nyelvi sajátosságok miatt különböztetnek meg az őket körülvevő térségektől. Ilyenek többek között a határon túl élő magyar (székelyek, felvidéki, erdélyi magyarok) és egyéb európai őshonos nemzeti kisebbségek (pl. katalánok, németek, baszkok, flamandok, bretonok, lengyelek, horvátok, szlovákok, románok stb.). A kezdeményezés legfontosabb céljai között szerepel továbbá, hogy a jelzett régiók, köztük a közigazgatási hatáskörökkel nem rendelkező földrajzi körzetek lemaradását úgy kell megelőzni, valamint a gazdasági, társadalmi és területi kohézió feltételeit fenntartani, hogy közben sajátosságaik ne változzanak meg. Ehhez létfontosságú, hogy a jelzett régióknak biztosítva legyen a hozzáférés esélyegyenlősége a strukturális alapokhoz, és minden más EU alaphoz, forráshoz, programhoz. A kezdeményezők szerint meg kell teremteni a garanciákat sajátosságaik fenntartásához, a megfelelő gazdasági fejlődéshez, annak érdekében, hogy az Unió átfogó, harmonikus fejlődése fenntartható legyen, és kulturális sokszínűsége is fennmaradjon (Önkormányzás.sk, 2020).

Annak érdekében, hogy az események pontos háttérét megérthessük a tanulmány megvizsgálja a kezdeményezés alapjául szolgáló uniós kohéziós politikát, a kezdeményezés jogi keretét, benyújtásának és elfogadásának folyamatát, aláírásgyűjtési szakaszát, az eredmények értékelése után pedig következtetéseket von le a megfigyelhető változások alapján. Dolgozat tehát az eseményekkel kapcsolatos helyzetértékelés szándékával íródott.³

A kezdeményezés elméleti háttere

Az EU kohéziós politikája 1957-ben jött létre, amikor először került említésre a Római Szerződés egyikében, konkrétan az Európai Gazdasági Közösséget (EGK) létrehozó szerződésben (eur-lex.europa.eu, 2021). A kohéziós politika céljait az Egységes Európai Okmány foglalta össze, majd 1988-ban az első

² A kezdeményezés eredeti címe angolul: „Cohesion policy for the equality of the regions and sustainability of the regional cultures”.

³ A dolgozat az aláírásgyűjtés lezárásáig (2021. 05. 07.) vizsgálja a kezdeményezés alakulását.

szabályok elfogadásával hivatalosan is megszületett az EU kohéziós politikája. A kohéziós politika hosszú távú célja az EU régiói közötti regionális különbségek csökkentése. A kohéziós politika politikai jelentősége összefügg az igazságosabb és egységesebb Unió koncepciójával, amelynek lényege a gazdagabb területekről a szegényebb területekre történő költségvetési átcsoportosítás, amelyet elsősorban az Európai Bizottság által európai szinten hivatalosan ellenőrzött finanszírozási mechanizmus biztosít. Az egyéni célkitűzések megvalósításának tervezete korlátozott időhöz kötött, különös figyelmet fordítva az EU legelmaradottabb és legszegényebb régióira, a többszintű kormányzásra, a stratégiai befektetésekre, a helyi és regionális szereplők aktív részvételének elérésére. Fontos azonban leszögezni, hogy a regionális egyenlőtlenségek növekedése az EU-ban bekövetkezett mélyülő gazdasági integrációnak is köszönhető.

A kohéziós politika egyben az EU legfontosabb befektetési politikája is. A mai kohéziós politika legfőbb jellemzői fokozatosan alakultak ki és módosultak az évek során, ilyen például az alkalmazott intézkedések és beavatkozások, az adminisztratív igazgatás, valamint az irányítás, megfigyelés és az ellenőrzések folyamata. Az EU-ra, tagállamaira és régióira jellemző a sokszínűség. Az EU északi részén található régiók jellemzői, lehetőségei és problémái kétségtelenül különbözők, mint az EU déli régióié. Ugyanez mondható el a tengerparti és a szárazföldi régiókról is. A különbségek nemcsak a régiók elhelyezkedéséből és a természeti adottságokból adódnak, hanem a tagállamok politikai irányultságából és gazdasági fejlettségéből is.

Az EU kohéziós politikájának célja, hogy a tagállamok nemzeti és regionális politikájának kiegészítéseként megerősítse az Unió régióinak gazdasági, társadalmi és területi kohézióját. A régiók kohéziója fokozza az EU általános hatékonyságát, így az alapvető cél a regionális egyenlőtlenségek csökkentése, a versenyképesség és a foglalkoztatás erősítése (Malatinec et al., 2019).

Az európai polgári kezdeményezés

2012. április 1-jétől az uniós polgárok egy új eszközzel vehetnek részt az EU politikájának alakításában. A Lisszaboni Szerződéssel hatályba lépő polgári kezdeményezés lehetővé teszi, hogy az uniós tagállamoknak legalább az egynegyedét képviselő 1 millió polgár kérje az Európai Bizottságot, hogy a hatáskörébe eső területeken jogszabályra irányuló javaslatot tegyen. A polgári kezdeményezés szervezőinek – akik egy legalább 7 különböző tagállamban élő uniós polgárból álló ún. polgári bizottság keretében járnak el – 1 évük van arra, hogy összegyűjtsék a szükséges támogatást. Az aláírásokat az illetékes

hatóságoknak kell hitelesíteniük az egyes tagállamokban. A sikeres kezdeményezések szervezői az Európai Parlament által szervezett meghallgatáson is részt vesznek. Az Európai Bizottság a kezdeményezést legfeljebb három hónapig vizsgálhatja, ezt követően döntést kell hoznia az ügyben.

Egymillió aláírás összegyűjtésével tehát bármely uniós polgár új jogszabály alkotására kérheti az EU-t. Fontos, hogy a polgári kezdeményezés tárgyának uniós vonatkozásúnak kell lennie, az Európai Bizottság hatáskörébe kell tartoznia. Első lépésben polgári bizottságot kell alakítani, melyhez legalább hét, különböző országban élő személyre van szükség. A bizottság tagjainak legalább 18. életévüket betöltött uniós polgároknak kell lenniük (Ausztriában 16 év a korhatár). Az európai parlamenti képviselők nem számítanak bele a polgári bizottság alakításához szükséges létszámba. Szervezetek nem hozhatnak létre bizottságot, de támogathatják a kezdeményezéseket.

A második lépésben az EU 24 hivatalos nyelvén bármelyikén nyilvántartásba kell vetetni a kezdeményezést, amit az Európai Bizottság hagy jóvá. A kezdeményezés benyújtásakor a következő információkat is meg kell adni: a kezdeményezés címe, témájának rövid összefoglalója, hivatkozás az uniós szerződésekre, a polgári bizottság elérhetőségei. Az Európai Bizottság két hónapon belül ad tájékoztatást arról, hogy a kezdeményezés megfelel-e az alapvető feltételeknek. A kezdeményezéseket egy online nyilvántartásban is közzéteszik.

A nyilvántartásba vételt követően megkezdődhet az aláírásgyűjtés, ami történhet papíron és online. Az utóbbihoz az Európai Bizottság egy ingyenesen használható, nyílt forráskódú szoftvert bocsát rendelkezésre. Az aláírásokkal együtt rögzítendő adatok (például név, lakcím, állampolgárság) tagállamonként eltérőek lehetnek, ezért fontos ellenőrizni a különböző országok követelményeit. Nem elég csak egy országban aláírásokat gyűjteni, az aláírásoknak az uniós országok legalább egynegyedéből kell érkezniük. Mivel az Uniónak jelenleg 27 tagállama van, legalább hét országban kell aláírásokat gyűjteni. Minden egyes uniós országban az aláírások számának el kell érnie egy megadott minimumot. Ennek a számítási módja: az adott országban megválasztott EP-képviselők számát meg kell szorozni 750-nel. Ha összegyűlt az egymillió aláírás, azokat valamennyi érintett uniós országhoz el kell juttatni. Az ő feladatuk lesz az aláírások hitelességének ellenőrzése, amelyet követően egy igazolást is kiállítanak. Az aláírásokat az ellenőrzést követően az Európai Bizottsághoz kell benyújtani. Egyúttal nyilvánosságra kell hozni a kezdeményezéshez kapcsolódó anyagi támogatásra

vonatkozó információkat is. Az Európai Bizottság minden ilyen jellegű információt közzétesz a honlapján.

Ezt követően nem marad más hátra, mint benyújtani a kezdeményezést az Európai Bizottságnak, valamint ismertetni azt az Európai Parlament nyilvános meghallgatásán. Ezután az Európai Bizottságnak tájékoztatást kell adnia a következő lépésekről és a szándékolt intézkedésekről. Az Európai Bizottság gondoskodik az átláthatóságról, illetve a kezdeményezéssel kapcsolatos valamennyi információt közzéteszi. A Bizottság új jogszabályra irányuló javaslatot terjeszthet elő és jóváhagyás céljából továbbíthatja azt az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak (europarl.europa.eu, 2021).

A kezdeményező Székely Nemzeti Tanács ezeket az „európai eszközöket” kívánja kiaknázni és felhasználni. A Lisszaboni Szerződés megkötése után természetes volt a Székely Nemzeti Tanács számára, hogy amint arra a konkrét lehetőség megnyílik élni fognak a polgári kezdeményezés lehetőségével. Ebből a célból a tanács 2011. júniusi ülésén két határozat született: az egyik a potenciális szövetséges nemzeti régiók feltérképezéséről, a másik a Székely Nemzeti Tanács Unió polgári kezdeményezésének szándékairól és tárgyáról határozott (nationalregions.eu, 2012.04).

A kezdeményezés jogi háttere

A kezdeményezés tárgyával, céljával és hátterével kapcsolatos bővebb tájékoztatóban részletesen ismertetik a szervezők a jogszabályok azon rendelkezéseit, amelyek összefüggenek a javasolt intézkedéssel.

Mindenekelőtt tisztázza a tájékoztató a nemzeti/etnikai kisebbségi régió jogszabályban foglalt meghatározását, amelyet az Európa Tanács 1811/2007 számú, „Régiósítás Európában” című ajánlásának 6. pontjában olvasható: „Az Európa Tanács legtöbb tagállamában olyan közösségek léteznek, amelyek erős kulturális, politikai és történelmi identitással rendelkeznek, és amelyek nem csupán régiók, de népek és társadalmak, ugyanakkor szembetűnő kollektív önazonossággal rendelkeznek attól függetlenül, hogy régióként, nemzetiségként, országként határozzák meg őket, ám nem alkották meg önálló államukat. Ennek ellenére látható megkülönböztető jegyekkel rendelkeznek, amelyek politikai akaratot jeleznek az önkormányzatiság elérésére.”

A két legfontosabb rendelkezés, amelyre a kezdeményezők hivatkoznak a kezdeményezés benyújtásakor az EU-ról szóló szerződés 2. és 3. cikke:

Az EU-ról szóló szerződés 2. cikke deklarálja, hogy „*a Unió az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait – tiszteletben tartásának értékein alapul.*” A 3. cikk pedig előírja, hogy „*a Unió tiszteletben tartja saját kulturális és nyelvi sokféleségét, továbbá biztosítja Európa kulturális örökségének megőrzését és további gyarapítását.*”

További jogalapként tekintenek a szervezők az EU működéséről szóló szerződés 153., 167., 170., 174., 176., 177. és 178. cikkére. Az EU működéséről szóló szerződés rendelkezései közül kiemelhető a 167. cikk, amely szerint „*a Unió hozzájárul a tagállamok kultúrájának virágzásához, tiszteletben tartva nemzeti és regionális sokszínűségeket, ugyanakkor előtérbe helyezve a közös kulturális örökséget.*”

Alapvető jogalapként szolgál továbbá az EU Működéséről Szóló Szerződés 174. cikke, amely kimondja, hogy: „*átfogó, harmonikus fejlődésének előmozdítása érdekében az Unió úgy alakítja és folytatja tevékenységét, hogy az a gazdasági, társadalmi és területi kohézió erősítését eredményezze. Az Unió különösen a különböző régiók fejlettségi szintje közötti egyenlőtlenségek és a legkedvezőtlenebb helyzetű régiók lemaradásának csökkentésére törekszik.* A továbbiakban a 174. cikk kitér arra, hogy *az érintett régiók közül kiemelt figyelemmel kell kezelni a vidéki térségeket és az olyan súlyos és állandó természeti vagy demográfiai hátrányban lévő régiókat, mint a legészakibb, rendkívül gyéren lakott régiók, valamint a szigeti, a határon átnyúló és a hegyvidéki régiók.*”

A 174. cikk hat olyan régiót sorol fel példaként, amelyek az Unió kitüntetett figyelmét élvezik kohéziós politikájának megvalósításakor. A megfogalmazás azonban nem kizárólagos, nyitva hagyva a lehetőséget, hogy a régióknak ez a sora egy külön jogszabályban kiegészüljön más kategóriákkal, így a nemzeti, nyelvi, kulturális sajátosságokkal rendelkező, – azaz a nemzeti/etnikai kisebbségi – régiókkal. A kezdeményezők szerint a szerződésekben foglaltaknak megfelelően az Uniónak kiemelt figyelemmel kell kezelnie azokat a régiókat, amelyeket nemzeti, etnikai, kulturális, vallási vagy nyelvi sajátosságok jellemeznek azáltal, hogy lakosságuk jelentős arányát vagy éppen többségét egy őshonos európai kisebbség képezi, amely ott saját, történelmi gyökerű kultúrát teremtett.

A kezdeményezők kinyilatkoztatják, hogy szigorúan meg kell tiltani ezen régiók hátrányos megkülönböztetését. Egyik legfontosabb célkitűzésük, hogy biztosítva legyen ezeknek a régióknak a hozzáférése az esélyegyenlőségéhez, az Unió strukturális alapjaihoz, illetve egyéb EU támogatásokhoz és programokhoz. A kezdeményezők leszögezik, hogy semmiképpen nem fordítható az Unió kohéziós politikája nemzeti, nyelvi, kulturális jellegzetességeik felszámolására vagy

gyengítésére, valamint az Unió gazdasági eszközei és céljai nem tehetők kisebbségellenes politikák közvetlen vagy közvetett eszközeivé. Ennek megfelelően a NUTS régiók⁴ kialakításánál tekintettel kell lenni a nyelvi, nemzetiségi, kulturális határokra, a régióban többséget alkotó vagy jelentős arányban élő őshonos nemzeti közösségek akaratára, amely a NUTS régiók kijelölését megelőző népszavazáson nyilvánítható ki.

A szervezők az előbb leírtaknak megfelelően leszögezik, hogy a „nemzeti/etnikai kisebbségi régió” fogalma nem a polgári kezdeményezés szervezőinek az újítása, a fogalom EU jogszabályban történő meghatározásának minden lényeges eleme adott, a tagállamok által elfogadott nemzetközi dokumentumokban szerepel, így a szerveződés céljai összhangban vannak az EU alapvető értékeivel és céljaival. Ide sorolható az ENSZ nyilatkozata a nemzeti vagy etnikai, vallási és nyelvi kisebbségekhez tartozó személyek jogairól (1992), az Egyesült Nemzetek Szervezetének Alapokmánya, az Európa Tanács regionális vagy kisebbségi nyelvek európai chartája, valamint az Európa tanács 1985/2014 határozata a nemzeti kisebbségek helyzetéről és jogairól Európában, amely Kalmár jelentésként ismert (kji.hu, 2021).

A polgári kezdeményezés szervezői szerint ezek a jelenlegi meghatározások, rendelkezések, állásfoglalások egyformán alkalmazhatóak a jogalkotói hatáskörökkel felruházott, autonómiát élvező régiókra, valamint olyan területekre, amelyek közigazgatási hatáskörökkel sem rendelkeznek, de megfogalmazták azt az igényüket, hogy az államon belül autonómiát alakítsanak ki. Az EU-ról szóló szerződésben és az Unió Működéséről Szóló Szerződésben leírtaknak megfelelően a kezdeményezők kiemelik, hogy az e területeken élő közösségek sajátos, történelmi gyökerű hagyományai, kultúrája, nyelve, vallása a társadalmi, területi kohézió olyan fontos eleme, amelyeket az EU kohéziós politikája nem mellőzhet. A kulturális sajátosságok hatással vannak az adott régiók, illetve a tagállamok és az Unió gazdasági életére és fejlődésére, az Unió kohéziós politikája pedig meghatározó lehet ezen régiók kultúrájának, ez által Európa kulturális sokszínűségének fenntarthatóságában, Európa kulturális diverzitását ugyanis véleményük szerint éppen ezekben a régiókban fenyegeti a legtöbb veszély. Egyrészt a régióknak a tagállamokénál lényegesen kevesebb erőforrás áll

⁴ A NUTS-rendszert (Nomenclature des unités territoriales statistiques – Területi statisztikai rendszer némenklatúrája) az EUROSTAT annak érdekében hozta létre, hogy megteremtse a regionális statisztikák számára a területi szintek egységes rendszerét (regionalispolitika.kormany.hu, 2021.)

rendelkezésére, másrészt leginkább őket veszélyeztetik a gazdasági változásokat kísérő spontán folyamatok is, példaként említve a munkaerő vándorlást és az ezzel járó asszimilációs folyamatokat. Utóbbiak mellett ki vannak szolgáltatva egyes tagállamokban a gazdasági diszkrimináció nyílt vagy burkolt formáinak, amely az ott élő őshonos lakosság elvándorlását és a sajátos regionális identitás felszámolását célozza. Ilyen diszkriminatív lépésnek tekinthető az Unió pénzeszközeinek olyan felhasználása, amely az adott régiók nemzetiségi összetételének, regionális identitásának, kulturális arculatának megváltoztatására irányul, valamint olyan foglalkoztatás-politikák támogatása, amely más kultúrájú és nyelvű munkaerő betelepítését mozdítja elő. Az ilyen gyakorlat ellentétes a tagállamok nemzetközi kötelezettségvállalásával, közös alkotmányos örökségével.

A régiók egyenlőségéért indított polgári kezdeményezés legfontosabb célja tehát, hogy a jogszabályokban megfogalmazott elvek minden régióban, hátrányos megkülönböztetés nélkül valóra váljanak. A kezdeményezők alapvető elvárása, hogy az Unió kohéziós politikája ne sértse az EU általános jogelveit, céljait, és ne korlátozza, hanem elősegítse Európa kulturális sokszínűségét. Ezeken túlmenően a kezdeményezők szerint a nemzeti/etnikai kisebbségi régiók társadalmi, területi kohéziójában rejlő addicionális gazdasági potenciál megfelelő kohéziós politika mellett felszabadítható és gazdasági erőforrássá változtatható, az adott régiók hasznán túl a tagállamok és az Unió egészének javára fordítható (nationalregions.eu, 2012.08).

A kezdeményezés magyarországi támogatása

Az Országgyűlés 3/2020 (II.25.) OGY határozatában foglaltak szerint a Magyar Országgyűlés is kiáll a „Kohéziós politika a régiók egyenlőségéért és a regionális kultúrák fenntarthatóságáért” európai polgári kezdeményezés mellett.

A határozat egyhangúlag elfogadásra került és az első pontjában az Országgyűlés üdvözli a Székely Nemzeti Tanács által elindított európai polgári kezdeményezést, *„amelynek lényege, hogy az EU kohéziós politikája kezelje kiemelt figyelemmel azokat a régiókat, amelyeket nemzeti, etnikai, kulturális, vallási, nyelvi sajátosságok különböztetnek meg az őket körülvevő régióktól.”* A továbbiakban *„az Országgyűlés felhívja az anyaországi és a külföldi nemzetrészekben élő magyarokat, hogy a polgári kezdeményezést aláírásukkal minél nagyobb számban támogassák a nemzetiregiok.eu internetes oldalon keresztül.”*

A Magyar Országgyűlés ugyanakkor megerősíti a polgári kezdeményezés legfontosabb célját: *„Az Országgyűlés meggyőződése, hogy ezen régiók, köztük a közigazgatási hatáskörökkel nem rendelkező földrajzi körzetek lemaradását úgy lehet*

megelőzni, hogy biztosítani kell számukra a hozzáférés esélyegyenlőségét a strukturális alapokhoz, minden más európai uniós alaphoz, forráshoz és programhoz, előmozdítva sajátosságaik fenntartását és regionális identitásuk megőrzését” (Magyar Közlöny, 2020/29. szám).

A Magyar Országgyűlés határozata a szervezők szerint hatalmas jelentőséggel bír, hiszen a döntés értelmében a szervezők több európai ország parlamentjét is hitelesen meg tudják szólítani annak érdekében, hogy hasonló határozatot fogadjanak el (A Székely Nemzeti Tanács Sajtószolgálata, 2020).

A kezdeményezés benyújtásának folyamata

A kezdeményezést több évnyi politikai harc előzte meg. 2013 júniusában a Székely Nemzeti Tanács (SZNT) Izsák Balázs és Dabis Attila képviselőiben öt másik személlyel együtt „Kohéziós politika a régiók egyenlőségéért és a regionális kultúrák fenntarthatóságáért” címmel polgári kezdeményezésre irányuló javaslatot terjesztettek a Bizottság elé. A kezdeményezők éltek európai uniós jogokkal, miszerint az EU-Szerződés szerint legalább egymillió uniós polgár, akik a tagállamok minimum egynegyedéből származnak, kezdeményezheti, hogy a Bizottság – hatáskörén belül – terjesszen az uniós jogalkotó elé a Szerződések végrehajtása érdekében jogi aktus elfogadására irányuló javaslatot (ismertebb nevén: „európai polgári kezdeményezést”). Mielőtt a kezdeményezés szervezői elkezdnék gyűjteni a szükséges számú aláírást, az európai polgári kezdeményezés szervezőinek nyilvántartásba kell vetetniük a kezdeményezést a Bizottságnál, amely megvizsgálja többek között annak tárgyát és céljait.

A kezdeményezést a 2013. július 25-i C (2013) 4975 final sz. Európai Bizottsági Határozat egyértelműen elutasította. A kezdeményezők oldalán Magyarország, az ellenző Európai Bizottság oldalán pedig nem meglepő módon Románia, Szlovákia és Görögország sorakozott fel. A Bizottság döntését azzal indokolta, hogy egyértelműen nem tartozik a hatáskörébe, hogy e tárgyban jogi aktus elfogadására tegyen javaslatot az uniós jogalkotónak. A kezdeményezők ekkor az EU Törvényszékéhez fordultak a bizottsági határozat megsemmisítése céljából. A Törvényszék 2016. május 10-i ítéletében elutasította a határozattal szemben indított keresetet, azzal az indokkal, hogy a szervezők nem bizonyították a fent említett veszélyek és hátrányok fennállását.

A Törvényszék ítélete után a kezdeményezők fellebbezést nyújtottak be az Európai Bírósághoz. Az Európai Bíróság döntött az aláírásgyűjtés sorsáról, amely végül a kezdeményezés benyújtóinak kedvezett. Az EU Bírósága 24/19. sz.

sajtóközleményében deklarálja, hogy a Bizottság tévesen alkalmazta a jogot, amikor megtagadta a nemzeti kisebbségi régiók helyzetének javítására irányuló európai polgári kezdeményezés nyilvántartásba vételét. Emellett helyben hagyja a Törvényszék azon megállapítását, amely szerint a nemzeti kisebbségi régiók sajátos etnikai, kulturális, vallási vagy nyelvi jellemzői nem sorolhatók a „súlyos és állandó demográfiai hátrány” fogalmi körébe, ennek eredményeképp a kohéziós politika céljából nem vehetők figyelembe e fogalom keretében. A Bíróság határozata alapján ugyanis nem minősülhetnek úgy, mint amelyek a gazdasági fejlődést tekintve következetesen hátrányt jelentenek a környező régiókhoz viszonyítva (Európai Unió Bírósága, 2019).

Jól látható, hogy az uniós polgári kezdeményezéseknek elég nehéz tartalmi és procedurális korlátokkal kell megbirkózniuk. Mindazonáltal a „nemzeti” régiók nézőpontjából hasznos eszköznek bizonyulhatnak a sajátos hatáskörök elismertetésében, amennyiben sikerül ezt a kérdést közös európai kérdésként megfogalmazni.

Az aláírásgyűjtés folyamata

A több évig elhúzódó nyilvántartásba vételi folyamat lezárása után 2019. május 7-én kezdődött meg az aláírásgyűjtés a Nemzeti Régiókért. Egy személy akkor írhatja alá az európai polgári kezdeményezést, ha uniós állampolgár és elérte az európai parlamenti választásokon való részvételre jogosító életkort. A kezdeményezést támogató aláírások összegyűjtésére online rendszer szolgál.

A petíció sikerességéhez a szervezőknek három feltételt kell teljesítenie:

Az első feltétel, hogy egymillió érvényes támogatói nyilatkozatot – azaz aláírást – kell összegyűjteni az európai uniós tagállami polgároktól. Az 1,1 millió támogatói aláírással, ez a feltétel hamar teljesülni látszik, azonban fontos leszögezni, hogy a támogatói nyilatkozatok tagállami hatóságok általi ellenőrzése során sok aláírás érvénytelen lesz a polgárok által hibásan megadott adatok miatt.

Második, és egyben legnehezebb feltétel, hogy legalább hét tagállamban össze kell gyűjteni egy minimális számú aláírást. A küszöbérték Magyarország esetében 15 750 állampolgári támogatói nyilatkozat, amelyet a szervezők már 2020 áprilisában túlléptek: 800 ezer felett járt a világhálón benyújtott magyarországi polgári támogatói nyilatkozatok száma. Emellett európai uniós szinten a szervezőknek a kezdeményezés meghosszabbításáig kilenc tagállamban sikerült átlépniük a küszöböt, név szerint Horvátország, Lettország, Litvánia, Magyarország,

Románia, Spanyolország, Svédország, Szlovákia és Szlovénia esetében. Románia esetében az online aláírásokon felül az RMDSZ támogatásának köszönhetően további közel 150 ezer aláírás gyűlt össze (hvg.hu, 2020).

A harmadik feltétel, hogy a megfelelő számú aláírás 12 hónapon belül történjen meg. A támogatási aláírások benyújtására első körben 2019. június 7. és 2020. május 7. közötti időszakban volt lehetőség. A megjelölt időpontban az eredményességhez szükséges hét tagállamból háromban – Magyarországon, Romániában és Szlovákiában – összegyűlt a kellő számú aláírás, emellett papír alapon még tízezres nagyságrendű aláírás gyűlt össze. Összesen negyedmillió aláírás érkezett a kijelölt időszakban, viszont a határidő lejáratára előtt egy hónappal a koronavírus járvány miatt a Székely Nemzeti Tanács beadvánnyal fordult az Európai Bizottsághoz és a határidő fél éves meghosszabbítását kérte. A kezdeményezés szervezői, Izsák Balázs és Dabis Attila indoklásukban közölték, hogy a papír alapú szavazatokat a járvány miatt nem tudták összesíteni, ami a kampány hajrájában ellehetetleníti a százezres nagyságrendű aláírás összegyűjtését.

A határidő-hosszabbítás érdekében számos személy lobbizott az Európai Bizottságnál. Magyarország Kormánya részéről Varga Judit igazságügyi miniszter lépett többször fel, továbbá nagy szerepe volt Vincze Loránt RMDSZ-es EP-képviselőnek, aki az európai polgári kezdeményezés európai parlamenti jelentéstevőjeként már a pandémia elején kérte az Európai Bizottságtól a folyamatban lévő kezdeményezések aláírásgyűjtési időszakának meghosszabbítását (Nagy Dénes–Tárnok, 2021).

Az Európai Bizottság 2020. május 20-án javaslatot terjesztett elő a koronavírus-járvánnyal érintett kezdeményezések aláírásgyűjtési időszakainak meghosszabbítására, amelyet végül 2020. júliusában az uniós jogalkotó elfogadott. A rendelet értelmében hat hónappal meghosszabbodott valamennyi koronavírusal érintett EPK aláírásgyűjtési időszaka. A határidő-hosszabbításról szóló 2020/1042 EU rendelet számolt továbbá azzal a lehetőséggel is, hogy a járvány elhúzódik, és bekerült egy cikkely, amely lehetőséget biztosít arra, hogy – legfeljebb két alkalommal – további három hónap időtartamra kitolódjon a támogatói nyilatkozatok gyűjtésének határideje, *„amennyiben legalább a tagállamok egynegyede vagy az Unió népességének több mint 35%-át képviselő tagállamok 2020. szeptember 11. után továbbra is alkalmazzák a Covid-19-világjárványra válaszul hozott intézkedéseket.”*

Az aláírási időszak meghosszabbítása lehetővé tette, hogy a szervezők az egyik legfontosabb feltételt teljesítsék, és az egymillió aláírás elérésén túl a tagállami

minimumokat is összegyűjtsék. Hozzá kell tenni, hogy a határidő-hosszabbítások nehezen követhetővé tették a tényleges határidők alakulását. A nemzeti régiós kezdeményezés eredeti határideje 2020. május 7. napja volt, majd a 2020 nyarán elfogadott, átmeneti intézkedéseket bevezető rendelet értelmében ez a határidő 2020. november 7-ig meghosszabbodott, majd a koronavírus további jelenléte miatt 2021. február 7. napjára tolódott ki. A féléves hosszabbítás lejártakor, azaz 2020. november hetedikén a földrajzi kritérium összesen öt országban teljesült: Magyarországon, Romániában, Szlovákiában, Horvátországban és Litvániában (Nagy Dénes András – Tárnok Balázs, 2021).

Egy héttel a február 7-i határidő lejáratára előtt mérföldkőhöz érkezett a kezdeményezés, ugyanis Spanyolországban is összegyűltek a kezdeményezés sikerességéhez szükséges aláírások. Később a szervezők ismertették, hogy Szlovéniából még 587, Lettországból 2868, Írországból 6462, Belgiumból pedig 10 648 aláírásra van szükség az érvényességi küszöb eléréséhez (kronikaonline.ro, 2021). Bár február 7-én lejárt a kétszer már módosított határidő, a koronavírus miatt a Székely Nemzeti Tanács a 2020/1042 EU rendeletre hivatkozva május 7-ig gyűjtötte a szignókat. Az Európai Bizottság által meghozott döntéssel a nemzeti régiókról szóló EPK végül kétéves aláírásgyűjtési időszakot tudhat maga mögött (Savanya, 2021).

A kezdeményezést támogató erők

A nemzeti régiók védelmében indított európai polgári kezdeményezés aláírásgyűjtésének sikeréhez számos politikai csoport, képviselő és aktivista is hozzájárult. A pártok közül a Romániai Magyar Demokrata Szövetség végzi az egyik legaktívabb lobbitevékenységet. Kelemen Hunor, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség elnöke felkérte a szövetség területi szervezeteit, hogy kezdjék el az aláírásgyűjtést, amely véleménye szerint csak erősíti az általuk elindított Minority SafePack európai polgári kezdeményezést (Magyar Nemzet, 2021).

A kezdeményezés sikeressége érdekében a sepsiszentgyörgyi Erzsébet parkban állított fel standot a Magyar Polgári Párt háromszéki szervezete. Kulcsár-Terza József, parlamenti képviselő, a Magyar Polgári Párt megyei elnöke szerint az elsődleges cél, hogy minél több ember aláírja a Székely Nemzeti Tanács a nemzeti régiókért indított uniós polgári kezdeményezését, emellett tájékoztatni is szeretnék az embereket a kezdeményezés fontosságáról. Kulcsár-Terza József szerint az aláírásgyűjtés az a folyamat, amely révén a székelység fel tudja mutatni

az erejét, valamint rámutatott, hogy nem az a lényeg, hogy hol és mikor írnak alá, hanem az, hogy minél többen támogassák a polgári kezdeményezést, mert az ügy mindennél fontosabb, egyértelműen pártpolitikán felül álló kérdésről van szó. Az Magyar Polgári Párt politikusa reményét fejezte ki, hogy noha nehezen halad az aláírásgyűjtés, de az összefogás nyomán mégis sikeres lehet, és felhívta a figyelmet arra, hogy amennyiben az aláírásgyűjtés kudarcba fullad, az a székely önrendelkezési törekvéseknek is árthat, hiszen Bukarestben úgy értelmezhetik, hogy nincs kellő közösségi akarat (Háromszék napilap, 2020).

A nemzeti régiók védelmében indított európai polgári kezdeményezés aláírásgyűjtését segítette az is, hogy nagyon sok katalán aláírásával támogatta az ügyet, így az előírt kvóta Spanyolországban is összejött. A katalánok mozgósításában hatalmas szerepet játszott a Katalán Nemzetgyűlés, egy némileg a Székely Nemzeti Tanácshoz hasonlítható civil szervezet. A Katalán Nemzetgyűlés tagjai közül Erika Casajoana i Dauner ismerte fel a kezdeményezésben rejlő katalán lehetőségeket, mozgósítása nyomán pedig meglódult a spanyolországi aláírásgyűjtés (Háromszék napilap, 2021).

Az aláírásgyűjtés eredményességéhez nagymértékben hozzájárult a magyar politika érdekérvényesítése is. A Keresztény Demokrata Néppárt képviselőjében Nacsa Lőrinc országgyűlési képviselő a székely szabadság napján tartott megemlékezésen tartott beszédében szögezte le, hogy a Kárpát-medencében élő valamennyi magyar közösség érdekében erős képvisellel kell fellépni az EU-ban és a nemzetközi szervezetekben. Véleménye szerint minden lehetőséget meg kell ragadni a kisebbségi, nemzetiségi vagy önkormányzati jogok védelmének érdekében (kronikaonline.ro, 2019). Az aláírásgyűjtési akcióhoz csatlakozott Németh Zsolt, a Magyar Országgyűlés külügyi bizottságának elnöke is, aki felhívásában felszólított minden állampolgárt arra, hogy írja alá a kezdeményezést. Felhívásában elmondta, hogy a kezdeményezés erdélyi összefogást teremtett, azonban a magyarországi támogatókra is szükség van. A kezdeményezést korábban már aláírta Gulyás Gergely miniszterelnökséget vezető miniszter, Tőkés László, az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács elnöke, Farkas Árpád Kossuth-díjas költő, a Háromszék szerkesztőbizottságának elnöke, Szili Katalin miniszterelnöki megbízott, Andoni Ortuzar, a Baszk Nemzeti Párt elnöke, valamint Josep Huguet katalán miniszter is (sznt.org, 2020).

Nehézségek

A nemzeti régiós európai polgári kezdeményezés folyamatának megértését a sorozatos határidő-hosszabbítások mellett az is nehezíti, hogy az aláírásgyűjtési kampány szemmel láthatóan kettévált. Az egyik rész Izsák Balázs, a kezdeményezés szervezői csoportjának képviselője által irányított kampányra (elsődleges felülete a NationalRegions.eu), a másik pedig a Pesty László által irányított kampánycsapatra (ideértve az Írdalá.hu és a SignitEurope.com felületeit) oszlott. 2020 tavaszán a Pesty László által irányított kampánycsoportnak hatalmas szerepe volt az aláírások ugrásszerű növekedésében, azóta is rendkívül tevékenyen vesznek részt a kezdeményezés népszerűsítésében.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/788 EPK-rendelete (2019. április 17.) értelmében ugyanakkor az európai polgári kezdeményezés kezelője kizárólagosan a szervezői csoport lehet. Az EPK-rendelet 5. cikk (3) bekezdése értelmében továbbá *“a szervezői csoport tagjai közül két személyt – egy képviselőt és egy behyettest – jelöl ki, akik az eljárás teljes időtartama alatt kapcsolattartó szerepet töltenek be a szervezői csoport és az uniós intézmények között, és akiket felhatalmaznak arra, hogy eljárjanak a szervezői csoport nevében.”* E két személy a nemzeti régiókról szóló EPK esetében Izsák Balázs és Dabis Attila. Ez abból is fakad, hogy az EPK indítása az uniós polgárok egyénhez fűződő joga, az egyes szervezetek szerepe a kezdeményezés sikere szempontjából bár elengedhetetlen, az egyes szervezetek jogi értelemben véve nem játszanak szerepet a kezdeményezésekben. Ekképpen a nemzeti régiós kezdeményezés vonatkozásában is a szervezői csoport tagjai döntenek arról, hogy mikor állítják le az online aláírásgyűjtést. Ők fogják összegyűjteni és érvényességi vizsgálatra leadni az egyes tagállamokban gyűjtött aláírásokat, továbbá ők döntenek arról, hogy a sikeres kezdeményezést mikor nyújtják be az Európai Bizottsághoz. A szervezői csoport nyújthat be továbbá jogszabály-javaslatokat az Európai Bizottság részére, illetve ők fogják hivatalosan képviselni a kezdeményezést az uniós intézmények előtt. Ezzel együtt minden további érdekérvényesítő tevékenység, amelyet más szervezetek az aláírásgyűjtés minél sikeresebb lezárása érdekében végeznek, kulcsfontosságú a nemzeti régiókról szóló európai polgári kezdeményezés végső sikere szempontjából (Nagy Dénes – Tárnok, 2021).

További zavart okozhat a folyamat nyomon követésében, hogy kohéziós politika a régiók egyenlőségéért és a regionális kultúrák fenntarthatóságáért című kezdeményezés mellett egy másik, az erdélyi magyar kisebbséget is érintő Minority SafePack kezdeményezés is megszerezte az Európai Parlament támogató

állásfoglalását. A „Minority SafePack – Egymillió aláírás a sokszínű Európáért” elnevezésű európai polgári kezdeményezés célja, hogy a nemzeti, etnikai és nyelvi kisebbségvédelem bizonyos területei az európai uniós jog részei legyenek. A kezdeményezők leszögezik, hogy az Európában őshonos kisebbségek nyelve, kultúrája és hagyományai a keresztény Európa szerves részét képezi, gazdagítva a kontinens történelmi és kulturális értékeit (athen.mfa.gov.hu, 2021). A Minority SafePack szervezői gratulálnak a kezdeményezőknek és a támogatóknak, ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy az új kezdeményezés nem része a Nemzeti Régiókért vívott polgári kezdeményezésnek. A Székely Nemzeti Tanács kiemeli, hogy bár a két kezdeményezés kiegészíti egymást, az előbbi az általános európai kisebbségvédelemért száll síkra, addig az utóbbi a nemzeti régiók elismertetését és fejlesztését tűzte ki célul, például Székelyföld, Kalotaszeg és Partium Románia tekintetében (Izsák, 2020).

A legnagyobb nehézség, amivel a kezdeményezés szervezőinek szembe kell néznie, az aláírások hitelesítése lesz. A beérkezett szignókat a támogató tagországok hatóságai fogják ellenőrizni, tehát fennáll a veszély, hogy több aláírást érvénytelenítenek. Az EUSRAT kutatói kiemelik, hogy számos kezdeményezés az érvényesítési szakaszban bukik el, ezért érdemes eleve túlteljesíteni az egymillió szintet. Emlékeztetnek továbbá, hogy a Minority SafePack kezdeményezés kapcsán 1,3 millió aláírás gyűlt össze, azonban csupán 1 123 422 volt érvényes (eustrat.uni-nke, 2021).

Összegzés

A kezdeményezés sikerességéhez szükséges aláírások összegyűjtésére a meghosszabbított határidőnek köszönhetően május 7-ig volt lehetséges a szervezőknek. A pandémia okozta nehézségek miatt a Székely Nemzeti Tanács Facebook oldalán végezte a legnagyobb kampánytevékenységét. Az oldal 30.893 kedvelőt számlál (2021. július 5-én), amely a szervezők szerint kevés ahhoz, hogy az üzeneteik eljussanak mindenkihez, ezért arra kéri a követőiket, hogy ösztönözzék oldal terjesztését. Véleményük szerint az információs karantén miatt különösen nehéz helyzetben van az egész erdélyi magyar közélet, ami ellenfeleik érdekét szolgálja, így elsődleges céljuk, hogy követőik száma növekedjen (erdely.ma, 2021).

A megjelölt határidőig, azaz május 7-éig, éjfélig, 1,4 millió támogató aláírást gyűjtött össze a Székely Nemzeti Tanács. Izsák Balázs kifejtette, hogy az EU 11 tagországában sikerült átlépni a szükséges aláírás mennyiséget, amely nagyban

köszönhető a magyar országgyűlés határozatának, amely a magyar társadalmat is a kezdeményezés támogatására buzdította. Ugyanakkor nem várt „segítség” volt Klaus Iohannis magyarellenes kirohanása, erre reagálva ugyanis sokan támogatták a kezdeményezést. A következő lépés az összegyűjtött aláírások hitelesítése lesz, majd a polgári kezdeményezés iktatása következik az Európai Bizottságnál (marosvasarhelyiradio.ro, 2021). Ezt akkor nyújtják majd be, amikor a legnagyobb esélyt látják arra, hogy a kezdeményezés segítségével valós jogszabály születhet. Izsák továbbá reményét fejezte ki, hogy a hitelesítési folyamat után is teljesülnek az érvényességi feltételek. Amennyiben sikerül megfelelő számú érvényes aláírást szereznie a kezdeményezőknél, új fejezet kezdődhet az EU kohéziós politikájában. A kezdeményezés sikeressége esetén ugyanis azok a nemzetiségek által lakott régiók, akik az elmúlt évtizedekben a szisztematikus diszkrimináció áldozatai voltak fejlesztéspolitikában, végre hozzájuthatnak azokhoz az uniós forrásokhoz, amely az EU-s jogszabályok szerint járna nekik. Így a tét nem csekély, hisz megfelelő mennyiségű érvényes aláírással a regionális egyenlőtlenségek csökkenhetnek, a versenyképesség és a foglalkoztatás pedig megerősödhet az elmaradottabb régiókban, így Székelyföldön is.

A kezdeményezés sikeressége egy újabb mérföldkő lehet az új magyar EU stratégia kialakításában is, amely szerint az EU átalakításához aktív polgári részvételre és szerepvállalásra van szükség. Az Európai Polgári Kezdeményezés rendszere lehetőséget nyújt arra, hogy a magyar EU stratégia eszköztára kiegészüljön egy polgári elemmel, amely a “Polgári Európa” kiépítésében nyújthat hathatós segítséget. Magyarország közbeszédének régóta része a “Polgári Európa” gondolata, melynek alapvetése, hogy az EU döntéshozatali folyamatai nem veszik eléggé figyelembe az EU állampolgárainak érdekeit, s ebből fakadóan szükség van közvetlen és részvételi csatornákra, amelyeken keresztül a polgárok napirendre tűzhetik a számukra fontos ügyeket és hallassák hangjukat az EU-ban. A nehezen teljesíthető feltételek ellenére a Székely Nemzeti Tanács kezdeményezése példaként szolgálhat más szerveződéseknek és ösztönözheti a további polgári célkitűzések megvalósítását. Az európai polgári kezdeményezések eszközszerű felhasználása tehát a magyar EU stratégia részévé válhatnak, ehhez azonban szükség van a Székely Nemzeti Tanács és a hozzájuk hasonló szerveződések tapasztalatainak ismeretére (eustrat.uni-nke, 2021).

Irodalomjegyzék

- Önkormányzások (2020): [Kohéziós politika a régiók egyenlőségéért és a regionális kultúrák fenntarthatóságáért \(európai polgári kezdeményezés\)](#) utolsó hozzáférés: 2021.03.02.
- Európai Unió Bírósága (2019): [Az Európai Unió Bírósága 24/19. sz. sajtóközlemény](#) utolsó hozzáférés: 2021.03.12.
- Nationalregions.eu, (2012.08.04.): [A javasolt polgári kezdeményezés tárgyával, céljaival és hátterével kapcsolatos bővebb tájékoztatás](#) utolsó hozzáférés: 2021.03.16.
- Nationalregions.eu, (2012.): [Közvetlen demokrácia és uniós polgári kezdeményezés](#) utolsó hozzáférés: 2021.05.01.
- Nationalregions.eu, (2012.04.21.): [Európai eszközökkel a nemzeti régiók jogaiért](#) utolsó hozzáférés: 2021.05.02.
- Tomás Malatinec, Michaela Furdová, Julianna Orbán Máté (2019): [Az Európai Unió kohéziós politikája](#) utolsó hozzáférés: 2021.04.28.
- Hvg (2020.04.16.): [Meghosszabbítanak a nemzeti régiókról szóló európai polgári kezdeményezés aláírásának a határidejét](#) utolsó hozzáférés: 2021.03.12.
- Magyar Közlöny, (2020/29. szám) [Országgyűlés 3/2020 \(II.25.\) OGY határozata](#) utolsó hozzáférés: 2021.03.15.
- Magyar Nemzet, (2021): [Aláírásokat gyűjt az RMDSZ a nemzeti régiókról szóló polgári kezdeményezés támogatására](#) utolsó hozzáférés: 2021.05.04.
- Háromszék napilap, (2020.02.13): [Aláírásgyűjtő standot állított fel az MPP](#) utolsó hozzáférés: 2021.05.04.
- Háromszék napilap, (2021.02.18.): [Miért álltak mellénk a katalánok?](#) utolsó hozzáférés: 2021.05.05.
- szt.org.hu, (2020.): [Polgári kezdeményezés a nemzeti régiókért Németh Zsolt aláírta](#) utolsó hozzáférés: 2021.05.05.
- A Székely Nemzeti Tanács Sajtószolgálat (2021): [A Magyar Országgyűlés a székelyek mellett](#) utolsó hozzáférés: 2021.03.19.
- Nagy Dénes András – Tárnok Balázs (2021.): [Folytatódik? A nemzeti régiókról szóló európai polgári kezdeményezés jövője](#) *Ludovika.hu*, utolsó hozzáférés: 2021.03.12.
- kronikaonline.ro, (2019): [Székely Szabadság napja: a tudatos közös fellépés fontosságát hangsúlyozták Budapesten](#) utolsó hozzáférés: 2021.05.05.

- kronikaonline.ro, (2021): [Nemzeti régiók: egy héttel a határidő lejárta előtt a hetedik országban is összegyűlt a szükséges számú aláírás](#) utolsó hozzáférés: 2021.03.16.
- Savanya Imre (2021): [Újabb három hónapot kaphat a székely petíció](#) utolsó hozzáférés: *Magyar Hírlap*, 2021.03. 21.
- Izsák Balázs (2020): [Az aláírásgyűjtés új határideje 2021. február 7.](#) *szept.org*, utolsó hozzáférés: 2021.03. 16.
- erdely.ma (2021): [Május hetedikéig Székelyföldért megmozgatjuk Európát](#) utolsó hozzáférés: 2021.03. 24.
- eustrat.uni-nke (2021) [A magyar EU stratégia új eszköze: az Európai Polgári Kezdeményezés](#) utolsó hozzáférés: 2021.05.09.
- europarl.europa.eu (2021): [Az Európai polgári kezdeményezés](#) utolsó hozzáférés: 2021.06. 30.
- athen.mfa.gov.hu (2021): [MINORITY SAFEPAK – EGYMILLIÓ ALÁÍRÁS AZ EURÓPAI SOKSZÍNŰSÉGÉRT](#) utolsó hozzáférés: 2021.06. 30.
- regionalispolitika.kormany.hu (2021): [NUTS rendszer](#) utolsó hozzáférés: 2021.06. 30.
- marosvasarhelyiradio.ro (2021): [1,4 millió aláírást gyűjtött össze a Székely Nemzeti Tanács](#) utolsó hozzáférés: 2021.07. 01.
- erdon.ro (2021): [Izsák Balázs: Székelyföldért megmozgattuk Európát!](#) utolsó hozzáférés: 2021.07. 01.
- kji.hu (2021): [Nemzetközi dokumentumok](#) utolsó hozzáférés: 2021.07. 05.

Jogforrások

2013. július 25-i C (2013) 4975 final sz. Európai Bizottsági határozat, [online verzió](#), utolsó hozzáférés: 2021.03. 24.
- Európa Tanács 1811/2007 számú, „Régiósítás Európában” című ajánlása, [online verzió](#), utolsó hozzáférés: 2021.03. 16.
- Az Európai Unióról szóló szerződés, [online verzió](#), utolsó hozzáférés: 2021.03.12
- Az Európai Unió működéséről szóló szerződés, [online verzió](#), utolsó hozzáférés: 2021.03. 12.
- Az Európai Parlament és Tanács 2020/1042. számú rendelete, [online verzió](#), utolsó hozzáférés: 2021.03. 16.
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2019/788 rendelete, [online verzió](#), utolsó hozzáférés: 2021.03. 24.

Az Európai Gazdasági Közösséget (EGK-t) létrehozó szerződés, [online verzió](#), utolsó hozzáférés: 2021.06. 30.

Abstract

European movement for protecting national regions

On May 7, 2019, the Citizens' Initiative called „Cohesion policy for the equality of the regions and sustainability of the regional cultures” was launched. The European movement was presented by the Székely National Council, organized by Balázs Izsák and Attila Dabis. In the European Union there are several regions and geographic districts with no administrative competences, that are distinguishable from their neighboring areas, due to their national, linguistic and cultural characteristics. For this, these regions must have equal opportunity to access various EU-funds and the preservation of their characteristics and their proper economic development must be guaranteed, so that the EU's development can be sustained and its cultural diversity maintained. I present in detail the process, difficulties, legal background and current situation of the adoption of the initiative.

Keywords: *European Union, citizens' initiative, minority, cohesion policy, national policy*

p

pólusok ■■■
folyóirat

2021. II. évfolyam, 1. szám
RECENZIO



Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék
PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM

SZEGEDI PÉTER¹

A HÍVATLAN VENDÉGNEK AZ AJTÓ MÖGÖTT A HELYE?

KÖNYVISMERTETÉS

Antal Attila (szerk.) (2018): *Mozgalmi társadalom*. Noran Libro Kiadó, Budapest. 320 p.

A tanulmánykötet szorosan kapcsolódik a szintén Antal Attila által szerkesztett, *A civilek hatalma – Politikai tér visszafoglalása* (2016) című munkához. Azonban míg az főleg a civilekre fókuszál, akik hatással vannak a politikai életre (Glieb, 2018:89), addig az újabb kötet egyértelműen politikai aktorokkal foglalkozik. Ugyanakkor nem a hagyományos értelemben vett politikaformálóról van szó, hanem a társadalom civil szektorából érkező állampolgárokról, akik szervezettebben, mozgalmakkal kívánják befolyásolni a nagypolitikát. A korábbi műben felvázolt válságjelenségek kiszélesedése a társadalmakban felfokozta a mozgalmi működést. A cím is erre tesz utalást és az egész társadalmat (leginkább a magyart) azonosítja a mozgalmakkal. Természetesen felmerülhet a kérdés, hogy a magyar társadalomra valóban ennyire jellemző a mozgalmiság? Ez a válság, ahogy az előszóban kifejtésre kerül, a politika társadalomtól való eltávolodását jelenti azáltal, hogy a civil szektort a baloldal figyelmen kívül hagyja, a jobboldal pedig relegálja az általa nem kívánatosnak tartott szereplőket. Ennek következtében vákuum keletkezik, ahova a társadalmi mozgalmak behatolhatnak, ám itt tartósan megmaradniuk csak ritkán sikerül.

¹ Doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Interdiszciplináris Doktori Iskola, Politikatudományi Program. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6968-6456>

DOI: 10.15170/PSK.2021.02.01.06

A kötet erősen multidiszciplináris, a szerzők között megtalálható politológus, szociológus antropológus, szociálpolitikus és publicista egyaránt. Ennek köszönhetően a társadalmi mozgalmak széles palettáját mutatja be a könyv.

A mű két részre oszlik. Az első részben a társadalmi mozgalmak elméleti és szakirodalmi hátterét ismerhetjük meg Kelet-Közép-Európára vetítve. A második részben különböző esettanulmányokat láthatunk különféle mozgalmakról vagy mozgalmi jegyeket is mutató pártokról. Részletes képet kaphatunk két párttól: a Magyar Kétfarkú Kutya Párttól és a Momentum Mozgalomtól, valamint két hazai tiltakozáshullámról: a 2010 utáni hallgatói tüntetésekről és a 2017-es CEU melletti, ún. „buliforradalomról”. Mindezekon kívül a Város Mindenkié csoportról, a magyar szakszervezeti mozgalmakról és a populista mozgalmak latin-amerikai és kelet-közép-európai összehasonlításáról. Annak ellenére, hogy széles spektrumon kerülnek bemutatásra a társadalmi mozgalmak, csak baloldali, illetve a jobboldali kormánnyal kritikus mozgalmakat ismerhetünk meg. Kivételt képez Bakó András munkája, aki a latin-amerikai baloldali populista mozgalmakat vetette össze Közép-Kelet-Európa jobboldali populizmusával.

Az első rész tanulmányait Ágh Attila, Gagyí Ágnes és Antal Attila jegyzi. Az első fejezetben az általánosabb elméleti alapok mellett Közép-Európa válaszait és generációs mozgalmi jellegzetességeit ismerhetjük meg. A tanulmány Közép-Európa legnagyobb problémájának a megkésett modernizációt tekinti, valamint az erre adott ciklikus választ. Magyarországon a legutóbbi felzárkózási kísérlet (az 1989-1990-es rendszerváltás) kudarca vezetett a 2010 előtti enyhébb, majd a 2010 utáni erőteljesebb köztes politikai tér megszállásához. Éppen ezen okokból a közép-európai társadalmi mozgalmak Nyugat-Európával ellentétben nem a társadalmi integráció irányába mutatnak, hanem az államot próbálják „helyes” cselekvésre kényszeríteni. Ez az új generációkra is igaz maradt, így az új korcsoport megjelenése a politika színpadán is erősen mozaikos. Gagyí Ágnes is ezt egészíti ki azzal, hogy a társadalmi mozgalmak elméletei milyen korlátokkal és megkötésekkel működnek Közép-Kelet-Európában. Ezek alapján elmondható, hogy a 2008-as válság hatására Közép-Kelet-Európa is becsatlakozott a kortárs mozgalmi hullámokba. Azonban mindezt mégsem lehet teljesen a nyugat-európai elméletekkel magyarázni, mivel Közép-Kelet-Európa középosztálya nem azonos módon fejlődött a nyugatiéval, hiszen a keleti erősen függ az állami intézményektől és az állam redisztribúciójától. A 2008-as válság utáni közép-kelet-európai mozgalmak a felzárkózás szertefoszlása és a rendszerváltás kudarca miatt törtek felszínre, nem pedig a „demokratikus kapitalizmus” előnyeit akarták megőrizni, mint Nyugat-Európában. A harmadik elméleti tanulmány is szorosan

kapcsolódik a korábbi kettőhöz, hiszen részben a már említett válságok és a posztdemokrácia hatására létrejövő populista társadalmi mozgalmakkal foglalkozik. Azonban ez a fejezet már nem Kelet-Közép-Európára fókuszál, mert a válságra adott válaszok globálisak, mely a populizmus. Ennek kiváltó okai között Antal Attila a neoliberális globalizációt és posztdemokráciát nevezi meg. A szerző szerint a populizmus egyrészt demokratizálódáshoz vezethet, valamint új paradigmákat adhat a neoliberalizmus felfogásához vagy ahelyett. Továbbá Antal előrevetíti az olyan transznacionális populista mozgalmak térnyerését, mint a *Democracy in Europe Movement 2025* (DiEM25). A DiEM 25 olyan (új)baloldali esernyő szervezet, ami az európai radikális populista baloldali pártokat szeretné egységbe tömöríteni és mandátumot szerezni elsődlegesen az Európai parlamenti választásokon, alapítója Jánisz Várufákisz volt görög pénzügyminiszter és Srečko Horvat, horvát politikai aktivista. Fő célkitűzésük neoliberális gazdaságpolitikai leváltása, illetve a munkavállaló-tőke konfliktusban egyértelműen a munkások felé billenteni a mérleg nyelvét. További bizonyíték Antal által vizionált baloldali mozgalmak és pártok nemzetközi összefogására a Progresszív Internacionálé, ami Bernie Sanders szenátor és szintén Várufákisz nevéhez fűződik. Ennek a szerveződésnek nem titkolt célja a radikális, szélsőjobboldali mozgalmak és pártok nemzetközi összefogásának terjedésének megállítása (Sanders, 2018). Azonban mindkét szerveződés tetszhalott állapotban vegetál, valós politikai erővel nem rendelkeznek. Ez a tanulmány alapján nem egyértelmű, a szerző jóval nagyobb jelentőséget tulajdonít a korábban említett mozgalmaknak, mint amilyen azok valós ereje. Továbbá az egész mű érezhetően elfogult a baloldali mozgalmak mellett. Sőt Antal a fejezetében a baloldali populizmust egyenesen előnyösnek tekinti és a demokrácia megmentőjeként aposztrofálja. A tanulmánykötet erősen egyoldalúan foglalkozik a társadalmi mozgalmakkal, mivel szinte csak és kizárólag baloldali vagy baloldali ideológiához közeli kezdeményezéseket mutat be. A jobboldali mozgalmak ezzel ellentétben nem kapnak helyet a kötetben, illetve csak olyan szerepben jelennek meg, mint legyőzendő ellenfél vagy valamilyen káros jelenség. Épp ezen okok miatt is érezhető a részrehajlás, továbbá érződik ideológikus hangvétele, ami egyes olvasók számára nehezítheti az értelmezést.

A második részben az esettanulmányok reflektálnak az elméleti keretekre. Bakó András populista mozgalmakkal foglalkozó munkája ott veszi fel a fonalat, ahol Antal Attila letette. Azonban Bakó a populista mozgalmakat a félperiféria keretei közé helyezi azzal, hogy Latin-Amerika populista mozgalmait viszonyítja a közép-kelet-európaiakhoz. Pásztóy András a magyar szakszervezeti mozgalmakat mutatta be a szakszervezetek válságára koncentrálva, ahogy az képtelen ellátni

érdekképviselési feladatukat. Mindazonáltal említ pozitív folyamatokat is a funkcionális és strukturális változásokban, aminek hatására a jövőben akár képesek is lehetnek az érdekvédelemre. Oross Dániel, Farkas Eszter és Papp Réka Kinga tanulmánya a Magyar Kétfarkú Kutya Pártról. Nemcsak a hazai szakirodalomban kivételes, de a nemzetköziben is lévén, hogy a viccpártokról általánosságban is megállapításokat tesz. A viccpártok a politikatudomány olyan szelete, amivel kevés szakmabeli foglalkozik. A legtöbb elemzés inkább antropológiai szempontból, illetve említés szintjén foglalkozik velük. Oross, Farkas és Papp alapján a viccpártokról elmondhatjuk, hogy elit- és politikaellenesek. Legelső megjelenésük leginkább a zöld, újbaloldali és bevándorlásellenes szélsőjobboldali mozgalmakkal egy időben történt. Éppen ezért erős mozgalmi attribútumokat mutatnak. Azonban mivel a legtöbb viccpárt előbb vagy utóbb átesik valami féle pártosodáson, ahogy az MKKP is, így megkerülhetetlen Kitschelt mozgalmi pártok elmélete (2006). Kitschelt szerint a mozgalmi pártok olyan szereplők, amik mobilizáció, és viselkedés szempontjából a mozgalmak eszközeit alkalmazzák, azonban a pártok versenyében kívánnak megmértettni. Az írás részletesen elemzi az MKKP-t ideológiai, szervezeti és kommunikációs aspektusokból. Missetics Bálint a Város Mindenkié szervezet politikáját vizsgálta meg, aminek ő maga is alapítója volt. Éber Márk Áron a 2010 utáni tiltakozásokat mutatta be a Hallgatói Hálózat (HaHa) példáján keresztül. A HaHa a 2012 és 2013 telén zajló tüntetéshullámban jutott fontos szerepkörbe. Az eredetileg 2011-ben alakult diákszervezet a Corvinus Egyetemen leginkább a hivatalos Hallgatói Önkormányzattal (HÖK) szemben. Éber ebben a fejezetben kifejtette, hogy a magyarországi tüntetések leginkább a liberális középosztályhoz köthetőek, melyek (egyelőre) nem voltak képesek a társadalom széles rétegeit megszólítani. Hiszen ez a liberális középosztály csak egy szűk szegmensét képezi a magyar társadalomnak, így nincs széles tömegbázisa a tüntetéseknek. Tóth András a generációs szerveződésű Momentum Mozgalmat mutatta be, mint a baloldali pártok megújulására tett kísérlet harmadik hullámát (LMP, Együtt), ami a kvázi legitím rendszerből (Ferrero nyomán) és a tartalmi legitimációs válságból építkezik. Benedek István a 2017 tavaszi magyarországi demonstrációkat helyezte nemzetközi kontextusban. Megjegyzi, hogy a kortárs tiltakozó hullámok a korábbiaknál sokkal globálisabbak, a közösségi médiát jól alkalmazzák, ám nincsenek erős ideológiai kereteik vagy határozott vezetőik.

Összegezve elmondhatjuk, hogy a tanulmánykötet részletes ismertetést ad a magyarországi mozgalmakról, illetve mozgalmi pártokról. Az elméleti részhez koherensen és logikusan kapcsolódnak a második rész esettanulmányai. Az egyes

tanulmányokon keresztül sokféle szempontból és példán keresztül értelmezik a társadalmi mozgalmakat, amik az intézményesedés különböző szintjén állnak. Ezek mellett az elemzések színvonalát emeli, hogy a magyar mozgalmakat és azok értelmezését közép-kelet-európai kontextusba helyezi és mutatja be, miben különböznek a nyugati mozgalmakhoz képest. Ezek alapján jól látszanak a társadalombéli különbségek „*Európa három történelmi régiója*” között. Azonban, mivel hazánk és az egész régió szorosan kapcsolódik a centrum országokhoz, így természetesen globális összefüggésben is értelmezi a könyv a magyar mozgalmakat. Ezek alapján kapcsolódnak az általános politikaellenességbe, illetve globalizmus és kapitalizmus kritikák körébe. Ugyanakkor a már említett Kelet és Nyugat különbségek miatt más-más a mozgatórugójuk. A munka átfogó képet ad a kormánykritikus, valamint baloldali mozgalmakról. Habár az is jól látszik, hogy mennyi ellenállásba ütköznek ezek a mozgalmak. Egyrészt a kormányzat kizsorítási szándékai, valamint a társadalmi támogatottság hiány miatt. Ez magyarázza, hogy ugyan betörnek a légtérbe a politikai elit és társadalom között, azonban itt beágyazódni nem, vagy csak részlegesen tudnak. Kérdés, hogy ekkora kormányzati erőforrás-túlerővel szemben mennyi esélye lehet ezeknek a mozgalmaknak a rendszer megreformálására, illetve mennyire tudják megőrizni az önálló, szuverén identitásukat és programjukat a baloldali pártokkal szemben. Felmerülhet továbbá, hogy a kötetben bemutatott formációk tényleg annyira jelentősek-e, ahogyan azt a szerzők bemutatják? Tényleges, valós társadalmi tömegek állnak-e az egyes szervezetek mögött, illetve vesznek rész munkájukban? Esetleg egy szűk városi, értelmiségi réteg tevékenységét látjuk felnagyítva?

A mű keletkezése óta eltelt 2 évben láthattuk, hogy a tiltakozó hullámok sorozatosan elcsendesültek. A szakszervezetek továbbra sem képesek ellátni érdekképviseleti és érdekvédelmi feladataikat. A Momentum Mozgalom a 2022-es választásokra összefog olyan pártokkal is, amelyek leváltására szerveződött. Ugyan jelen állás szerint az MKKP külön indul a választásokon, szavazói száma a közvélemény-kutatások alapján továbbra sem elegendő a parlamenti mandátumhoz. A Város Mindenkié csoport jelenleg is marginális szereplő, leginkább csak Budapesten tud hatást elérni. Ezek fényében láthatjuk, hogy az üresség egyre inkább ott tátong a társadalom és a politika között, melyet a műben szereplő aktorok sem tudtak betölteni. Természetes a kormányzat nem is törekszik arra, hogy ezeket a civil kezdeményezéseket beemelje valamilyen szinten a kormányzati munkába vagy a döntéshozatalba. Azonban nem csupán a pártokat mint politikai ellenfeleket próbálja folyamatosan szabotálni, de szinte minden alulról szerveződő civil kezdeményezést ellehetetlenít. Hazánkban a *bottom-up* féle

szerveződéseket, a civil ötleteket és aktív állampolgári viselkedést, az autoriter történeti hagyományokhoz illeszkedve továbbra is gyanakvó szemmel figyeli a kormányzat, illetve az establishment. Elmondható tehát, hogy a társadalom irányából érkező akciókat hivatlan vendégeknak tekinti a kormányzat Magyarországon. Természetesen a hatalmon lévők ritkán szeretik megosztani azt, főleg Európának a Lajtától keletre eső részein. Azonban az utóbbi 10-15 évben már nem csupán megtúrt, elviselendő rosszként kezelt szereplők, hanem megbélyegzett és diszkreditált statiszták. Éppen ezért a hatalom virtuális asztalánál egyre rosszabb helyre kerülnek egyre kisebb hatásuk van a változásokra. Vagyis a hivatlan vendégnek egyre inkább is az ajtó mögött a helye a magyar politikai és társadalmi térben.

Irodalomjegyzék

Antal Attila (szerk.) (2016): *A civilek hatalma – A politikai tér visszafoglalása*. Noran Libro Kiadó, Budapest.

Antal Attila (szerk.) (2018): *Mozgalmi társadalom*. Noran Libro Kiadó, Budapest.

Glied Viktor (2018): A „senkiföldjére” tévedve: recenzió Antal Attila (szerk.): *A civilek hatalma – A politikai tér visszafoglalása* (2016) Budapest: Noran Libro Kiadó. *Civil Szemle*. XV (2) 89-92.

Kitschelt, Herbert (2006): Movement Parties. In: Katz, Richard S. – William Crotty (eds.): *Handbook of Party Politics*. SAGE Publications, London. 278–290.

Sanders, Bernie (2018): [*A new authoritarian axis demands an international progressive front*](#). *The Guardian*, utolsó hozzáférés 2020.12.20.